



รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม
ของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ภายใต้แผนงานวิจัย

เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยว
ผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

โดย

นางสาวอรพินท์ อินวงศ์

พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปญโญ ผศ.ดร.

นางปาณิสรา อินทราวุธ

นายประทีป ยศนรินทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766067



รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม
ของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ภายใต้แผนงานวิจัย

เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยว
ผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

โดย

นางสาวอรพินท์ อินวงศ์

พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปญฺโญ ผศ.ดร.

นางปาณิสรา อินทราวุธ

นายประทีป ยศนรินทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766067

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Research Report

Sub - Research Report 2

Promote economic development that creates added value based on arts and culture capital. of Phu Phiang District, Nan Province

Under Research Program

Creative spatial development for enhancing tourism through arts and culture capital, Nan Province

By

Miss Orapin inwong

Asst.Prof. Dr. Phrakhrupalad Watcharphong Vacirapanno

Miss Panisara Intrawut

Mr. Pratheep Yosnarin

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nan Buddhist College

B.E.2023

Research Project Funded By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766067

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อรายงานการวิจัย :** ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน
- ผู้วิจัย :** นางสาวอรพินท์ อินวงศ์ , พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปัญญา ผศ.ดร. , นางปานิสร่า อินทรารุช , นายประทีป ยศนรินทร์
- ส่วนงาน :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- ปีงบประมาณ :** ๒๕๖๖
- ทุนอุดหนุนการวิจัย :** กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ๓) เพื่อการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาส่งเสริมดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีกระบวนการทำงาน มีรายละเอียด ดังนี้ ๑) ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชน ๒) สร้างการมีส่วนร่วม ๓) ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน ๔) วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ๕) ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน ๖) วางรูปแบบการบริหารจัดการ ๗) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๘) ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ๙) ประเมินผล ๑๐) พัฒนาองค์การการฝึกอบรม

การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน พบว่า การส่งเสริมศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ด้วยการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อพื้นที่ และเตรียมความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวผ่านทุนทางวัฒนธรรม โดยมีขั้นตอนการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม ที่เริ่มได้จากการสำรวจทรัพยากรที่มีของชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลว่าพื้นที่ที่มีความพร้อมต่อการผลักดันและการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะหรือสถานที่อันโดดเด่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายตั้งแต่ปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน เพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนและจุดเด่นของชุมชนโดยอาศัยเครือข่ายความร่วมมือ ร่วมให้คำปรึกษา แนะนำกระบวนการต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์หาจุดเด่นในแต่ละด้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน โดยชุมชนเป็นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติให้น้อยที่สุด มีการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพที่ดี

คำสำคัญ : ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ , การพัฒนาเศรษฐกิจ , ทุนทางศิลปวัฒนธรรม

Research Title : Promote economic development that creates added value based on arts and culture capital. of Phu Phiang District, Nan Province

Researchers : Miss Orapin inwong ,
Asst.Prof. Dr. Phrakhrupalad Watcharphong Vacirapanno ,
Miss Panisara Intrawut , Mr. Pratheep Yosnarin

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nan Buddhist College

Fiscal Year : 2566/2023

Research Scholarship Sponsor : Thailand Science Research and Innovation Fund

ABSTRACT

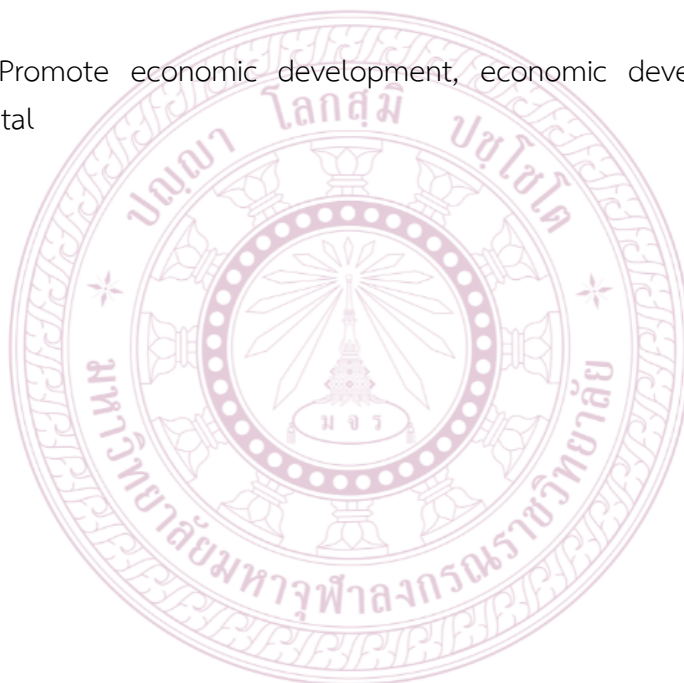
Research on Promote economic development that creates added value based on the arts and culture capital of Phu Phiang District, Nan Province. The objectives are ๑) to study the guidelines for developing the tourism economy through arts and culture capital, Phu Phiang District, Nan Province ๒) to study the pattern To promote economic development that creates added value based on the art and cultural capital base of Phu Phiang District, Nan Province. ๓) To promote economic development that creates added value based on the art and cultural capital base of Phu Phiang District, Nan Province.

The research results found that Guidelines for developing, promoting, and implementing community-based tourism development have a work process with the following details: ๑) provide tourism information to the community ๒) create participation ๓) study the community with villagers ๔) analyze data together ๕) participate Develop potential and correct weaknesses. ๖) Establish management models. ๗) Coordinate with relevant agencies. ๘) Experiment with tourism activities. ๙) Evaluate results. ๑๐) Develop training organizations.

Promoting economic development that creates added value based on the arts and culture capital of Phu Phiang District, Nan Province, found that promoting the potential of the area's tourism management by organizing tourism activities in accordance with the area. and prepare people involved in tourism activities through cultural capital. There are steps to promote it to the public or network groups in the arts and culture. That can be started by surveying the community's available resources. To gather information on whether the area is ready to push and drive cultural capital

that is art or outstanding places to become tourist attractions in Phu Phiang District, Nan Province, creating participation of network groups ranging from philosophers community Tour operator Government and private agencies and personnel of Nakhon Nan Sangha College Participate in the development of tourism in the community in Phu Phiang District, Nan Province, in order to find the potential of the community and its distinctive points through a network of cooperation. Join in giving advice. Introducing various processes to analyze and find outstanding points in each area that can attract tourists. To lead to community tourism The community takes part in managing when tourists come to the community's tourist attractions. and cause minimal impact on nature. Natural resources and the environment are managed and maintained in good condition.

Keywords: Promote economic development, economic development ,Arts and cultural capital



กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความรู้และคำแนะนำอย่างดียิ่งขอกราบพระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ. ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผน และส่งเสริมการวิจัย ที่กรุณาตรวจรูปแบบรายงานวิจัย ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกรูป/คน ที่ให้โอกาสกับผู้วิจัยสามารถทำวิจัยได้สำเร็จผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบคุณ พระเดชพระคุณพระชยานันทมุนี, รศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดน่าน ผู้พร้อมให้ความช่วยเหลือต่างๆ ด้วยดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ทุกรูป ทุกท่าน คอยช่วยเหลือ คั่นคว้าข้อมูล และอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ด้วยดีตลอดมา ขอขอบคุณนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว กำนัน ผู้ใหญ่ใน ตำบลฝายแก้ว คณะกรรมการบริหารชุมชน ชุมชนบ้านคั้งถี่ บ้านป่าสัก ชุมชนชีวิธิ์น้ำเกียน ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อทำวิจัยจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่ให้ความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อทำวิจัยจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณนักคิดและนักวิชาการทุกท่านที่มีรายชื่อในรายงานวิจัยชิ้นนี้ล้วนมีส่วนก่อให้เกิดปัญญาและแนวคิดต่างๆ ในผลงานนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และผู้ที่สนใจ ในการนำไปประยุกต์ใช้ในโอกาสต่อไป

นางสาวอรพินท์ อินวงศ์และคณะ
หัวหน้าโครงการ

สารบัญ

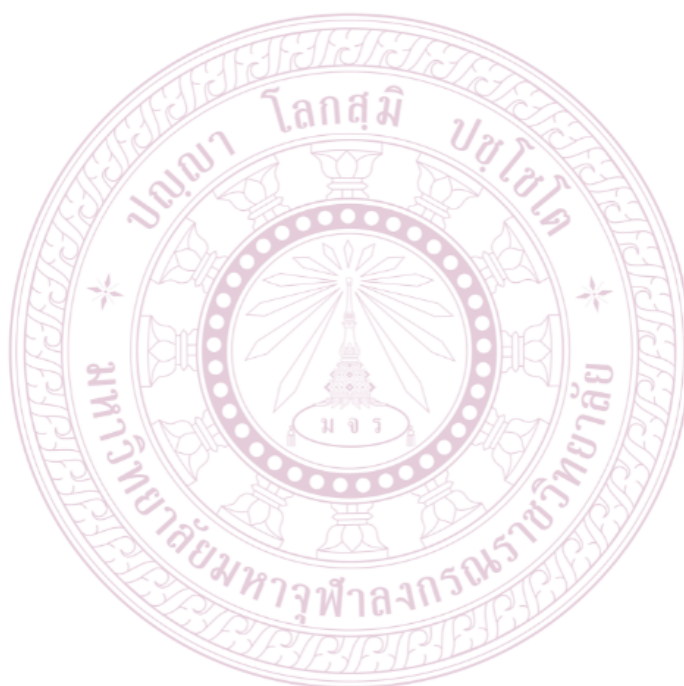
เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ.....	ซ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม.....	๘
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	๑๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย.....	๒๙
๒.๔ แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม.....	๓๗
๒.๕ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน.....	๔๒
๒.๖ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม.....	๔๕
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๕๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๕
๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๕๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	๕๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๙
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๐
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษวิจัย.....	๖๐
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๖๐
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๒
๔.๑ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน.....	๖๓

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๔.๒ รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม บนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน.....	๗๒
๔.๓ การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุน ทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน.....	๙๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๑๐๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๐๑
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๐๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๑๒
บรรณานุกรม.....	๑๑๓
ภาคผนวก.....	๑๑๘
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๑๑๙
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ,ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์.....	๑๒๓
ภาคผนวก ค ประมวลภาพจากการศึกษาภาคสนาม/การสัมภาษณ์.....	๑๒๕

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ระดับการมีส่วนร่วมของนรินทร์ชัย พัฒนพงศา.....	๒๖
๒.๒	แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๒๗



สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวความคิดการวิจัย.....	๖
๒.๑ แสดงวงจรการมีส่วนร่วม.....	๑๙
๒.๒ แสดงขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม.....	๒๐
๒.๓ แสดงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๒๑
๒.๔ แสดงระดับการมีส่วนร่วม.....	๒๔
๒.๕ ระดับการมีส่วนร่วมของปรีดี โชติช่วงและคณะ.....	๒๖
๒.๖ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของ สนธยา พลศรี.....	๒๗
๔.๑ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน.....	๗๔
๔.๒ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลนาบึง อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน.....	๗๕
๔.๓ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลน้ำเกีฮ่วน อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน.....	๗๖
๔.๔ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลเมืองจัง อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน.....	๗๘
๔.๕ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลท่าช้าง อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน.....	๗๙
๔.๖ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลฝายแก้ว อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน.....	๘๐
๔.๗ กิจกรรมการส่งเสริมและยกระดับการท่องเที่ยว อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน.....	๘๓
๔.๘ การสร้างมูลค่าของการท่องเที่ยวในอำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน.....	๘๘
๔.๙ กิจกรรมการเสวนาการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน.....	๙๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยมีจุดเด่นทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดเป็นนวัตกรรมการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งในปัจจุบันโอกาสในการเพิ่มขีดความสามารถการสร้างมูลค่าเพิ่มและการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต้องอาศัย การสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ผ่านการพัฒนาผู้ประกอบการและกำลังแรงงาน การสร้างระบบนิเวศน์ที่เหมาะสม ที่จะก่อให้เกิดการเชื่อมโยงกับภูมิปัญญา วัฒนธรรม และภาคการผลิต^๑การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็นการสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์" เป็นแนวคิดการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม เมื่อผสานกับความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ นำไปสู่ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) หรือ อุตสาหกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาความคิด สร้างสรรค์เป็นวัตถุดิบสำคัญ "เศรษฐกิจสร้างสรรค์" อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่มีสัดส่วนมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงสุดเมื่อเทียบกับมูลค่าของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทั้งหมด ได้แก่ อุตสาหกรรมกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ร้อยละ ๒๕.๗๗) รองลงมา ได้แก่ อาหารไทย (ร้อยละ ๑๙.๓๕) การโฆษณา (ร้อยละ ๑๔.๑๗) และแฟชั่น (ร้อยละ ๑๓.๑๗) ซึ่ง เป็นที่น่าคิดว่า หากประเทศไทยมีการลงทุนในภาคเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญแล้ว ก็ น่าจะเพิ่มโอกาสในการเติบโตของประเทศได้อีกมาก^๒ หากพิจารณาถึงศักยภาพของอุตสาหกรรม สร้างสรรค์ไทยที่จะสามารถส่งออกสู่ตลาดโลกได้ อุตสาหกรรมการแพรรภาพและกระจายเสียงเป็น อุตสาหกรรมหนึ่งที่มีความน่าสนใจ ในปี ๒๕๖๑ ภาคเอกชนสามารถส่งออกละครไทยได้ มากกว่า ๑๐๐ เรื่อง อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยก็มีศักยภาพค่อนข้างสูง โดยมีมูลค่าการส่งออก มากกว่า ๒,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี รวมถึงแฟชั่นแบรนด์ไทยหลายแบรนด์ก็โด่งดังในต่างประเทศ อาทิ ASAVA, Disaya, Sretsis และ BOYY ในปี ๒๕๖๑ การส่งออกสินค้าแฟชั่นและไลฟ์สไตล์มีมูลค่า สูงถึง ๓.๘ แสนล้านบาท นอกจากนี้ อุตสาหกรรมอาหารไทยก็เป็นอีกอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพที่จะ ขยายตัวได้สูง เนื่องจากเป็นที่นิยมไปทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากการที่ต้มยำกุ้ง ส้มตำ และมัสมั่น ได้รับ การจัดให้เป็นเมนูระดับโลกโดย CNN

จากการที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทยมีหลากหลายสาขา ทั้งที่เป็นสาขาอาชีพ เฉพาะทางหรือสาขาที่สามารถช่วยสนับสนุนอุตสาหกรรมอื่น ๆ ประเทศไทยยังมีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ ผลิตภัณ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสืบทอดมาเป็นงานช่างสิบหมู่ ทั้งงานประติมากรรม งาน จิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ อีกทั้งยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างงานศิลปหัตถกรรมที่ประณีตวิจิตร

^๑ ณัฐพร จาตุศรี ,พิทักษ์สถาบันอนาคตไทยศึกษา

<https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/๑๒๓๘๐๘>.

^๒ ศูนย์บริการวิชาการเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อันทรงคุณค่าในแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว อาทิ การทอผ้าไหม การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง แม้แต่งานจักสานจากวัตถุดิบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ย่านลิเภา เส้นกก ไยตาล ไม้ไผ่ กระจูด ป่านศรนารายณ์ ผักตบชวา ฯลฯ คนไทยก็สามารถนำมารังสรรค์ให้เกิดมูลค่าได้ทั้งสิ้น ตามแต่ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น แต่เมื่อนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาบวกเพิ่มกับความคิดสร้างสรรค์ รังสรรค์ให้มีคุณค่าแตกต่างไปจากเดิม ก็ก่อให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงกว่าเดิมหลายเท่าตัว เช่น จิม ทอมป์สัน ตำนานผ้าไหม แบรินด์ไทยในยุคแรกๆ ที่นำผ้าไหมมาออกแบบใหม่ให้โดดเด่นทันสมัย กลายเป็นสินค้าสุดหรู ที่ทำตลาดไปทั่วโลก ตัวอย่างเหตุการณ์ที่นำวัฒนธรรมชาติที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์มาปรับเปลี่ยนรูปแบบ จนได้รางวัลและประสบความสำเร็จประเทศไทยเอง มีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสืบทอดมาเป็งานช่างสิบหมู่ ทั้งงานประติมากรรม งานจิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ อีกทั้งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างงานศิลปหัตถกรรมที่ประณีต วิจิตรอันทรงคุณค่าในแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว อาทิ การทอผ้าไหม การทำ เครื่องปั้นดินเผา การทำ เครื่องเงิน เครื่องทอง แม้แต่งานจักสานจากวัตถุดิบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ย่านลิเภา เส้นกก ไยตาล ไม้ไผ่ กระจูด ป่านศรนารายณ์ ผักตบชวา ฯลฯ คนไทยก็สามารถนำมารังสรรค์ให้เกิดมูลค่าได้ทั้งสิ้น ตามแต่ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น แต่เมื่อนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาบวกเพิ่มกับความคิดสร้างสรรค์ รังสรรค์ให้มีคุณค่าแตกต่างไปจากเดิม ก็ก่อให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงกว่าเดิมหลายเท่าตัว ^๓

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีการสั่งสม วัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาจังหวัดน่าน ให้คงอยู่อย่างมีเอกลักษณ์ สืบทอดเป็นมรดกจากรุ่นสู่รุ่นบนฐานของวัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นทุนที่มีคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง ของทุนทางสังคมที่ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนทางปัญญา ทุนทางด้านอาหาร ทุนทางด้านดนตรี และการแสดง ทุนทางด้านศิลปะ ทุนทางด้านการแต่งกาย ทุนด้านการคมนาคม อีกทั้งยังมีทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวิถีชีวิตของชาวเมืองน่านที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งที่ดิน ป่าเขา แม่น้ำอากาศ ทุนทางภูมิศาสตร์ ทุนทางปัญญา และทุนด้านการท่องเที่ยวในด้านปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้ จังหวัดน่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต^๔ ในยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาจังหวัดน่าน ได้กำหนดตำแหน่งการพัฒนา (Positioning) ใน ๕ ประเด็น คือ ๑. บริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ การอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติ ให้เป็นเมืองแห่งชุมชนคนต้นน้ำที่คงความสมบูรณ์โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ๒. พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เด็กและเยาวชนให้มีความรู้และปลูกฝังจิตสำนึก พร้อมเปิดรับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ๓. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการค้าชายแดนให้มีมาตรฐานมากขึ้น เพื่อรองรับการเข้าสู่เศรษฐกิจอาเซียนที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นเส้นทางการคมนาคมขนส่งทางเศรษฐกิจที่สำคัญ เปิดประตูสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเวียตนาม และจีน (จีนตอนใต้) ๔. ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยเพื่อการบริโภคในพื้นที่ ๕. พัฒนาการค้าการลงทุน ยกกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่โดดเด่นตาม

^๓ วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า ,กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม สำหรับใช้ประโยชน์เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและการศึกษา๒๕๖๒.

^๔ เลห้ล่า ตรีเอกานุกูล ,วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

แนวทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพของจังหวัดน่าน ด้านเศรษฐกิจ คือ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม^๕ จะเห็นได้ว่าจังหวัดน่าน มีต้นทุนทางสังคมที่พร้อมจะยกระดับและสร้างมูลค่าการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมจากการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

คณะผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมจังหวัดน่าน โดยเฉพาะการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการ ภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ที่มีอยู่ให้เกิดการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและคนในชุมชนมีรายได้ควบคู่กับการร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่นำไปสู่สร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิต ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมที่เกิดจากส่วนร่วมของมหาวิทยาลัย ภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ในพื้นที่อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๑.๒.๓ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๑.๓.๒ รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๑.๓.๓ ผลการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยทีมวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้

^๕ สำนักงานสถิติ รายงานวิเคราะห์สถานการณ์จังหวัดน่าน ๒๕๖๒

โดยมีคณะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงาน โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์

๑.๔.๒ ขอบข่ายด้านพื้นที่/องค์กร

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ๗ ตำบลดังต่อไปนี้ ๑. ตำบลม่วงตึ๊ด ๒. ตำบลนาปัง ๓. ตำบลน้ำแค้น ๔. ตำบลน้ำเกียน ๕. ตำบลเมืองจัน ๖. ตำบลท่าข้าว และ ๗. ตำบลฝายแก้ว ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ แยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ๗ ประเภท คือ ๑. แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า เขา น้ำตก ถ้ำ ๒. แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม ๓. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ๔. งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (๑๒ เดือน) ๕. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน ๖. ไร่ นา สวนเกษตรต่าง ๆ และ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ๗. บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือ วิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น

๑.๔.๓ กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยในเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการร่วมกับสถาบันที่ปฏิบัติงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลป วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ดังนั้นจึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวนทั้งหมด ๕๐ รูป/คน ประกอบด้วย

๑. ปราชญ์ชุมชน ตำบลละ ๑ คน รวม ๗ รูป/คน

๒. ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบลละ ๒ คน รวม ๑๔ รูป/คน

๓. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ตำบลละ ๒ คน รวม ๑๔ รูป/คน

๔. บุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน จำนวน ๘ รูป/คน

๕. ประชาชน ตำบลละ ๑ รูป/คน จำนวน ๗ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับได้ เช่น โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม ผลงาน ศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งภาพวาด หัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์วรรณกรรม ที่สามารถวัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ส่วนทุนวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความเชื่อ จารีต ประเพณี วิถีชีวิต

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ในอดีตที่ผ่านมาได้เคยสร้างไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการใช้สอย ทั้งในการดำรงชีพและพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมโดยฝีมือมนุษย์ในอดีต เช่น ซากบ้านเรือน ซากโบสถ์วิหาร ศาสนสถาน ซากกำแพงคูเมือง สถานที่ประกอบพิธีกรรม หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต

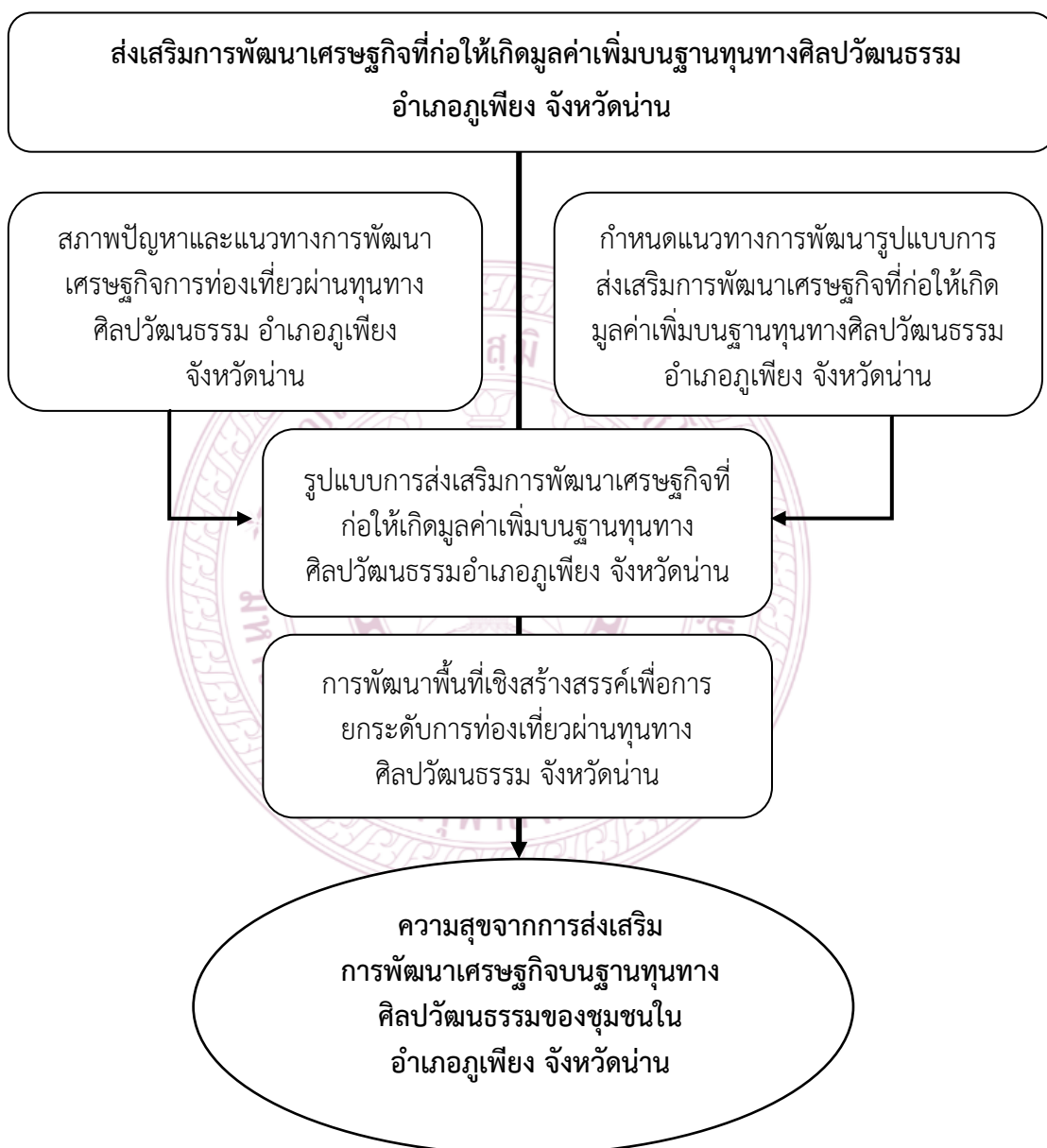
การส่งเสริมการมีส่วนร่วมชุมชน หมายถึง การกระทำการเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างความร่วมในชุมชนเป็นการพัฒนาที่สร้างความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างองค์กรรัฐบาลกับกลุ่มชุมชนและพลเมืองให้มีความยั่งยืน

การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดความจำเป็นทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและยกระดับการดำรงชีพของประชาชนให้สูงขึ้นเกิดการเพิ่มรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล (per capita real income)

รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม หมายถึง แนวทางการปฏิบัติการส่งเสริมและยกระดับการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมโดยเชื่อมโยงเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และชุมชนร่วมสร้างสรรค์ยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้



แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวความคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๑.๗.๒ ได้ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๑.๗.๓ ได้พัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๑.๗.๔ องค์ความรู้การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน



บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ๒. เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน และ ๓. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอกุเพียง จังหวัดน่านผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่านมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

๒.๔ แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม

๒.๕ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

๒.๖ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับได้ เช่น โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม ผลงาน ศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งภาพวาดหัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์วรรณกรรม เหล่านี้มักจะวัดมูลค่าเป็นตัวเงิน ได้ ส่วนทุนวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความเชื่อ จารีต ประเพณี วิถีชีวิต คำว่า “ทุน” หมายถึง สิ่งที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมอันกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ เช่น ความรู้สันทัดกีฬามวยไทย นอกจากนี้ยัง หมายรวมถึงทรัพย์สินต่าง ๆ ที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่คุณค่าเชิง เศรษฐกิจโดยตรง แต่มีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจ ได้ เช่น งานศิลปะหนังสือ

ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น สิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันบางเรื่องยังต้องใช้ตามแบบแผนดั้งเดิมหลาย ๆ เรื่องสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้วัฒนธรรมนั้นไม่ให้งานหายมีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน นักท่องเที่ยวต่างถิ่นต่างแดน ซึ่งไม่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมนั้น ๆ ก็จะไม่

สามารถมีอารมณ์ร่วมกับงานหรืออาจจะแค่เกิดความตื่นตาตื่นใจ แต่ไม่ประทับใจ และไม่ ตัดสินใจ มาท่องเที่ยว^๖

แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น โดยมีทุนทาง วัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางธรรมชาติ โดยที่ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) สามารถ แบ่งออกเป็นสามลักษณะ ได้แก่

๑) ทุนที่เกิดจากการสั่งสมจากปัจจัย ต่าง ๆ

๒) ทุนที่ปรากฏอยู่ในรูปวัตถุ

๓) ทุนที่เกิดจากการเชื่อมโยง คุณค่ากับสถาบัน โดย ทุนทางวัฒนธรรมมี ๓รูปแบบ คือ

๑. สิ่งที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล ชุมชน และกลุ่มคนมาอย่างยาวนาน (Embodies state) ได้แก่ ความคิดจินตนาการ ความคิดริเริ่ม และความเชื่อ

๒. สิ่งที่เป็นรูปธรรม (Objectified state) ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์สินค้าทาง วัฒนธรรม เช่น รูปวาดเขียน หนังสือโบราณ สิ่งก่อสร้างโบราณสถานที่ที่เป็นมรดกโลก

๓. ความเป็นสถาบัน (institutionalization state) ซึ่งสามารถทำให้เกิดความ เป็น รูปธรรมได้ เช่น กฎ กติกา การยอมรับที่หลาย คนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับใน สถาบัน พระมหากษัตริย์ วัดและโรงเรียน^๗

ความหมายของการท่องเที่ยวชุมชน (Community – Based Tourism)

การท่องเที่ยวชุมชนมีความสำคัญในการที่จะขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของประเทศได้ หาก มีการวางแผนการพัฒนา และการจัดการที่ดีแล้วการท่องเที่ยวชุมชนจะทำให้เกิดอาชีพในชุมชนได้ สร้างรายได้และเป็นโอกาสให้เกิดการประกอบธุรกิจ ซึ่งจะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังทำให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติในชุมชน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปะ งานหัตถกรรม และวัฒนธรรม ประเพณี ช่วยในการพัฒนาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เพราะเป็น สถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมา

การท่องเที่ยวชุมชน (Community – Based Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชน เป็น ผู้กำหนด กระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของ ชุมชนเป็น เจ้าของทรัพยากรท้องถิ่นนั้น ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยว และ อนุรักษ์ทั้ง ธรรมชาติประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อสร้าง การ พัฒนาให้เกิด ความยั่งยืนสู่ชนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์สูงสุด^๘

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง มีการดำเนินการเองของชุมชนนับตั้งแต่การวางแผน การจัดการและการติดตามผล เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนการ กระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน และเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ กำหนดบนพื้นฐานเศรษฐกิจ พอเพียง การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และ

^๖ อุตสาหกรรมสาร, สารสารส่งเสริมอุตสาหกรรม , (กรุงเทพฯ:กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม,๒๕๕๙),หน้า ๕.

^๗ Bourdieu,Pierre,TheForms of Capital, In J. Richardson (Ed.) Handbook of Theory and Research for theSociology of Education ,New York: Greenwood. 1986: 47-50)

^๘ ดร.ชนิ เอมพันธ์, การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,๒๕๕๐.)

วัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน ในการจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาท เป็นเจ้าของสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน หลักการของการท่องเที่ยว โดยชุมชน ในการสร้างจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้ในการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการ พัฒนาชุมชน โดยมีแนวคิด ๑๐ ประการว่า ๑. ชุมชนเป็นเจ้าของ ๒. การมีส่วนร่วมในการกำหนด ทิศทาง และการตัดสินใจ ๓. การส่งเสริมความภูมิใจในตนเอง ๔. ยกระดับคุณภาพชีวิต ๕. การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ๖. เอกสิทธิ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ๗. การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๘. เกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ๙. การจัดสรรผลประโยชน์ ๑๐. การคืน กำไร สู่สังคมและชุมชน^๙

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด และผลงาน จากนักวิชาการหลายท่านที่ได้นำเสนอไว้หลายประเด็น เช่น ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม สาเหตุการมีส่วนร่วม ปัจจัยของการมีส่วนร่วม และประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ “กระบวนการที่ความกังวล ความต้องการ และคุณค่า ของประชาชน ได้รับการบูรณาการในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ ผ่านกระบวนการสื่อสารแบบ สองทาง โดยมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับ การสนับสนุนจาก ประชาชน” การมีส่วนร่วมนั้นจะหมายถึงการที่ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจ จะเกิดขึ้น หรือหมายความว่า ผู้มีอำนาจตัดสินใจจะสามารถตัดสินใจใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อ ประชาชนได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบ จากประชาชนก่อนเท่านั้น Creighton ตั้งคำถามถึงประเด็น ผู้มีอำนาจตัดสินใจ โดยพิจารณาว่าทำไม เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจได้เท่านั้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันเจ้าหน้าที่ของรัฐมีแนวโน้มที่จะทำกระบวนการตัดสินใจให้เปิดเผย และมีความ โปร่งใสมากขึ้น แต่ในหลายกรณีหรือสถานการณ์ โดยอำนาจการตัดสินใจขั้นสุดท้ายก็ยังคงเป็นของ เจ้าหน้าที่ภาครัฐอยู่นั่นเอง^{๑๐}

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด ซึ่งเป็นการสื่อสาร สองทางระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์กร ในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือ หลายกิจกรรมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมการดาเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่ม และเป็นการ

^๙ กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา , สถานการณ์การท่องเที่ยวปี ๒๕๖๑ และแนวโน้มปี ๒๕๖๒, สืบค้น ๒๓ กันยายน ๒๕๖๓ , จากhttps://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=๑๑๒๗๓.

^{๑๐} ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน* (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า และ มูลนิธิเอเชีย, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

เสริมสร้างความสามัคคี ความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม การให้ความหมายคำจำกัดความการมีส่วนร่วม มีมากมายหลายทัศนะ โดยการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกับกลุ่มดังกล่าวด้วย^{๑๑}

บางมิตีก้าวถึง การที่ปัจเจกบุคคลที่ดี กลุ่มคน หรือองค์กรประชาชนก็ดี ได้อาสาเข้ามา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผลโครงการ พัฒนาด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอก และเป็นไปเพื่อตอบสนอง ต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งมีอำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการ พัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจ และผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย^{๑๒}

ซึ่งอาจเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนา ร่วม คิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน ใช้ความคิด สร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหาพร้อมกับการใช้วิทยาการ^{๑๓} หรือการที่ผู้ได้รับ ผลประโยชน์หรือมีส่วนได้เสียในการพัฒนาได้ใช้ความพยายามร่วมกันในขั้นตอนต่าง ๆ ของ กระบวนการพัฒนา ด้วยความรู้สึกผูกพันในความเป็นเจ้าของหรือหุ้นส่วน เพื่อทำให้งานหรือโครงการ นั้นบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน^{๑๔}

ในขณะที่ “ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียง ส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้น สุดท้ายของโครงการ^{๑๕}

บางครั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายกว้างซึ่งมักจะคาบเกี่ยวกับการพัฒนา นั้นก็คือ การให้ออกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาและความต้องการของตนเองอย่าง แท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/ชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการ จัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมดูแลกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ

^{๑๑} Davis Keith, Human Behavior of World-Man Relations and Organization Behavior, (New York : Mc Graw -Hill Book Co, 1972), p. 15.

^{๑๒} เสาวนิตย์ ชัยมุสิก, การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บุ๊คพ้อยท์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

^{๑๓} Erwin, Williams, Participation Management : Concept, Theory and Implementation, (At lanta, Ga : Georgia State University Press, 1976), p. 138.

^{๑๔} White, Alastair T, The community A Discussion of the Agreement Community Participation, Current issue and Lesson Learned, (USA. : The United Nations Childrens Fund, 1982), p. 18.

^{๑๕} นรินทรชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม : หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, ภาควิชา ส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร, คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖, หน้า ๔.

...^{๑๖} เป็นคำที่ทุกคนในวงการพัฒนาพูดกันมาก เป็นคำที่มักจะถูกนำไปใช้ปนกันกับคำว่า การให้ความร่วมมือ การมีส่วนร่วม หมายถึง การยุ่งเกี่ยว การเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ เป็นคำที่หมายถึง บุคคล ๒ ฝ่าย เป็นต้นว่า ใครร่วมกับใคร เป็นคำที่ในทางการพัฒนามีความหมายเกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีและศักยภาพแห่งมนุษย์^{๑๗}

พจนานุกรมอังกฤษฉบับ Oxford (Oxford English Dictionary : OED) ได้ให้คำนิยามคำว่า “การมีส่วนร่วม (Participation)” ไว้ว่า “เป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำให้บางอย่างหรือบางเรื่อง” ซึ่งจะมีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า การเมินเฉย (Apathy) หากจะอธิบายความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ในทางวิชาการ จะหมายถึงความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ ความรู้สึก นึกคิดของแต่ละคนที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม เป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยให้ทำให้เกิดความสำเร็จ เกิดความรับผิดชอบต่อกิจกรรมร่วมกันด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง (Responsibility) ซึ่งอาจเกิดขึ้นทุกระดับของสายบังคับบัญชาใน ๓ ลักษณะ คือ การช่วยเหลือ มีการให้อำนาจ และมีขอบเขตภาระงาน^{๑๘}

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความหมาย ครอบคลุม ๓ ประการ^{๑๙} คือ

- ๑) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
- ๒) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการ
- ๓) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตลอดกระบวนการพัฒนา

ความหมายการมีส่วนร่วมนั้นมีนักวิชาการได้กล่าวไว้หลายท่าน ซึ่งสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม (Participation) คือ กระบวนการสื่อสารในระบบเปิด ซึ่งเป็นการสื่อสาร สองทางระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์การ ในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา ร่วมคิดตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยาการ

เมื่อศึกษาจากความหมายของการมีส่วนร่วมจากวิชาการต่างๆ แล้วนั้น สามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง “การสื่อสารสองทาง ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์การ ในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ”

๒.๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมขององค์กรปกครองท้องถิ่น นับว่าเป็นหัวใจสำคัญ หรือเป็นหลักการอันเป็นสาระสำคัญของระบบการปกครองท้องถิ่น และอาจเป็นเหตุผลสำคัญ

^{๑๖} จินตวิทย์ เกษมสุข, หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทแอคทีฟ พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๙.

^{๑๗} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ราไทยเพรส, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓.

^{๑๘} โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๙.

^{๑๙} ทวีวงศ์ ศรีบุรี, สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๐.

ที่อธิบายว่า เหตุใดจึงต้องมีระบบการปกครองท้องถิ่นคู่ขนานไปกับระบบการปกครองส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่รัฐจะต้องมีการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ เช่น มาตรา ๖๖ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษหรือฟื้นฟู จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ การมีส่วนร่วมในการจัดการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน มาตรา ๖๗ สิทธิของบุคคลที่จะร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงอยู่อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อ สุขภาพและอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม^{๒๐} นอกจากนั้น แนวนโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา ๘๗ รัฐต้องดำเนินการตาม แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวางแผนเศรษฐกิจ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น^{๒๑}

การมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและพฤติกรรมของคนใน สังคมนั้น ที่จะเป็นแรงกระตุ้นไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลว เดวิส และนิวสตรอม (Davis and Newstrom) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของการเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) เมื่อเกี่ยวข้อง ก็คิดช่วยเหลือกัน (Contribution) และร่วมรับผิดชอบ (Responsibility) ในสิ่งนั้นๆ^{๒๒}

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นครบถ้วนทุกขั้นตอนในการดำเนินงานข้างต้นนั้นย่อมเรียกได้ว่าเป็นการมี ส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (Meaningful Participation) เป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วน ได้เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและ การตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควร เข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและ การรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย^{๒๓}

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation) เป็นคำที่มีความหมายมากจนทำให้ เกิดความสับสน คำนี้ใช้กับกิจกรรมที่คนเข้าไปสู่ระบบการเมืองทุกระดับ เช่น การมีส่วนร่วม เลือกตั้งโดยการออกเสียง รัฐมนตรีต่างประเทศมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายต่างประเทศ บางครั้งก็ใช้ใน

^{๒๐} สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๑), หน้า ๓ -๔ .

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕ -๖ .

^{๒๒} Davis Keith, *Human Behavior of World-Man Relations and Organization Behavior*, (New York : Mc Graw – Hill Book Co, 1972), p. 21.

^{๒๓} อรทัย ก๊กผล และฉัตรระวี ปริสุทธินาถ, *บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า ๕๒ ด้านความ โปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน*, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓), หน้า ๙.

ความหมายที่เป็นความสับสนใจการเมืองมากกว่าทำจริง เช่น ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการสนใจการเมือง หรือบางครั้งก็อยู่นอกการเมือง เช่น ประชาชนมีส่วนร่วมกับครอบครัวหรือโรงเรียน^{๒๔}

กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งสาธารณะชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทัศนคติที่มีส่วนร่วมกับรัฐบาลในการตัดสินใจ กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณะชน^{๒๕}

การมีส่วนร่วมแสดงลักษณะร่วมกันได้ ๔ ประการ ดังนี้^{๒๖}

๑) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปได้รับอำนาจ ที่จะคิดจะทำมากขึ้น ไม่ว่าในเรื่องการเมืองหรืออำนาจในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใดๆ

๒) การมีส่วนร่วม หมายถึง ต้องร่วมกันอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค เท่าเทียมกัน และ ควรมีส่วนร่วมด้วยอย่างแท้จริง/เข้มแข็ง (active) มิใช่ร่วมอย่างผิวเผินเฉื่อยชา (passive)

๓) การมีส่วนร่วม หมายถึง ต้องร่วมตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการ จนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ (entire development process)

๔) การมีส่วนร่วมมักเป็นเรื่องที่ผู้ด้อยโอกาสขอแบ่งอำนาจจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตชุมชนให้ดีขึ้น

นักวิชาการได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้หลักการแห่งรัฐธรรมนูญว่า ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ใน ๕ ลักษณะ^{๒๗}

๑) มีส่วนร่วมในการรับรู้ (ความเป็นไปของการบริหารราชการแผ่นดินทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ มากขึ้น)

๒) มีส่วนร่วมในการคิด (ร่วมกับองค์กรทั้งหลายที่รัฐธรรมนูญตั้งขึ้น)

๓) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

๔) มีส่วนร่วมในการกระทำการบางอย่าง (ร่วมกับรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)

๕) มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ (องค์กรที่ใช้อำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายทางการเมืองหรือข้าราชการประจำ)

นอกจากนั้น หลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วมมีอยู่ด้วยกัน ๑๐ ประการ ดังนี้^{๒๘}

๑) เชื่อว่ามนุษย์ต่างมีความคิดและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

^{๒๔} เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, **หลักรัฐศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๕.

^{๒๕} ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์, **คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

^{๒๖} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^{๒๗} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, **รัฐธรรมนูญปัจจุบันกับการปฏิรูปการเมือง**, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๒), หน้า ๖๑.

^{๒๘} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔-๑๖.

- ๒) เชื่อว่าทุกคนไม่ได้เข้ามาแต่กำเนิด
 ๓) ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้
 ๔) เชื่อว่าชาวชุมชนต่างๆ มักมีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ตามความเป็นอยู่ของตนในระดับหนึ่ง

- ๕) ต้องมีความเชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ให้ได้ดี
 ๖) การมีส่วนร่วมย่อมเพิ่มขึ้น เมื่อมีสภาพที่เหมาะสมต่อไปนี้
- ประชาชนในท้องถิ่นได้รู้สึกว่าเขาได้ควบคุมโชคชะตาของตนเอง
 - ผู้ที่เข้าร่วมต้องมีอิสรภาพ ได้รับความเสมอภาคและได้รับความจริงใจให้เข้ามีส่วนร่วม
 - ผู้ที่เข้าร่วมด้วยต้องมีความสามารถพอที่จะมีส่วนร่วมด้วยได้
 - มีการสื่อสาร ๒ ทาง เพื่อให้ผู้มีส่วนได้รับข้อมูลอย่างถูกต้อง
 - ประชาชนมีส่วนร่วมรับทราบ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในโครงการตั้งแต่เริ่มต้น จะทำให้ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการมากยิ่งขึ้น
 - ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่โครงการและต่อโครงการนั้น และเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย
 - การมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่ทำให้ประชาชนเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปจนเกินกว่าผลตอบแทนที่ประเมินว่าจะได้รับ
 - เมื่อเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว จะไม่กระทบกระเทือนสถานภาพในหน้าที่การงานหรือทางสังคมให้ลดน้อยลง
 - มีกลวิธีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างโครงการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นอย่างดี

- ๗) เชื่อว่าตนต่างกับชาวบ้านอยู่ไม่น้อย และชาวบ้านเองก็แตกต่างกันอยู่บ้าง
 ๘) อาจใช้การมีส่วนร่วมในหลายรูปแบบ
 ๙) ไม่มีสิ่งใดได้มาฟรี
 ๑๐) การมีส่วนร่วมต้องนึกถึงใจของผู้อื่น
- นอกจากนั้น หลักการมีส่วนร่วมพื้นฐาน “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ยังเป็นสิ่งที่สังคมไทยตื่นตัวและถูกนำมาใช้กล่าวอ้างกันอย่างกว้างขวางเมื่อสิบกว่าปีนี้เอง เริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมืองหลังเหตุการณ์ เดือนพฤษภาคม ๒๕๓๕ ซึ่งต้องยอมรับว่าเป็นประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของการเมืองการปกครองไทย ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทและได้เข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายสูงสุดของประเทศ โดยที่เป็นการมีส่วนร่วมทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ^{๒๙}
- การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมทุกกิจกรรม กระบวนการตัดสินใจของกลุ่มจะเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ซึ่งปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมมี ๔ ประการ คือ

- ๑) เป็นความพยายามที่เกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจและความรู้สึก

^{๒๙} ปัทมา สุปกาปิง, “การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยในรอบทศวรรษที่ผ่านมา : สภาพปัญหาและความท้าทายในอนาคต”, วารสารสำนักวิจัยและพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

๒) เป็นการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ

๓) เป็นการให้บุคลากรรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน

๔) เป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วม ซึ่งคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมอย่างไม่แท้จริงกับการมีส่วนร่วมมากเกินไป^{๓๐} ขณะที่นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า “การให้มีส่วนร่วมเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่ผู้บริหารต้องการให้ได้รับการสนับสนุนที่เข้มแข็ง อันมีผลมาจากการวิจัยและทฤษฎีด้านการสร้างแรงจูงใจที่ตระหนักถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมและการสร้างการยอมรับนับถือ”^{๓๑}

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีลักษณะ ๓ ประการ^{๓๒} ได้แก่

๑) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาตนเอง ร่วมให้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและได้ใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึนึกคิด แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามี แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขาต้องการ แสดงออกซึ่งปัญหาที่กำลังเผชิญ และแสดงซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหา และลงมือปฏิบัติโดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

๓) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปของบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ

การมีส่วนร่วม^{๓๓} คือ การที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์ดังที่กล่าวมานั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลยุทธ์การพัฒนาที่เห็นความสำคัญของประชาชนในระดับรากหญ้าโดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ประกอบ ทั้งด้านการกระจายอำนาจการวางแผนจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น และการกำหนดแนวทางการพัฒนาจากล่างขึ้นบน การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถทำได้ ๔ ลักษณะ คือ

๑) เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าอะไรคือความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน

๒) เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆเพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน

๓) เป็นผู้มืบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สมบูรณ์ขึ้น

^{๓๐} Putti Joseph M, **Management : A Functional**, (Singapore : Mc Graw-Hill, 1987), p. 305.

^{๓๑} Koontz & others, **Essential of management**, (New York : Mc Graw-Hill, 1986), p. 385.

^{๓๒} ทนงค์ดี คุ่มไข่น้ำ, **หลักการพัฒนาชุมชน**, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐), หน้า ๙๓.

^{๓๓} ปกรณ์ ปรียากร, **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารการพิมพ์), หน้า ๖๕-๖๖.

๔) เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องซึ่งมีความสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ๗ ประการ^{๓๔} ดังนี้ การมีส่วนร่วมแบบอยู่เฉย ๆ (Passive Participation) administration ประชาชนจะได้รับการบอกกล่าวในสิ่งที่เกิดขึ้นจะเป็นการประกาศฝ่ายเดียวโดยฝ่ายบริหารหรือผู้จัดการโครงการโดยไม่ต้องมีการฟังการตอบสนองของประชาชนใดๆทั้งสิ้น การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล (Participation in information giving) ข้อมูลถูกนำไปใช้ร่วมกันกับผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก การมีส่วนร่วมของประชาชนคือการตอบคำถามจากผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิจัยโดยใช้แบบสอบถามหรือการสำรวจ ประชาชนไม่ได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อวิธีการหรือผลลัพธ์ที่เป็นผลการวิจัยที่ใช้ร่วมกันไม่ได้มีการตรวจสอบความถูกต้อง การมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ (Participation by consultation) การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเริ่มจากการปรึกษาและรับฟังทัศนะจากตัวแทนภายนอก

องค์การอนามัยโลก (WHO and UNICEF) ได้เสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมไว้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วม ในการวิเคราะห์ปัญหา จัดอันดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการให้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และประการที่สำคัญคือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง

๒. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

๓. การใช้ประโยชน์ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

๔. การได้รับประโยชน์ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือในรูปวัตถุก็ได้^{๓๕}

๒.๒.๓ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนมีเนื้อหาแตกต่างกันดังนี้^{๒๗}

๑. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion Theory) กล่าวถึงการใช้ คำพูด หรือการเขียนเพื่อให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำโดยใช้หลักพฤติกรรมของมนุษย์ การเกลี้ยกล่อมต้องอาศัยชนส่วนใหญ่ และใช้เวลามาก ในการเกลี้ยกล่อมต้องอาศัยพฤติกรรม สัมพันธภาพ การศึกษาอบรมและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมรอบตัว การเกลี้ยกล่อมจะให้ ผลดีต้องสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ให้เกิดศรัทธาตรงกับ

^{๓๔} Helene Heyd and Andreas Neef, *International Food policy Research Institute* 2033 K Street, N.W.Washington, D.C. 2006 (U.S.A. December 2004). p. 29.

^{๓๕} WHO and UNICEF, *Report of The International Conference on Primary Health Care*, (NewYork : N.P.Press, 1981), p. 41.

^{๒๗} ไกรสร เพ็ญสกุล และคณะ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ”, (รายงานวิจัยกรมทรัพยากรน้ำ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๑, (อิดสำเนา).

๒. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของชนในชาติ (National Morale Theory) กล่าวถึงการสร้างกำลังใจหรือการสร้างขวัญขึ้นมาเพื่อให้เกิดกำลังใจในการทำงานในการฝ่าฟัน อุปสรรค ต่าง ๆ คนที่มีขวัญในการทำงานดีจะเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าคนที่ ไม่มีขวัญและกำลังใจ เมื่อคนมีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ก็จะทำให้เขามีความคิดที่จะเข้าไป มีส่วนร่วมกับสังคมในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะพิทักษ์รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมเอาไว้

๓. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการจูงใจให้ คนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ชนหมู่มากจำเป็นจะต้องมีผู้นำที่มี ความสามารถในการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และอดทน ต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ผู้นำช่วยให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานกันอย่างมีขวัญและกำลังใจ ทำให้คนหมู่มากเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ การสร้างผู้นำจึงเป็น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง เพราะผู้นำที่ดี สามารถจูงใจให้คนคล้อยตาม และเต็มใจที่จะ ให้ความร่วมมือด้วยดี

๔. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative System and Method Theory) กล่าวว่า การใช้ระบบการบริหารเป็นวิธีการในการระดมความร่วมมือที่ง่ายที่สุด เพราะใช้กฎหมายระเบียบแบบแผนในการดำเนินการ แต่ผลของการร่วมมือยังไม่มีระบบใดดีที่สุด ระบบการบริหารแบบกระจายอำนาจ ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของแนวการพัฒนาที่มุ่งให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ในการตัดสินใจ การประเมินผลโครงการและอื่น ๆ ไม่ว่า ประชาชนจะเข้าร่วมโดยตรง หรือเข้าร่วมโดยอ้อม ผ่านผู้แทนหรือไม่ก็ตาม

๕. ทฤษฎีแรงจูงใจ (Theory of Human Motivation) มาสโลว์ ได้อธิบายว่า การที่จะจูงใจคนนั้น จะต้องรู้ความต้องการตามลำดับขั้นของคน และการปฏิบัติการเพื่อสนองตอบความต้องการเหล่านั้น มาสโลว์ แบ่งลำดับความต้องการ ของคนออกเป็น ๕ ระดับ

Cohen, J.M. and Uphoff ได้อธิบายกรอบความคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทไว้ว่า มี ๓ มิติ (Dimensions) และ ๒ บริบท (Contexts) ทั้งนี้ ในมิติของการมีส่วนร่วม ได้แก่

มิติที่ ๑ การมีส่วนร่วมอะไร (What) แบ่งเป็น

- ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- ๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
- ๓) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์
- ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน

กรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วมโดยได้รับการพัฒนาจากแนวคิดที่เป็นระบบมากที่สุด ซึ่งมีลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นจึงเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการ

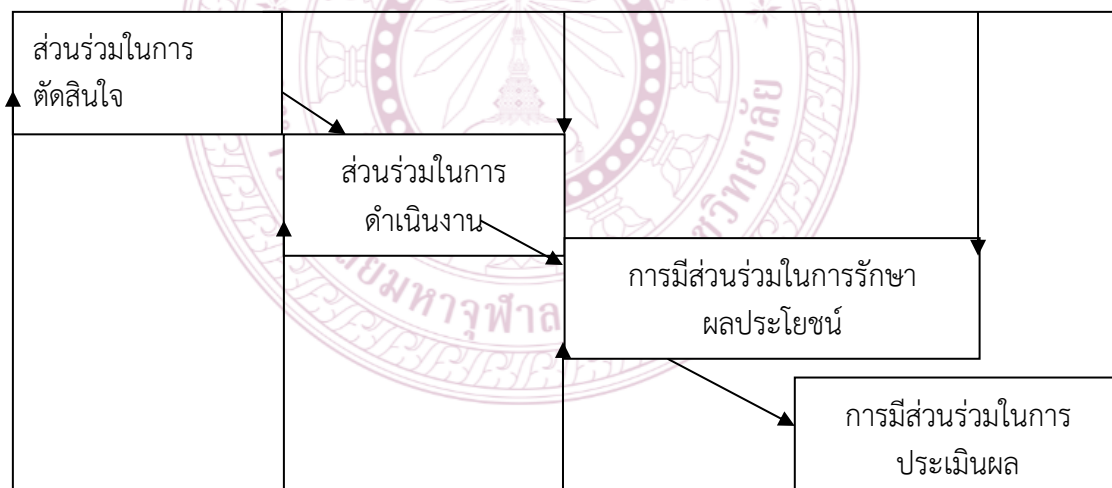
ต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและการประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่ได้ประโยชน์ทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะได้ผลประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) ซึ่งสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตในขั้นนี้ คือ ความเห็น (view) ความชอบ (preferences) และความคาดหวัง (expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

ซึ่งสามารถแสดงเป็นวงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff ได้ดังนี้^{๒๘}

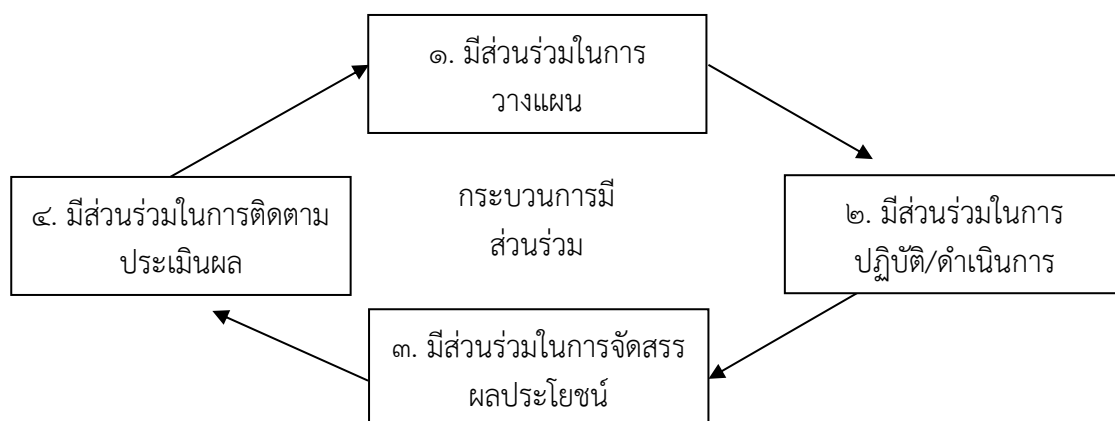


แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงวงจรการมีส่วนร่วม

ในส่วนของ ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ^{๒๙} ได้กำหนดขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถจัดแบ่งเป็นขั้นตอนง่ายๆ ได้ดังภาพต่อไปนี้

^{๒๘} ถวิลวดี บุรีกุล, เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา เรื่อง “การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ”, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑), หน้า ๘.

^{๒๙} ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน : การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗.



แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม

ขั้นที่ ๑ มีส่วนร่วมในการวางแผน ประกอบด้วย การรับรู้ และเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนกิจกรรม

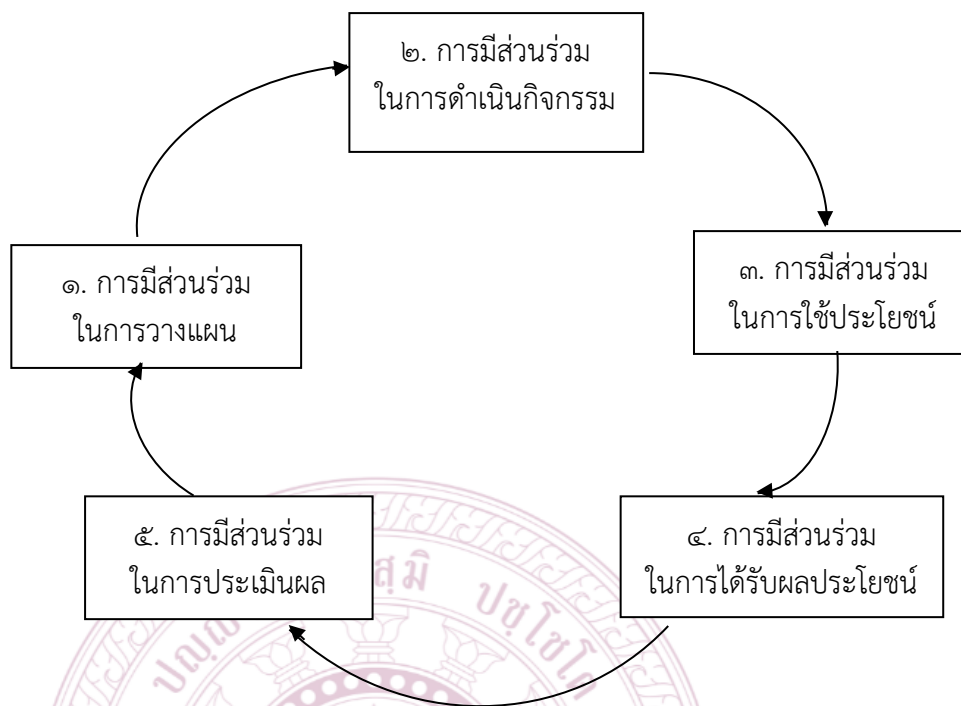
ขั้นที่ ๒ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ ประกอบด้วย การเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ และการตัดสินใจ

ขั้นที่ ๓ มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรประโยชน์หรือผลของกิจกรรม หรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ ๔ มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินประสิทธิผลของโครงการ กิจกรรมต่างๆ และพิจารณาวิธีที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ประชาชนจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ด้วย ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวางแผนต่อไป

สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^{๓๐} ได้จัดประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอิงพัฒนาการของโครงการพัฒนาเป็นเกณฑ์กล่าวคือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยภารกิจสำคัญ ๕ ประการ

^{๓๐} จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัย สภาวะแวดล้อม. โครงการพัฒนาการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕),



แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

ภารกิจที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in Planning) อันได้แก่ การที่ประชาชนมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการนับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดลำดับ ความสำคัญของปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน การกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลโครงการ

ภารกิจที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in Implementation) อันได้แก่ การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่างๆ และการประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ

ภารกิจที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in Utilization) อันได้แก่ การนำเอากิจกรรมต่าง มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง และการควบคุมทางสังคม

ภารกิจที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ (Participation in Benefit-Sharing) อันได้แก่ การแจกจ่ายผลประโยชน์ต่างๆ ในการพัฒนาอย่างยุติธรรม

ภารกิจที่ ๕ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) อันได้แก่ การให้ประชาชนได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขในลำดับต่อไป ทั้งนี้รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไป สามารถสรุปให้เห็น ๔ รูปแบบ^{๓๑} คือ

^{๓๑} จินตวิรี เกษมสุข, หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทแอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๙ - ๑๑.

๑) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

๓) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาสาเหตุในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) และ การประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

๔) การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

และได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า “มีชุมชนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความพยายามในการวางแผนระยะยาวอย่างสม่ำเสมอเพื่อชี้ทิศทางพัฒนาและเพื่อที่จะตัดสินใจลำดับความจำเป็นของงบประมาณหรือเพื่อที่จะพิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการหาแหล่งใหม่ โดยเฉพาะ ขอบเขตของการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะมีประเด็นกว้างขวางครอบคลุมทั้งเมืองหรือนครหรือเขตเทศบาลหรืออาจจะจำกัดอยู่เพียงชุมชนใดชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะ”^{๓๒}

การติดตามงานประเมินผลแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้^{๓๓}

การติดตามและประเมินผล มักถูกนำมากล่าวพร้อมกันเป็น “การติดตามและประเมินผล” แต่โดยแท้จริงแล้วคำทั้ง ๒ มีความหมายที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

การติดตามงาน (Monitoring) คือ ระบบการติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนมากที่สุด ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด ซึ่งจะมีการติดตามเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มดำเนินการโครงการจนสิ้นสุดโครงการ เพื่อการทบทวนการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมในประเด็นสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก การใช้ทรัพยากรของโครงการ เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ว่าเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ เป็นไปตามเวลาที่กำหนดหรือไม่ มีคุณภาพเป็นอย่างไร ในประการที่ ๒ การพิจารณากระบวนการ วิธีการทำงานว่ามีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่เพียงใด มีปัญหา-อุปสรรคใด ที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง

การประเมินผล (Evaluation) ความหมายในมุมมองของงานพัฒนาชุมชนคือ “การศึกษาว่า การดำเนินโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ภายใต้เงื่อนไข ปัจจัยใด หาก

^{๓๒} ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์, คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๗), หน้า ๓๖ – ๓๗.

^{๓๓} อรุณี เวียงแสง และคณะ, การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร : พิษณุไทย ออฟเซต, ๒๕๔๘) หน้า ๑๘ – ๒๐.

จะดำเนินการต่อไปน่าจะอย่างไรบ้าง” การประเมินผลจึงมุ่งเน้นเพื่อให้เห็นว่าโครงการพัฒนาได้ดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และการแสดงให้เห็นคุณภาพของโครงการ... การประเมินผลสามารถทำได้ในหลายช่วงเวลา ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมิน โดยทั่วไปมี ๔ ระยะ คือ นอกจากการติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วมแล้ว ในกระบวนการทำงานพัฒนามักจัดให้มี ๑) การสรุปทบทวน เป็นระยะๆ ของการดำเนินงาน ๒) การทบทวน ตรวจสอบผลสำเร็จและความล้มเหลว ๓) พิจารณาศักยภาพและข้อจำกัด เงื่อนไขที่สนับสนุนให้เกิดผลสำคัญหรือปัจจัยเงื่อนไขที่ขัดขวางความสำเร็จ และ ๔) การพัฒนางานในอนาคต เพื่อให้เกิดผลสำเร็จมากที่สุด ซึ่งอาจหมายถึงการเสริมศักยภาพ การแก้ไขข้อจำกัด ทั้งนี้การสรุปทบทวนมุ่งเน้นที่จะสรุปกระบวนการ วิธีการทำงานเป็นสำคัญ ว่าถูกออกแบบอย่างไรเอื้อให้เกิด “การเรียนรู้” หรือไม่ เช่น การมีส่วนร่วมการดำเนินโครงการในเชิงความสัมพันธ์แนวราบ การมีปฏิสัมพันธ์ การสื่อสาร จนเกิดความไว้วางใจกัน การมองสิ่งต่างๆ อย่างองค์รวมและบูรณาการ เป็นต้น

ได้มีนักวิชาการอีกท่านได้กล่าวว่า^{๓๔} การติดตาม (Monitoring) คือ กระบวนการตรวจสอบ บันทึกซ้ำหลายครั้ง เป็นส่วนหนึ่งของวัฏจักรการจัดการ นั่นคือ การติดตามสังเกตผลกระทบเห็นระยะๆ จะใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงวิธีการจัดการ

การติดตามในงานจัดการทรัพยากรป่าไม้เช่นเมื่ออนุญาตให้ชุมชนจัดการป่าชุมชนนั้นสามารถแบ่งการติดตามจัดการโครงการป่าชุมชนออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ^{๓๕}

๑. การติดตามโครงการ (Project monitoring) หรือบางที่อาจเรียกว่าการติดตามกิจกรรม (Active monitoring) เป็นการติดตามกิจกรรมต่างๆ ที่ได้กำหนดตามแผนงานต่างๆ ในโครงการ ว่าทำได้ หรือไม่ ได้ผลตามที่วางแผนทั้งปริมาณ และคุณภาพอย่างไรบ้าง ซึ่งการติดตามลักษณะนี้จะเป็นงานของเจ้าของโครงการ

๒. การติดตามผลกระทบของโครงการ (Impact monitoring) คือ การติดตามวัตถุประสงค์ของการจัดการ เช่น การทำป่าชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยติดตามว่ามีผลกระทบต่อป่า ต่อคนอย่างไร ลักษณะการติดตามจะเป็นการติดตามร่วมกันระหว่างผู้ที่เป็นเจ้าของโครงการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนได้ส่วนเสียที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการนั้นๆ เช่น ภาครัฐกับชุมชนร่วมกันติดตามประเมินผลการทำป่าชุมชน แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงวิธีการจัดการความจริงแล้ว คำว่า ยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรหรือจัดป่านั้นเป็นการเดินสู่ความยั่งยืน การติดตามผลกระทบนั้นก็เปรียบเสมือนแสงส่องทางไปสู่จุดหมาย

จะเห็นว่าแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมนั้นที่เป็นที่นิยมและได้รับการยอมรับมากที่สุดนั้นคือ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Cohen, J.M. and Uphoff แต่ด้วยผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการวางแผนนั้นก็เป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมากต่อการยังให้เกิดผล

^{๓๔} ระวี ถาวร บรรณาธิการ, การติดตามระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม : บทเรียนปัจจุบันสู่ทิศทางในอนาคต, (ปทุมธานี : บริษัท ดุมาเยส จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕.

^{๓๕} อ้างแล้วใน ระวี ถาวร บรรณาธิการ, การติดตามระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม : บทเรียนปัจจุบันสู่ทิศทางในอนาคต, หน้า ๑๕.

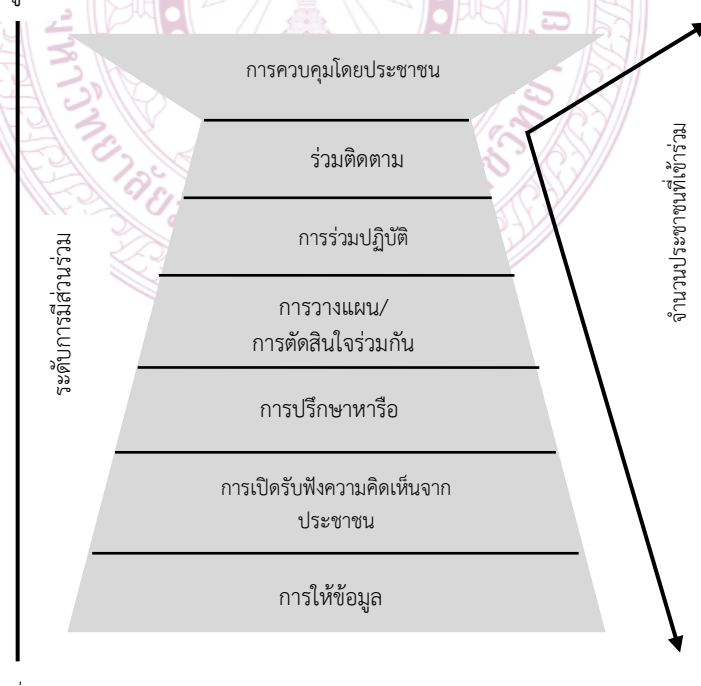
ตามมา ดังที่นักวิชาการข้างบนได้กล่าวไว้แล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมควรประกอบด้วย ๕ ขั้นตอนดังนี้

- ๑) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning)
- ๒) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
- ๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation)
- ๔) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ (Benefit)
- ๕) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน (Evaluation)

๒.๒.๔ ระดับการมีส่วนร่วม

เมื่อกล่าวถึงความหมาย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมแล้วนั้น ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้กล่าวหรืออธิบายเกี่ยวกับระดับของการมีส่วนร่วมไว้อย่างน่าสนใจอย่างยิ่ง คือ

ถวิลวดี บุรีกุล กล่าวว่า จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมในแต่ละระดับ จะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ซึ่งระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงลำดับจากต่ำสุดไปสูงสุดได้แก่ ระดับการให้ข้อมูล ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน ระดับการปรึกษาหารือ ระดับการวางแผนจนถึงระดับการตัดสินใจร่วมกัน ระดับการร่วมปฏิบัติ ระดับการติดตามตรวจสอบ จนสูงสุดคือระดับการควบคุมโดยประชาชน ดังภา



แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงระดับการมีส่วนร่วม

^{๓๖} ถวิลวดี บุรีกุล, ทศธรรม : ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

๑. ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับที่ต่ำที่สุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการดำเนินการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เป็นการให้ข้อมูลกับประชาชนเพื่อประกอบการตัดสินใจ แต่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นสะท้อนกลับมาแนวทางในระดับนี้มีหลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

๒. ระดับเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นระดับที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ มีการเริ่มรับข้อมูลสะท้อนกลับจากประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็น แนวทางการดำเนินการในระดับนี้ ส่วนใหญ่ จะเป็นการสำรวจความคิดเห็นและการบรรยายให้ความรู้โดยมีการซักถามได้ในประเด็นที่สงสัย

๓. ระดับของการให้คำปรึกษาหารือ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น เป็นการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และการเจรจาอย่างเป็นทางการ เพื่อประเมินความก้าวหน้า และระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่างๆ สำหรับแนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

๔. ระดับการวางแผนร่วมกัน เห็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นจากระดับของการให้คำปรึกษาหารือ ซึ่งมีขอบเขตไปถึงการร่วมกันวางแผนการดำเนินและรับผิดชอบผลของการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งพบว่ามีประเด็นความซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมากมาย สำหรับแนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งร่วมกัน เป็นต้น

๕. ระดับการร่วมปฏิบัติ เห็นระดับที่สูงกว่าระดับการวางแผนร่วมกัน กล่าวคือ เป็นระดับที่ผู้ดำเนินการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๖. ระดับการร่วมตรวจสอบ ติดตามประเมินผล เห็นระดับที่มีประชาชนเข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ต่อการดำเนินงานเห็นอย่างมาก แนวทางการดำเนินการระดับนี้ คือ การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลที่มาจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๗. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น

นอกจากนั้น ระดับของการมีส่วนร่วมโดยเรียงลำดับจากระดับน้อยไปหาระดับมากดังนี้ ^{๓๖}

ระดับที่ ๑ ถูกบังคับให้ร่วม มองว่าการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ เพราะถูกบังคับโดยไม่มีทางเลือกเลย

ระดับที่ ๒ ถูกหลอกให้ร่วม ลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์ในรูปแบบของค่าจ้างแรงงาน หรือความสะดวกสบายบางอย่าง

ระดับที่ ๓ ถูกชักชวนให้เข้าร่วม การมีส่วนร่วมในลักษณะเช่นนี้ ส่วนมากเป็นโครงการที่ทางราชการคิดขึ้นเองเรียบร้อยแล้วพยายามชักชวนประชาชนให้ร่วมมือในทุกรูปแบบโดยอาศัยระบบการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชนต่างๆ ว่าเป็นโครงการที่ดีขอให้ประชาชนให้ความร่วมมือ

ระดับที่ ๔ สัมภาษณ์แล้ววางแผนให้ ลักษณะการมีส่วนร่วมในชนิดนี้ จะปรากฏว่าปัญหาความต้องการและเสียงเรียกร้องของประชาชนจะได้รับการเอาใจใส่ขึ้นบ้าง กล่าวคือ ผู้ที่จะ

^{๓๖} ปรีดี โชติช่วง และคณะ, การพัฒนาชุมชนและการบริหารงานพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๑๐ - ๑๑๒.

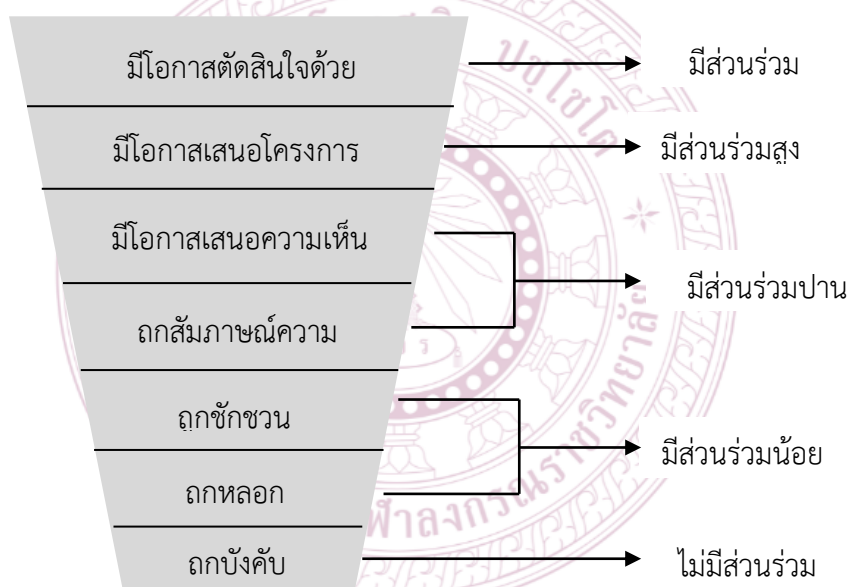
วางโครงการจะต้องสำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชนด้วยการเรียกประชุม สอบถาม สัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหาของชาวบ้าน คืออะไร ควรจะแก้ไขด้วยวิธีใด จะวางแผนอย่างไร และจะปฏิบัติตามแผนอย่างไร ซึ่งยังคงเป็นเรื่องของทางราชการ

ระดับที่ ๕ มีโอกาสเสนอความคิดเห็น ในระดับนี้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการวางโครงการและดำเนินการตามโครงการ แต่การตัดสินใจยังเป็นส่วนราชการอยู่

ระดับที่ ๖ โอกาสเสนอโครงการ ในระดับนี้ทางราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนมีโอกาสในการตัดสินใจว่าปัญหาของตนเองคืออะไร จะแก้ไขอย่างไร วิธีใดที่ดีที่สุด จนกระทั่งมีสิทธิเสนอโครงการและเข้าร่วมปฏิบัติด้วย

ระดับที่ ๗ มีโอกาสในการตัดสินใจ ซึ่งในระดับนี้ประชาชนจะเป็นหลักสำคัญของการตัดสินใจทุกเรื่องตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติแผนและการประเมินผลโครงการ

ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของปรีดี โชติช่วงและคณะ สามารถสรุปเป็นแผนภาพดังนี้



แผนภาพที่ ๒.๕ ระดับการมีส่วนร่วมของปรีดี โชติช่วงและคณะ

นอกจากนั้น นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้แบ่งการมีส่วนร่วมเป็น ๓ ระดับ ๘ ขั้นตอน ดังตารางระดับการมีส่วนร่วม ดังนี้^{๓๗}

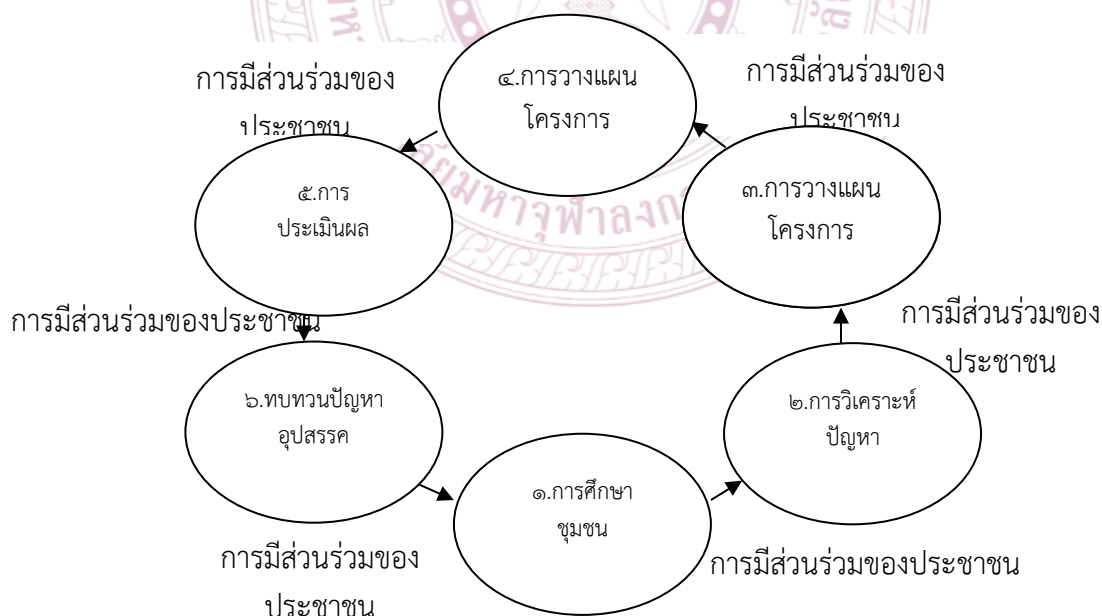
ตารางที่ ๒.๑ : ระดับการมีส่วนร่วมของนรินทร์ชัย พัฒนพงศา

ระดับการมีส่วนร่วม	ขั้นตอนการมีส่วนร่วม
ประชาชนมีส่วนร่วม	๘) ประชาชนคือผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการ และร่วมกันจัดการ

^{๓๗} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔-๑๖.

มากขึ้น	๗) ประชาชนได้ “ควบคุม” “บางส่วน”
	๖) ประชาชนและรัฐมีส่วนร่วมเท่ากัน (โดยรัฐถือว่าประชาชนเป็น “หุ้นส่วน”)
ประชาชนมีส่วนร่วมปานกลาง	๕) รัฐให้ประชาชนเข้าร่วมได้บางเรื่อง เช่น เป็นที่ปรึกษา, เข้าเป็นกรรมการ (แต่งเพียงส่วนน้อย)
	๔) ประชาชนได้รับการปรึกษา (โดยมีการถามความต้องการบ้าง)
ระดับที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วม	๓) รัฐบอกให้ทราบว่า “มีอะไรบ้าง”
	๒) รัฐคือผู้จัดการให้
	๑) รัฐคือผู้กำหนด (คิดให้แทน)

การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงหรือการมีส่วนร่วมระดับมากในทุกขั้นตอนจะนำไปสู่ความประสบความสำเร็จ เพราะเป็นการสร้างจิตสำนึกของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนว่าเป็นการพัฒนาของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน และอุทิศตนให้กับการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ ดังนั้นนอกจากการพัฒนาชุมชนทุกขั้นตอนจะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันตามลำดับแล้วยังต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนอีกด้วย ดังปรากฏในภาพ ดังนี้ ^{๓๘}



แผนภาพที่ ๒.๖ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของ สนธยา พลศรี

^{๓๘} สนธยา พลศรี, การพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐๓ - ๒๐๔.

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชน จึงมาจากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนรวมกันโดยมีแนวคิดที่สำคัญ คือ ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน เห็นผลมาจากการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่ด้วยการดำเนินงานโดยภาครัฐ ภาคประชาชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเพียงฝ่ายเดียว โดยต้องให้ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นผู้ที่ได้รับผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทั้งการมีส่วนร่วมของบุคคล การรวมกันเห็นกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย ส่วนหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ เป็นผู้เข้ามาร่วมสนับสนุนส่งเสริมเพื่อรวมพลังกันพัฒนาชุมชนเท่านั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนนี้จะสร้างเสริมให้ประชาชนเกิดความรัก ความหวงแหนชุมชนของตนเอง อันจะทำให้เกิดจิตสำนึกความเป็นชุมชนและความรู้สึกเห็นเจ้าของชุมชน ซึ่งเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ ortsy ก็กผล ได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยสามารถแสดงเป็นตารางได้ดังนี้^{๓๙}

ตารางที่ ๒.๒ : แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform)	รับฟังความคิดเห็น (Consult)	เข้ามามีบทบาท (Involve)	สร้างความร่วมมือ (Collaborate)	เสริมพลังอำนาจ (Empower)
เป้าหมาย :	เป้าหมาย :	เป้าหมาย :	เป้าหมาย :	เป้าหมาย :
เพื่อให้ ข้อมูล ข่าวสาร แก่ ประชาชนและ เสริมสร้างความ เข้าใจ ของ ประชาชน เกี่ยวกับประเด็น ปัญหาทางเลือก และทางแก้ไข	เพื่อได้รับข้อมูล และความคิดเห็น จากประชาชน เกี่ยวกับสภาพ ปัญหาทางเลือก และ แนว ทางแก้ไข	เพื่อร่วมทำงาน กับประชาชนเพื่อ สร้างความมั่นใจ กับประชาชนว่า ความคิดเห็นและความ ต้องการ ของประชาชนจะ ได้ ร ับ ก า ร พิจารณา	เพื่อเป็นหุ้นส่วน กับประชาชนใน ทุก ขั้นตอน ของ การตัดสินใจ ตั้งแต่ การระบุ ปัญหา พัฒนาทางเลือก และแนวทางแก้ไข	เพื่อให้ ประชาชนเป็นผู้ ตัดสินใจ

เมื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการหลายท่านแล้วนั้น สามารถสรุปได้ว่าระดับของการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น ๓ ระดับ ๘ ขั้นตอน อันได้แก่

ระดับที่ ๑ (ระดับต่ำ) ประชาชนไม่มีส่วนร่วมมี ๓ ขั้นตอน คือ

๑. ผู้อื่นเป็นผู้กำหนด (ผู้อื่นคิดให้แทน) *ระดับ ต่ำที่สุด

^{๓๙} อัมพร อารังลักษณ์ บรรณาธิการ, การบริหารปกครองสาธารณะ (Public Governance) การบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ ๒๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๙๗.

๒. ผู้อื่นเป็นผู้จัดการให้

๓. ผู้อื่นบอกกล่าวให้ทราบ

ระดับที่ ๒ (ระดับปานกลาง) ระดับประชาชนมีส่วนร่วมปานกลาง มี ๒ ขั้นตอน คือ

๔. มีการขอรับคำปรึกษา

๕. มีการให้ผู้อื่นเข้าร่วมได้บางเรื่อง

ระดับที่ ๓ (ระดับสูง) ระดับประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น มี ๓ ขั้นตอน คือ

๖. มีให้มีส่วนร่วมเท่า ๆ กัน

๗. ให้ผู้มีส่วนได้-เสีย ควบคุมได้บางส่วน

๘. ผู้มีส่วนได้เสียสามารถกำหนดสิ่งที่ต้องการและร่วมกันจัดการ *ระดับ สูงที่สุด

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

ในปัจจุบันการสร้างเครือข่าย ถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการทำงานที่ได้รับการยอมรับ ทั้งในภาคธุรกิจเอกชนที่แสวงหากำไร และองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร กลุ่มอาสาสมัครของประชาชน จนถึงองค์การระหว่างประเทศ เนื่องจากไม่มีองค์กรใดที่จะมีความพร้อมทั้งทางด้านทรัพยากร เงินทุน ฯลฯ หรือถ้าจะมีก็อาจจะน้อยมาก ดังนั้นการระดมเอาส่วนที่ดีของแต่ละบุคคลกลุ่มหรือแต่ละองค์กรมีเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้สามารถลดข้อจำกัดในการทำงานลงด้วย

๒.๓.๑ ที่มาของการเกิดเครือข่าย

เครือข่ายไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคมไทยและสังคมตะวันตก ในสังคมชนบทไทย การพึ่งพาอาศัยร่วมมือกันทำงานเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต คำพูดที่ว่า “พริกอยู่บ้านเหนือ เกลืออยู่บ้านใต้ ข้าตะไคร้อยู่บ้านเพื่อน” สะท้อนให้เห็นถึง เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านซึ่งพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประเพณีทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ตลอดจนการเกณฑ์แรงงานในท้องถิ่นเพื่อมาลงแขกเกี่ยวข้าว ล้วนเป็นตัวอย่างของการรวบรวมผู้คนมาทำงานร่วมกันโดยอาศัยความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมาแต่เดิม

ในสังคมตะวันตก การสร้างเครือข่ายเป็นกลยุทธ์ที่นิยมใช้กันในหมู่นักปฏิรูปสังคมยุโรป ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ เพียงแต่ไม่ได้ใช้ชื่อว่า “เครือข่าย” เท่านั้น เมื่อแนวคิดการทำงานแบบเครือข่ายปรากฏขึ้นอีกครั้งในแวดวงการทำงานพัฒนาในช่วง ๒๐ – ๓๐ ปีที่ผ่านมา เรื่องเครือข่ายจึงเปรียบเสมือนเหล่าเก่าในชุดใหม่ ซึ่งเมื่อผนวกเข้ากับความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงานเครือข่าย ก็ทำให้การทำงานเครือข่ายพัฒนาขึ้นไปอีก^{๔๐}

^{๔๐} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑-๒

ที่มาของการสร้างเครือข่ายสามารถแบ่งได้ดังนี้^{๔๑}

๑) ความต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหา ความชำนาญเฉพาะด้านของบุคคลหรือองค์การจะช่วยให้มองเห็นปัญหาได้ชัดเจน

๒) ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงาน

๓) ต้องการมีเพื่อนหรือกลุ่มในการทำงาน

๔) ต้องการทรัพยากรในการทำงาน

๕) ต้องการรับภาระความเสี่ยงในการทำกิจกรรมร่วมกัน

๖) ต้องการประหยัด เนื่องจากการแบ่งปันงานกันทำ ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน

การเกิดขึ้นของเครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างมีจุดเริ่มต้นหรือถูกสร้างมาด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน ดังนั้นการเกิดขึ้นของเครือข่ายแต่ละเครือข่ายจึงมีสาเหตุปัจจัยสนับสนุนและการก่อรูปเครือข่ายที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้^{๔๒}

๑) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เครือข่ายลักษณะนี้มักเกิดขึ้นเองโดยไม่มีใครจัดตั้งซึ่งเป็นผลมาจากการความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ เช่น ความสัมพันธ์ของระบบครอบครัวและเครือญาติ ความสัมพันธ์ของครูอาจารย์และลูกศิษย์ เป็นต้น

๒) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์ของสังคมมนุษย์ เป็นการเกิดเครือข่ายที่เป็นผลมาจากการเกิดปัญหา หรือวิกฤตการณ์ขึ้นในสังคมที่สมาชิกตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในลักษณะของการรวมพลังกัน เช่น เครือข่ายพิทักษ์ป่า เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำ เป็นต้น

๓) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยวิวัฒนาการ เป็นการเกิดเครือข่ายเนื่องจากความสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น มารวมกันโดยวัตถุประสงค์บางอย่างเป็นเวลานานในลักษณะของกลุ่มและองค์การ แล้วพัฒนาความสัมพันธ์เป็นเครือข่าย เช่น จากกลุ่มแบบสภากาแฟพัฒนาเป็นเครือข่ายประชาคมหมู่บ้าน หรือประชาคมเมือง เป็นต้น

๔) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้ง เป็นการเกิดเครือข่ายที่มีผู้จัดตั้งและให้การสนับสนุนเพื่อวัตถุประสงค์บางประการ จนสมาชิกรวมกันเป็นเครือข่าย ทั้งการจัดตั้งโดยผู้นำรัฐบาลภาคเอกชนและองค์การพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง เครือข่ายสหกรณ์ เครือข่ายกระทรวงต่างๆ

จากที่มาและการเกิดขึ้นของเครือข่าย จะเห็นว่าเครือข่ายมีที่มาจากหลายวิธีการแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์ของสังคมมนุษย์ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยวิวัฒนาการ และเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้ง ซึ่งการเกิดขึ้นของเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ อาจเริ่มต้นมาจากเครือข่ายทั้งสี่ลักษณะดังกล่าวก็ได้ ซึ่งในที่นี้หมายถึงการรวมกลุ่มของหน่วยงาน องค์การ และคนในพื้นที่เห็นถึงความสำคัญของการรักษาประเพณีศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นจนรวมตัวกันเป็นเครือข่ายและร่วมมือกันทำงานเพื่อความพยายามที่จะรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

^{๔๑} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ส.เอเชียเพรส.๒๕๔๓), หน้า ๓๗-๔๓

^{๔๒} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๔๘). หน้า ๒๕๗

๒.๓.๒ ความหมายของเครือข่าย

นักวิชาการได้ให้คำจำกัดความหรือความหมายของคำว่า “เครือข่าย” ไว้มากมายแตกต่างกันซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของเครือข่ายดังนี้

Catherine Alter และ Jerald Hage^{๔๓} ให้ความหมายของ เครือข่าย ไว้ว่า เครือข่าย เป็นรูปแบบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์การ เพื่อแลกเปลี่ยนการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการร่วมกันทำงาน เครือข่ายประกอบด้วยองค์การจำนวนหนึ่งซึ่งมีอาณาเขตแน่นอนหรือไม่ก็ได้ องค์การเหล่านี้มีฐานเท่าเทียมกัน

Godgrey K.B. and J. Clarke^{๔๔} ให้ความหมายไว้ว่า เครือข่าย คือกลุ่มของคนหรือองค์การที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์การสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและองค์การที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และเป็นการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งสมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง

Murphy^{๔๕} ได้ให้ความหมายของการทำงานแบบเครือข่ายว่า หมายถึง สภาวะที่หน่วยงานภาครัฐร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของภาครัฐด้วยกัน องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาชน สถาบันวิชาชีพ หรือองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร เพื่อแก้ไขปัญหาหรือเพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณะให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ไม่ได้เกิดขึ้นในลักษณะของการบังคับหรือการสั่งการตามลำดับชั้นการบังคับบัญชา

Stephen Goldsmith และ William D.Eggers^{๔๖} ได้นิยามความหมายของเครือข่ายไว้ว่า เครือข่ายคือโครงการริเริ่มต่างๆ ที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำริให้มีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการสาธารณะ โดยสามารถวัดเป้าหมายของผลงานได้ มีการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบให้แก่ละหุ่่นส่วนการงาน และได้กำหนดโครงสร้างการไหลของสารสนเทศไว้ เป้าหมายบั้นปลายของการทุ่มเทดำเนินงานคือเพื่อสร้างคุณค่าสาธารณะให้เกิดขึ้นสูงสุด เป็นคุณค่าที่ยิ่งใหญ่กว่าผลรวมจากคุณค่าของงานที่แต่ละหุ่่นส่วนการงานสามารถทำได้ตามลำพังโดยปราศจากการประสานร่วมมือ

Smith Joanna และ Priscilla Wohlsstatter^{๔๗} ๒๕๐ อธิบายว่า เครือข่าย คือความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ ภายในเครือข่ายมีลักษณะของความสมัครใจ (Voluntary) โดยที่

^{๔๓} Alter,Catherine, and Hage, Jerald, **Organization Working Together** ,(California : Sage.1993),p 15

^{๔๔} Godgrey K.B. and J. Clarke, **The Tourism Development Handbook : A Practical Approach to Planning and Marketing**, (London : Cassell.2000),p 15

^{๔๕} Murphy,Tourism : **A Community Apporach**,(New York : Methuen.1992),p 682

^{๔๖} Goldsmith , Stephen and William D. Eggers, **Governing by Networks : The New Shape of the Public Sector**,(Washington, D.C. : Brookings Institution Press.2004),p 24

^{๔๗} Smith Joanna and Priscilla Wohlsstatter,**Understanding the Different Faces of Partnering**, (California : Sage.1993),p 250

ไม่มีองค์กรใดบังคับหรือสั่งการองค์การอื่นๆ ในเครือข่ายได้ ทั้งนี้ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะอยู่ในระดับที่สามารถนำไปสู่การแลกเปลี่ยนทรัพยากรในการดำเนินงานหรือการตัดสินใจร่วมกันระหว่างตัวแสดงต่างๆ ภายในเครือข่าย

ขณะที่นักวิชาการชาวไทย ได้นิยามคำว่า เครือข่าย ไว้ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ^{๔๘} ได้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้ว่า เครือข่ายหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์การหลายๆ องค์การ ที่ต่างฝ่ายต่างมีทรัพยากร มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานเป็นของตนเอง แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ ในการเข้าร่วมเป็นองค์การเครือข่าย แม้ว่าองค์การเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกันมีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์การเหล่านี้ก็ยังคงมีความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์การเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มหรือองค์การตรงที่บุคคลทุกคนในกลุ่มจะต้องเข้าร่วมในทุกอย่างพร้อมกันหมด อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน รับผิดชอบในทรัพยากรร่วมกันในช่วงระยะเวลายาวนานตราบเท่าที่ยังเป็นสมาชิกอยู่ ฯลฯ แต่การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายนั้น แม้จะมีบางอย่างร่วมกันหรือมีกฎเกณฑ์บางอย่างร่วมกัน ฯลฯ แต่การเข้าร่วมนั้นก็เพียงบางส่วนบางเลี้ยวเท่านั้น หรือเป็นการเข้าร่วมเพียงชั่วคราวเท่านั้น โดยที่แต่ละกลุ่มยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองเอาไว้ได้

วีระศักดิ์ เครือเทพ^{๔๙} ในฐานะนักวิชาการทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์เขียนหนังสือชื่อ “เครือข่าย : นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ได้สรุปความหมายของเครือข่ายโดยอิงกับกรอบวิเคราะห์ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ว่าหมายถึงการจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชนที่แสวงหากำไร หน่วยงานพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร กลุ่มอาสาสมัครของประชาชน หรือองค์การระหว่างประเทศ เพื่อร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการกิจของสาธารณะบางประการ โดยมีองค์การภาครัฐเป็นแกนหลักของเครือข่าย ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงเหล่านี้เป็นไปในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีเป้าหมายของความร่วมมือก็เพื่อต้องการแก้ไขปัญหาสาธารณะบางประการร่วมกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่องค์การใดองค์การหนึ่งมีอาจดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้โดยลำพัง

จากนิยามทั้งจากนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการชาวไทย สามารถสรุปความหมายของ “เครือข่าย” ว่าหมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มของคนหรือองค์การที่มีความสมัครใจมาพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกัน หรือลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยที่สมาชิกมีความเป็นอิสระ ขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม ทางด้าน

^{๔๘} กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน,(กรุงเทพมหานคร : มายด์พับริสซิง,๒๕๓๘),หน้า ๖๐-๖๑

^{๔๙} วีระศักดิ์ เครือเทพ, เครือข่าย : นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแนวระนาบเพื่อการเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ,(กรุงเทพมหานคร : ซีโนตีไซน์,๒๕๕๐),หน้า ๓๒-๓๕

ข่าวสาร ฯลฯ โดยมีการจัดรูปแบบของการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกันและตระหนักถึงงานที่จะทำร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน

๒.๓.๓ ความสำคัญในการสร้างเครือข่าย

เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายแล้ว พบว่าหลักการที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญนั้นประกอบด้วย ๓ ประการ คือ^{๕๐}

๑) สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม ได้แก่ สถานการณ์ปัญหาที่ซับซ้อนหลากหลายและขยายตัว เกินความสามารถของกลุ่มหรือองค์การใดองค์การหนึ่งที่จะดำเนินการแก้ไขได้ จำเป็นต้องมีการรวมพลังหรือมีกลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหา นั้น รวมถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น เกิดการรวมกลุ่ม เครือข่าย เกิดผู้นำ เกิดประสบการณ์ และมีความต้องการที่จะเชื่อมโยงคน กลุ่ม และประสบการณ์นั้นให้เป็นขบวนการ เพื่อจัดการปัญหาและขยายผลการพัฒนา โดยนัยนี้จึงจำเป็นต้องมีการเสริมสร้างเครือข่าย

๒) การสร้างพื้นที่ทางสังคม เครือข่ายเป็นเครื่องมือและเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการระดมทรัพยากรและความคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ต้องการขยายผลการพัฒนา เมื่อกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความต้องการคล้ายกัน มีความคิดหรืออุดมคติเหมือนกัน มารวมกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับกลุ่ม หรือบุคคล หรือองค์การอื่น ๆ ในสังคมทำให้กลุ่มของตนเองรู้สึกว่ามีพื้นที่ทางสังคมที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ดังนั้นการสร้างพื้นที่ทางสังคมจึงเป็นการสร้างตัวตนของเครือข่ายให้ปรากฏขึ้น

๓) การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม เมื่อกลุ่มองค์การ หรือเครือข่ายมีการประสานประโยชน์ต่อกันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันแล้ว สิ่งที่จะเกิดตามมาก็คือ เครือข่ายเกิดการเรียนรู้ และมีกิจกรรมการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เกิดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพเกิดความรู้ใหม่ๆ โดยการประสานผลประโยชน์อาจจะไม่ได้หมายถึงการให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนเท่านั้น แต่อาจหมายถึง การให้โอกาสในทางเลือกของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีต่อกัน การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย จะช่วยกระตุ้นให้เกิดเครือข่ายใหม่ และเกิดการรักษัพันธ์กรณร่วมกันของเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเครือข่ายที่ต่อเนื่อง

ดังนั้นการรวมตัวกันเป็นเป็นเครือข่ายของหน่วยย่อยภาคส่วนต่าง ๆ จึงเป็นการประสานผลประโยชน์ในสถานะที่มีการแข่งขันและต้อรองสูง

๒.๓.๔ ลักษณะของเครือข่าย

หากกล่าวในภาพรวมจะเห็นได้ว่าเครือข่ายเป็นแบบฉบับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกัน โดยกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกันในสังคมมักจะเชื่อมโยงกันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน คุณสมบัติที่ทำให้เครือข่ายมีลักษณะเฉพาะ คือการที่เครือข่ายแม้จะมี

^{๕๐} สุทธิย อาภากร (อบอุ่น) ,เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๔๕), หน้า ๕๕-๕๘

ลักษณะร่วมกับความเป็นองค์การหรือกลุ่ม แต่ไม่ทุกกลุ่มหรือทุกองค์การที่จะเรียกว่าเครือข่ายได้ ลักษณะของเครือข่ายที่สำคัญมีดังนี้^{๕๑}

๑) มีกลุ่มบุคคลหรือองค์กร

๒) กลุ่มเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์เป็นกระบวนการที่ประสานกลุ่มหรือบุคคลเอาไว้ สิ่งที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ก็คือข่าวสารข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ (หรือบางครั้งอาจไม่ เป็นประโยชน์) ต่อการทำงาน

๓) มีการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ลักษณะทั้ง ๓ ประการข้างต้นเป็นลักษณะทั่วไปของกลุ่ม (Group) หรือองค์การ (Organization) แต่เครือข่ายยังมีลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ

๔) มีความเป็นอิสระต่อกัน ความเป็นอิสระต่อกันนี้หมายถึง แต่ละกลุ่มก็มีเป้าหมายมี กิจกรรมของตนเองอยู่แล้ว การเข้าร่วมเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเป็นบางส่วนเพื่อทำกิจกรรม หรือโครงการร่วมกัน เมื่อโครงการสำเร็จแล้วเครือข่ายก็อาจสลายตัวไปได้

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะที่ดีของการทำงานเครือข่ายจำเป็นต้องมี องค์ประกอบหลักๆ ที่สำคัญ คือ เป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกัน มีเป้าหมายใน การทำงานที่ชัดเจนและเป็นอิสระ รวมถึงการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้การทำงาน แบบเครือข่ายเป็นไปด้วยดี

๒.๓.๕ องค์ประกอบของเครือข่าย

สิ่งสำคัญที่จะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นและสามารถทำงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ก็คือองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของเครือข่าย เมื่อพิจารณาจากความเป็นมา แนวคิด ความหมายและ ลักษณะของเครือข่ายจะเห็นว่าเครือข่ายมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการดังต่อไปนี้^{๕๒}

๑) สมาชิกของเครือข่าย เครือข่ายจะต้องเริ่มต้นจากสมาชิก ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล กลุ่มคน องค์กร หรือชุมชนขนาดต่าง ๆ

๒) วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกของเครือข่ายจะต้องมีวัตถุประสงค์และ เป้าหมายเหมือนกัน มารวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

๓) ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย สมาชิกของเครือข่ายมารวมกันด้วยความสมัครใจ สมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน มีความเท่าเทียมกันในการดำเนินกิจกรรม มีระบบใน การเชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือการถักทอสายใยของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกให้เกิดความยั่งยืน

๔) การบริหารจัดการ สมาชิกเครือข่ายจะเป็นผู้ร่วมกันกำหนดการบริหารจัดการเครือข่าย ทั้งโครงสร้างของเครือข่าย

๕) ผู้ประสานงานเครือข่าย เครือข่ายต้องมีผู้ประสานงาน ทำหน้าที่ประสานงาน บริหาร และจัดการเครือข่ายที่คัดเลือกโดยสมาชิก

๖) กิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายต้องมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเน้นการมีส่วนร่วมของ สมาชิกเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย

^{๕๑} อ้างแล้วใน นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, หน้า ๗-๘

^{๕๒} อ้างแล้วใน สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน, หน้า ๒๑๖-๒๑๗

๗) การรวมพลังสมาชิก เครือข่ายต้องมีการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกไว้ในการดำเนินงานร่วมกัน

๘) การสนับสนุนซึ่งเสริมซึ่งกันและกัน สมาชิกของเครือข่ายสนับสนุนส่งเสริมสมาชิกคนอื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย

๙) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง ทั้งการร่วมเรียนรู้ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนงาน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

๑๐) ผลงานของเครือข่าย เครือข่ายจำเป็นต้องมีผลการดำเนินงานเพื่อเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของเครือข่าย ซึ่งความสำเร็จดังกล่าวคือการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายนั่นเอง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เครือข่ายมักจะประกอบไปด้วยสมาชิก กรรมการ ผู้ประสานงาน เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ กิจกรรม ลักษณะของความสัมพันธ์ รวมทั้งระยะเวลา ความถี่และวิธีที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทำงานของเครือข่ายประสบความสำเร็จ กล่าวคือ ถ้าเครือข่ายขาดองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งไปก็อาจจะทำให้การทำงานของเครือข่ายไม่ประสบความสำเร็จ

๒.๓.๖ การสร้างเครือข่าย

ขณะที่การสร้างเครือข่ายกำลังกลายเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ เนื่องมาจากการมองเห็นประโยชน์ของการร่วมมือกันทำงาน การสร้างเครือข่ายจึงกลายเป็นทางออกทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหา แต่สิ่งที่สำคัญที่ต้องตระหนักถึงก็คือ ไม่ใช่ทุกเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นมาจะสามารถทำงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้การทำงานที่ไม่ประสบความสำเร็จของเครือข่ายอาจจะไม่ใช่มาจากปัญหาทางด้านการจัดการแต่อาจจะเริ่มมาตั้งแต่ขั้นตอนของการสร้างเครือข่าย ขณะที่นักวิชาการที่กล่าวถึงการก่อรูปเครือข่ายหรือสร้างเครือข่ายไว้

การก่อรูปของเครือข่าย (Network Forming) มีดังนี้^{๕๓}

๑) การสร้างความตระหนักในปัญหาและสำนึกในการรวมตัว การดำเนินการของเครือข่ายจำเป็นต้องอาศัยฉันทานุมิตร์ร่วมจากทุกภาคีที่เกี่ยวข้องเพราะฉันทานุมิตร์จะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจ โดยใช้กลยุทธ์ “การประชาสัมพันธ์” การประชาสัมพันธ์นอกจากจะทำให้รับรู้เกี่ยวกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดสำนึกอยากเข้าร่วม

๒) การสร้างจุดร่วมผลประโยชน์ ถ้าเครือข่ายไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน เครือข่ายจะไร้พลัง เพราะสมาชิกต่างก็ไม่ทราบว่าเครือข่ายนั้นจัดตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์อะไร ดังนั้นจึงต้องหา “ประเด็น” (Issues) ที่จะเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะทำให้เกิดการรวมตัวกัน ซึ่งกุญแจหลักของการสร้างจุดร่วมอยู่ที่การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ให้ประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วม ซึ่งจะส่งผลให้ทุกภาคีอยากเข้ามามีส่วนร่วมกับเครือข่าย

^{๕๓} อ่างแล้วใน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, หน้า ๖๓-๗๔.

๓) การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่ายแกนนำ คือ “ผู้เล่นหลัก” (Key Actors) ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม และมีอิทธิพลเพียงพอในการผลักดันการปฏิรูปด้านต่างๆ เช่น ด้านนโยบาย ด้านการสร้างกระแส ด้านข้อมูลข่าวสาร ซึ่งผู้เล่นหลักอาจจะไม่ใช่คนที่มีตำแหน่งหรืออำนาจ แต่หมายถึงคนที่เป็น “ผู้นำตัวจริง”

๔) การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดว่าเครือข่ายจะดำเนินไปได้ยั่งยืนมากน้อยเพียงใด ก็คือปริมาณและคุณภาพของสมาชิกเครือข่าย ดังนั้นการสร้างแนวร่วมของสมาชิกเครือข่ายให้กว้างขวาง และการดึงปัจเจก กลุ่ม องค์กรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายจึงเป็นสิ่งจำเป็น

กระบวนการสร้างเครือข่าย อาจจำแนกออกเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้^{๕๔}

๑) ขั้นตอนการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายเพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายรวมทั้งพิจารณาองค์กรต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่ายในการทำงาน

๒) ขั้นการติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นสมาชิกภาคีเครือข่าย เป็นขั้นตอนของการติดต่อสัมพันธ์ชักชวนให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงาน จึงต้องสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับรวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกัน เป็นขั้นตอนของการปลูกจิตสำนึกโดยการให้และแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือหวานล่อมให้อยากแก้ปัญหาาร่วมกัน อาจเรียกว่าเป็นขั้นตอนเตรียมกลุ่ม หรือเตรียมเครือข่าย

๓) ขั้นตอนการสร้างพันธมิตรร่วมกัน เป็นขั้นตอนที่องค์กรเข้าสู่อะการตกลงที่จะทำงานร่วมกัน

๔) ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนที่การสร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรม เป็นขั้นตอนของการทำกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกันมีการตกลงกันในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กำหนดกิจกรรม จัดทำข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิกรวมทั้งสิทธิหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น

๕) หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ จนนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันแล้วเมื่อผลงานปรากฏชัด องค์กรเครือข่ายจะแน่นแฟ้น พร้อมกับการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของฝ่ายปฏิบัติการแล้ว อาจนำไปสู่การขยายตัวในรูปการขยายกิจกรรมหรือการขยายกลุ่มตามพื้นที่ หรือตามลักษณะของกิจกรรม ระดับการสร้างเครือข่ายในขั้นตอนนี้อาจอยู่ในระดับการเข้า “ลงทุน” ในองค์กรใหม่ และการจัดตั้งองค์กรใหม่ร่วมกัน นอกจากนั้น ความสำเร็จของเครือข่ายยังขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ตั้งแต่องค์กรที่จะมาเข้าร่วมเป็นเครือข่าย การบริหารจัดการเครือข่าย รวมถึงคุณภาพของบุคลากรที่ทำงานอยู่ในเครือข่ายด้วย

สรุปได้ว่า ขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายประกอบด้วย การตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย ซึ่งจำเป็นต้องมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน การติดต่อกับองค์กรที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกหรือภาคีเครือข่าย การพัฒนาความสัมพันธ์ และการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

^{๕๔} บัณฑิต อ่อนคำ, ๖๐ ปีบัณฑิต อ่อนคำ ยิ่งนานยิ่งมั่นคง พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สามเสนการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕-๓๐

๒.๔ แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค โดยรูปแบบในการพัฒนาอาจเป็นด้านบรรจุภัณฑ์ หรือตัวผลิตภัณฑ์อาหารก็ได้ งานพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องมือที่มีความจำเป็น อาศัยทั้งระบบและกลยุทธ์ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ การสร้างแนวความคิดผลิตภัณฑ์เป็นขั้นตอนเริ่มต้นสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยการเข้าถึงความต้องการหรือความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง การค้นหาความต้องการของผู้บริโภคจำเป็นต้องอาศัยเทคนิคต่าง ๆ การเลือกใช้เทคนิคใดนั้น ขึ้นกับการพิจารณาความเหมาะสม เช่น วัตถุประสงค์ในการสำรวจ งบประมาณ ระยะเวลา และความรู้ความเข้าใจในเทคนิคของผู้ดำเนินงาน ^{๕๕}

๒.๔.๑ แนวคิดด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

แนวคิดด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีวัตถุประสงค์มากมายและ มีลักษณะครอบคลุมกว้างขวาง แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ต้องการผลิตภัณฑ์ใหม่ สร้างผลกำไร และเพื่อความอยู่รอดของบริษัท โดยทั่วไปสามารถรวบรวมความหมายของคำว่า ผลิตภัณฑ์ใหม่ ออกเป็น ๗ ประเภท ดังนี้

๑. ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการขยายสายการผลิต โดยใช้กระบวนการผลิตที่มีอยู่ (line extensions)
๒. การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม (repositioned existing product) เป็นการปรับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในแง่ของการใช้งาน โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติหลัก ซึ่งบางครั้งเป็นไปตามข้อเสนอของผู้บริโภค
๓. ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (new form of existing products)
๔. ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว (reformulation of existing products)
๕. ผลิตภัณฑ์ใหม่ในบรรจุภัณฑ์ใหม่ (new packaging of existing products)
๖. ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรม (innovative products/ make changes in an existing product) เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์แปลกใหม่ที่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิม
๗. ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ (creative product/ bring into existence, the rare, never before-seen product) ^{๕๖}

นอกจากนี้ยังได้ให้ความเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ ว่าเป็น ผลิตภัณฑ์ใด ๆ ที่กิจการนำเสนอต่อตลาดแล้วทำให้ตลาดมีโอกาสเลือกเพิ่มขึ้น ผลิตภัณฑ์ใหม่อาจเป็น ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ยังไม่เคยมีผู้ผลิตมาก่อน เริ่มมีผู้ผลิตรายแรกของโลกจัดเป็นนวัตกรรม (Innovation) หรืออาจเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ของกิจการที่เพิ่งนำออกจำหน่ายเป็นครั้งแรก หรืออาจดัดแปลงปรับปรุง จากผลิตภัณฑ์ที่เคยจำหน่ายอยู่เดิม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่มีเหตุผลและความสำคัญ ดังนี้

^{๕๕} การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้โดนใจผู้บริโภค ,(ออนไลน์),http://www3.rdi.ku.ac.th/exhibition/52/03-foods/ratchanee/food_00.html.

^{๕๖} Fuller, G.W.. New Product Development from Concept to Marketplace, CRC Press, Inc. USA : Boca Raton, Florida, 1994.

๑. เพื่อรักษาสถานภาพการแข่งขัน ปัจจุบันสถานการณ์การแข่งขันในตลาดธุรกิจมีความรุนแรงมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจากคู่แข่งที่เพิ่มขึ้นได้ส่งผลิตภัณฑ์ใหม่ๆออกสู่ตลาด ซึ่งส่งผลกระทบต่อส่วนแบ่งทางการตลาดที่ผูกช่วงชิงไป การออกผลิตภัณฑ์ใหม่สู่ตลาดจะช่วยรักษาสถานภาพการแข่งขันและส่วนแบ่งตลาดไว้ได้

๒. เพื่อทดแทนผลิตภัณฑ์เดิม วัฏจักรวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ โดยทั่วไปจะมีช่วงเวลาที่สั้นเมื่อ ผลิตภัณฑ์เริ่มเข้าสู่ช่วงท้ายของวงจรชีวิต หมายความว่า ผลิตภัณฑ์นั้นไม่ก่อประโยชน์หรือมียอดขายที่ตกลง การออกผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ สู่ตลาดเพื่อทดแทนผลิตภัณฑ์เก่าจะช่วยรักษาชื่อเสียงของบริษัท ทดแทนปริมาณขายที่ ไรของผลิตภัณฑ์เดิมและสามารถนำทรัพยากรจากผลิตภัณฑ์เดิมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

๓. เพื่อใช้สมรรถนะส่วนเกินให้เกิดประโยชน์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อใช้สมรรถนะทางการตลาด การขาย และการผลิตที่เหลือให้เกิดประโยชน์ เหตุผลสำคัญ คือ การกระจายต้นทุนคงที่ไปยังจำนวนผลิตที่มากขึ้น เพื่อให้ต้นทุนรวมต่อหน่วยทั้งผลิตภัณฑ์เดิม และผลิตภัณฑ์ใหม่ลดลงมากพอที่จะเสนอราคาขายที่ต่ำกว่าคู่แข่งและมีกำไรที่มากขึ้น

๔. เพื่อปรับการเคลื่อนไหวเนื่องจากฤดูกาลให้น้อยลง ฤดูกาลที่แปรผันอาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรต่าง ๆ ของธุรกิจที่อาจไม่เพียงพอ หรืออาจเหลือใช้การเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สามารถขายหรือ ผลิตได้เมื่อพ้นฤดูกาลไปแล้วยอมทำให้การผันแปรต่าง ๆ ลดลง และเป็นการใช้ทรัพยากรของกิจการ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๕. เพื่อลดการเสี่ยงภัย เช่น ผลิตภัณฑ์ล้าสมัย ลูกค้านิยมความนิยม ปริมาณขายไม่มากพอ กิจกรรมมีผลิตภัณฑ์จำหน่ายในตลาดน้อย เป็นต้น สถานการณ์เหล่านี้อาจส่งผลให้เกิดภาวะขาดทุน การเพิ่มผลิตภัณฑ์ที่มีความแปลกใหม่ การเพิ่มปริมาณการขายให้ครอบคลุมตลาด ย่อมช่วยกระจายความเสี่ยงจากความผันผวนในตลาดที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

๖. เพื่อการใช้ผลพลอยได้ให้เกิดประโยชน์ สินค้าใหม่ที่พัฒนาจากผลพลอยได้หรือของที่เหลือทิ้งแล้วในธุรกิจ อาจนำมาซึ่งยอดขายหรือกำไรที่เพิ่มขึ้น^{๕๗}

เพื่อโอกาสใหม่ จากการที่ธุรกิจเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาด อาจทำให้เกิดความต้องการผลิตภัณฑ์จากผู้บริโภค จนกิจการสามารถผลิตและดำเนินงานการตลาด และความต้องการเช่นนี้ จึงถือเป็นโอกาสอันดีที่ธุรกิจจะเข้าไปตอบสนองความต้องการด้วยผลิตภัณฑ์ของตนเอง นำมาซึ่งกำไรและส่วนครองตลาดที่มากขึ้น

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือการเปลี่ยนแปลง ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิม จะเริ่มต้นด้วยความคิดที่ไขว่คว้า ความคิดอาจมาจากใครก็ได้ในองค์กรที่ไม่ได้มี ความรับผิดชอบต่อความคิดใหม่ๆ เลย แต่นักออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ดี มักจะมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่มี ความคิดใหม่ๆ บ่อยครั้งเหมือนกันที่ความคิดมาจากนอกองค์กร เช่น เมื่อนักคิดค้นเขามาเสนอขาย ความคิดให้กับบริษัท ความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ บางทีอาจเกิดขึ้นในงานวิจัยผลิตภัณฑ์นั่นเอง และบ่อยครั้งเป็นผลพลอยได้ของการวิจัยเพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่น จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถสรุปแนวความคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ว่า การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ หมายถึง ความต้องการของผู้ผลิตที่ต้องการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มี

^{๕๗} สุดาตวง เรื่องธุรกิจ,นโยบายผลิตภัณฑ์และราคา,(กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์,๒๕๓๘).

อยู่เดิมให้มีการเปลี่ยนแปลง มากยิ่งขึ้นที่สามารถต่อยอดให้กับผลิตภัณฑ์เดิม เป็นการสร้างผลกำไรให้กับบริษัทเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างสภาพการแข่งขัน ลดการเสี่ยงภัยทางการตลาดที่ลูกค้าเสื่อมความนิยมลงเป็นการสร้างโอกาสใหม่ในการขยายช่องทางการตลาดมากยิ่งขึ้น^{๕๘}

๒.๔.๒ วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Product life cycle)

ฉะนั้นการสร้างหรือศึกษาถึงวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Product life cycle) เป็นการศึกษา ยอดขายของผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการของบริษัทหรือองค์กร ในด้านวงจรอัตราการเจริญเติบโตของ ยอดขาย หรือผลกำไรขององค์กรที่มีต่อระยะเวลาที่กำหนดเป็นช่วง ๆ ที่เรียกว่าวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Product life cycle) ผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการจะมีอายุเวลาที่จำกัด ยอดขายของผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการ จะเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลของแต่ละช่วงหรือ ในแต่ละขั้นตอนของวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ สินค้าหรือบริการกำไรของผลิตภัณฑ์จะเพิ่มขึ้น และลดลงตามขั้นตอนวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ทางการตลาดได้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้คือ

๑.ขั้นแนะนำ (Introduction Stage) เป็นขั้นตอนที่เริ่มต้นในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ สินค้าหรือบริการ ตั้งแต่สินค้ายังไม่ได้เข้ายังท้องตลาดให้เข้าสู่ตลาดอย่างมั่นคง ขั้นตอนที่เป็นขั้นแนะนำสินค้าหรือบริการนี้ จะมีการเจริญเติบโตของยอดขายอย่างช้า ๆ จากการแนะนำผลิตภัณฑ์ สินค้าหรือบริการให้เข้าสู่ยังท้องตลาด และให้ผู้บริโภคหรือลูกค้าให้รู้จักให้ทดลองใช้สินค้าและบริการ และจึงเกิดการใช้ จากการลงทุนรวมถึงภาระค่าใช้จ่ายทางการตลาดที่มีมาก ต้องใช้ในการแนะนำ ผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการไปยังท้องตลาด ช่วงขั้นตอนแนะนำทางด้านผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการนี้ ทำให้ยังไม่มีกำไรต่อองค์กร อาจทำให้มีปัญหาทางด้านความเสี่ยงสูง ในการตัดสินใจเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ สินค้าหรือบริการผ่านขั้นตอนการแนะนำผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการนี้

๒.ขั้นเจริญเติบโต (Growth Stage) เป็นขั้นตอนที่ผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการออกไปสู่ยังท้องตลาดแล้วและผู้บริโภคหรือลูกค้า เกิดการยอมรับผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการองค์กรอย่างรวดเร็ว ในขั้นตอนนี้มีอัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการทางด้านยอดขายสูง และมีกำไรเพิ่มสูงขึ้นจากความต้องการของผู้บริโภคหรือลูกค้าของท้องตลาดมีมากขึ้น ทำให้ต้องมีการลงทุนเพิ่มมากขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการให้มากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้าหรือผู้บริโภคตามท้องตลาดเพิ่มมากขึ้น เมื่อตลาดมีความต้องการมากขึ้นทำให้มีคู่แข่งเริ่มเข้าสู่ตลาดมากขึ้นยิ่ง ถ้าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกำไรคุ้มค่ามาก

๓.ขั้นเจริญเติบโตเต็มที่ (Maturity Stage) เป็นขั้นที่ตลาดเริ่มอิ่มตัวในผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการขององค์กรบริษัทหรือของกิจการ ขั้นตอนนี้มีอัตราการเจริญเติบโตของยอดขายผลิตภัณฑ์ สินค้าเพิ่มมากขึ้น ในส่วนที่ยอดขายลดลงหรือชะลอตัวลง ถือเป็นขั้นตอนที่ทำให้มียอดขายสูงสุด และมีกำไรสูงสุดจากผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ ที่เป็นที่ยอมรับของตลาดแต่การที่ตลาดอิ่มตัวทำให้องค์กรไม่ต้องลงทุนเพิ่มขึ้น กำลังการผลิตให้สูงกว่าเดิม กำไรที่ได้รับจะคงที่และค่อยๆ ลดลงตามลำดับ เนื่องจากต้องมีค่าใช้จ่ายทางการตลาดเพิ่มมากขึ้นในด้านทางการแข่งขันกับคู่แข่ง เพื่อที่จะรักษาส่วนแบ่งทางการตลาดที่ได้รับจากผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการ ในช่วงเวลานี้ให้ได้นานที่สุด

^{๕๘} พรสนอง วงศ์สิงห์ทอง (๒๕๔๕)

๔. ขั้นตกต่ำ (Decline) เป็นขั้นตอนที่ตลาดผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการเสื่อมความนิยม ลดลงมาเรื่อย ๆ ขั้นนี้มียอดขายของผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการลดลง และกำไรลดลง กิจการหรือองค์กร ต้องลดการส่งเสริมกิจกรรมทางการตลาด ที่มีค่าใช้จ่ายสูง และต้องลดค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นของกิจการลง แล้วทำการวิเคราะห์ปัญหาของผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการใหม่ ถ้าไม่สามารถแก้ไขหรือไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนก็อาจจะปล่อยให้ผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการตัวนั้นตายไปจากท้องตลาด แต่ถ้าผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการนั้นยังพอมีกำไร หรือผลประโยชน์ทางการตลาดอื่น ๆ ต่อองค์กร ที่สำคัญโดยยังมีศักยภาพที่สูงก็อาจจะมีการลงทุนเพิ่มเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการใหม่ๆ ออกสู่ท้องตลาด

๒.๔.๓ องค์ประกอบหลักของผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ

องค์ประกอบหลักของผลิตภัณฑ์ที่สำคัญได้แก่

๑. สินค้าหลัก (Core Products) ประโยชน์พื้นฐานจากสินค้าหรือบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เช่น สถานที่ท่องเที่ยว ชายหาด ชายทะเล เป็นต้น

๒. สินค้าสนับสนุน (Supporting Products) สินค้าหรือบริการเสริมที่นำเสนอให้ผู้บริโภค เพื่อเพิ่มมูลค่าให้สินค้าหลัก และช่วยสร้างความแตกต่างให้สินค้าหลักเพื่อความสามารถในการแข่งขัน เช่น สถานที่พักผ่อนต่าง ๆ การบริการอาหาร เป็นต้น

๓. สินค้าอำนวยความสะดวก (Facilitating Products) สินค้าหรือบริการที่ช่วยทำให้ผู้บริโภคได้รับการบริการจากสินค้าหลัก เช่น การบริการขนส่งต่างๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนองค์ประกอบหลัก เช่น สินค้าและบริการอื่น ๆ เพิ่มเติม (The Augmented Products) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งจะเอื้อให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น ถูร้อนทำให้นักท่องเที่ยวชอบที่จะไปชายหาด ชายทะเล เป็นต้น และยังมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคและผู้ผลิตสินค้า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคด้วยตนเอง และการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคในการผลิตสินค้า ซึ่งจะช่วยให้เกิดสินค้าและบริการที่ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวอีกด้วย

๒.๔.๔ การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์

การสร้างมูลค่าเพิ่ม (Added value creation) หมายถึง วิธีการสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ (Aaker, ๒๐๐๑ อ้างถึงใน สุพาดา, ๒๕๕๗, น.๒๓๐) เพื่อให้ลูกค้าได้รับความพึงพอใจสูงสุดจากสินค้าและบริการเนื่องจากสิ่งที่ลูกค้าต้องการไม่ใช่แค่คุณค่าแต่เป็นมูลค่าเพิ่มที่ทำให้ลูกค้ามีความรู้สึกมากกว่าความพอใจซึ่งผู้ประกอบการสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าและบริการ

สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ได้ประมวลสรุปความหมายและค่านิยามของการสร้างสรรค์คุณค่า (Value Creation) ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันให้แก่ธุรกิจ ในยุคที่ต้องขับเคลื่อนด้วยทุนสมอง สติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ แทนการแข่งขันด้วยการใช้ความได้เปรียบด้านวัตถุดิบ แรงงาน และความสามารถในการผลิตการสร้างสรรค์คุณค่า หรือ Value Creation มีความแตกต่างจาก Value Added ซึ่งเป็นคำที่คุ้นเคยกันมานานทั้งในด้านความหมายและแนวคิดการสร้างสรรค์คุณค่า (Value Creation) คือ กระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้บริโภค ด้วยการเพิ่มคุณค่า ซึ่งได้มาจากทุนสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น

ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยี เข้าไปในผลิตภัณฑ์หรือบริการ และทำให้เกิดความนิยมการยอมรับจากผู้บริโภค

การเพิ่มคุณค่า (Value Added) คือเน้นการเพิ่มมูลค่าเข้าไปในแต่ละขั้นตอนของ Value Chain ซึ่งเป็นเรื่องของผู้ประกอบการมากกว่าผู้บริโภค

๒.๔.๕ แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มทางปัญญาให้เกิดต่อชุมชนพลิกพื้นที่ให้ผลิตภัณฑ์มีจุดขายเชิงสร้างสรรค์

๑. การศึกษารวบรวมข้อมูลและจำแนกจุดเด่นทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน เป็นการสร้างดาต้าเบสฐานข้อมูลเชิงละเอียด โดยหาจุดเด่นสุดของทุกชุมชนทั้งประเทศแล้วสร้างเสริมกำลังลงไปอย่างมีชั้นเชิง มอนิเตอร์สำรวจให้เห็นระดับของการพัฒนาว่าชุมชนนั้นอยู่ในระดับขั้นใด เพื่อจะได้วินิจฉัยแก้ปัญหาได้อย่างเข้าใจ ตลอดจนหาหนทางสู่ทางการตลาดที่ไม่ซ้ำกันในแต่ละชุมชน

๒. การสร้างปฏิทินกิจกรรมประจำปีของประเทศให้หมุนเวียนการนำเสนอทุกชุมชนการท่องเที่ยว, การต่างประเทศ, การพาณิชย์ ควรมีการร่วมมือในการสร้างเนื้อหาของแต่ละชุมชนให้เป็นที่รู้จัก สร้างโครงการโปรโมททุกสัปดาห์ทั่วประเทศ โดยสอดคล้องกับเทศกาลต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน โดยรัฐบาลควรเลือกเนื้อหาของบางชุมชนที่ทำได้ สร้างสรรค์ ให้มีโอกาสออกไปไร้ขีดจำกัดในต่างประเทศ เพื่อสร้างตลาดใหม่ๆ จากทั่วโลก

๓. การส่งเสริมงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ที่ช่วยกระตุ้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ และภาพลักษณ์ของชุมชน รัฐบาลควรให้งบประมาณการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยเชิงประจักษ์ และการสร้างสรรค์แบบเป็นจริงเป็นจังกับหน่วยงานการศึกษาทั่วประเทศ ให้ระดมความคิดช่วยชาวบ้านทุกชุมชน เพื่อต่อยอดภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาไปข้างหน้า ไม่ใช่ นั่งคอยบุญหล่นทับ โดยแต่ละชุมชนควรมีผลิตภัณฑ์ต้นแบบแห่งอนาคตมากขึ้นไม่ใช่น้ำของเก่ามาขายถูกๆเพียงอย่างเดียว กรณีนี้จะช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างมูลค่าและคุณค่าที่เพิ่มพูนขึ้นอีกด้วย

๔. การส่งเสริมให้เกิดการอบรมอย่างต่อเนื่องด้านความคิดใหม่ๆ และการบริหารการตลาด เจ้าภาพอาจเป็นสถาบันการศึกษาในแต่ละชุมชน หน่วยงานรัฐในแต่ละชุมชน ซึ่งจริงแล้วหน่วยงานต่าง ๆ ทำมาแล้วก็มากแต่ยังทิ้งยั้งขวาง ตำนน้ำพริกละลายแม่น้ำ เพราะขาดการทำอย่างต่อเนื่อง ขาดความจริงจังในการลงลึก ซึ่งควรสร้างปฏิทินดำเนินการ โดยแนวคิด “ไม่สำเร็จไม่เลิก”^{๕๔}

จากการศึกษาและทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม สามารถสรุปความหมายและคำนิยามแนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม คือการพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคในหลายรูปแบบ ซึ่งมีวิธีการที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการเพิ่มคุณค่า ซึ่งการเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มจะเน้นการดำเนินการควบคู่กันไปทั้งในกลุ่มเจ้าของทรัพยากรในพื้นที่ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและกลุ่มนักท่องเที่ยว

^{๕๔} การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน เริ่มต้นด้วยการสร้างมูลค่าทางปัญญา ,(ออนไลน์),

<http://oknation.nationtv.tv/blog/u-sabuy/๒๐๑๐/๑๑/๐๒/entry-๗>.

๒.๕ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน(SustainableCommunity-based Tourism)

ความสำคัญของการท่องเที่ยวชุมชน

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นับเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เป็นเงินตราให้กับผู้ประกอบการและกระจายเข้าไปในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาลตำบล และอบจ.) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและรัฐบาลจึงควรมีนโยบายและแผนงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยรวม และส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศด้วย

รายได้จากการท่องเที่ยวย่อมกระจายเข้าไปสู่ท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวได้ ยกตัวอย่างเช่น มีนักท่องเที่ยวมากินอาหารในพื้นที่ หรือซื้อสินค้าของที่ระลึกต่างๆ เงินจากนักท่องเที่ยวจะผ่านมือจากเจ้าของร้านไปซื้ออาหารสด ผลไม้สด หรือซื้อผ้าทอ เงินเหล่านี้ย่อมกระจายไปสู่เกษตรกรผู้ผลิตอาหารและผลไม้ หรือไปสู่ช่างทอผ้าซึ่งอยู่ในท้องถิ่นได้ เป็นต้น

ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นย่อมเป็นภาระหน้าที่ของคนในท้องถิ่นจะต้องร่วมกันคิดร่วมกันทำเพื่อให้มีนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเดินทางมาเที่ยวได้เพิ่มขึ้นตลอดทั้งปีและตลอดกาล อันเป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั่นเอง

กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นั้นมีหลายระดับ ระดับแรกก็คือ ชุมชนหรือประชาคม (Community) ผู้รับผิดชอบเป็นเจ้าของเป็นผู้ครอบครอง จะต้องทำหน้าที่ มีบทบาท ดังนี้

๑.หน้าที่รับผิดชอบการท่องเที่ยวของชุมชนตามที่กฎหมายระบอบองค์กรชุมชนหรือประชาคม (Community) หรือกลุ่มประชาชน นับเป็นองค์กรเล็กที่สุด และมีบทบาทเป็นเจ้าของท้องถิ่น เจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีบทบาท และหน้าที่ต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนร่วมกันตามรัฐธรรมนูญกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกฎหมาย ดังนี้

รัฐธรรมนูญไทยฉบับพ.ศ.๒๕๔๐ ระบุไว้ในหมวดที่ ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตราที่ ๔๖ ระบุว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติมาตราที่ ๕๖ ระบุว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมอย่างสมดุลและชีวิต และในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ เพื่อให้การทำงานของชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ มีความคล่องตัว ชุมชนหรือประชาคมจะต้องเลือกผู้แทนกลุ่มหนึ่งเพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรชุมชน ได้แก่ประธาน รองประธาน (๑-๒ ตำแหน่ง) เลขาธิการและนายทะเบียน เสรฐฤทธิหรือสมุห์บัญชี ปฏิคมและประชาสัมพันธ์ มีการกำหนดหน้าที่ ระเบียบ กติกา และรายงานต่อชุมชนในท้องถิ่นอย่างชัดเจน โปร่งใส เช่น ชุมชนสามแพร่ง ชุมชนท่าเตียน (เขตพระนคร กรุงเทพฯ) ชุมชนวัด

เกตุการาม (อ.เมืองเชียงใหม่) ชุมชนรักซ์อัมพวา (อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม) เป็นต้น เพื่อให้การทำงานของกลุ่มผู้แทนสามารถทำงานได้ควรกำหนดเงินตอบแทนเป็นเบี้ยประชุมสำหรับค่าใช้จ่ายอื่นรวมอยู่ในงบประมาณดำเนินการ

บทบาทขององค์กรชุมชนหรือประชาคมต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นจะต้องทำงานร่วมกันกับทุกภาค โดยร่วมเสนอความคิดและระดมความคิดเห็นในการศึกษาสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวว่า มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไขปัญหา ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำแผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนี้ กลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทั้งระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย

๒. ทรัพยากรการท่องเที่ยวกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของหากพิจารณาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นแล้ว สามารถแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ๗ ประเภท คือ

(๑) แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า เขา น้ำตก ถ้ำ ทะเล

(๒) แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม

(๓) พิพิธภัณฑสถาน

(๔) งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (๑๒ เดือน)

(๕) ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน

(๖) ไร่นา สวนเกษตรต่าง ๆ และ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ

(๗) บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือ วิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น

ดังนั้น หากนำทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาจัดรูปแบบการท่องเที่ยวก็เข้าหลักการจัดการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท แล้วสามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นรูปแบบสากล ดังนี้

(๑) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

(๒) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้ มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาคมในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

(๓) การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง การเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรีย์ศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือการเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

(๔) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้รับความรู้ ตูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

(๕) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายและใจ ได้รับความเพลิดเพลิน และสุนทรีย์ภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดีมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(๖) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการเรียนรู้การบังคับช้าง และเป็นควาญช้าง เป็นต้น

(๗) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย หรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกระเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ ฯลฯ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(๘) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ หมายถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

วิธีจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทุกท้องถิ่นนั้น มีเป้าหมายคือหาวิธีการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว จะทำอย่างไรให้นักท่องเที่ยวแวะเที่ยวนานวันและใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ยั่งยืนตลอดกาลนับร้อย ๆ ปีได้นั้น ชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีวิธีการดังนี้

(๑) หลักการจัดการท่องเที่ยวยั่งยืน มีองค์ประกอบ ๔ หลักการด้วยกันคือ

(๑.๑) การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงขอบเขตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทั้งธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในแต่ละแห่งต่อคนต่อวัน

(๑.๒) ควรตระหนักถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบ (ก่อปัญหาด้านลบ) ต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (เอกลักษณ์และอัตลักษณ์)

(๑.๓) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

(๑.๔) การทำธุรกิจท่องเที่ยวนั้นจะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ วัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการประสานงาน ประสานโครงการ และกำหนดแผนงาน นโยบายทางเศรษฐกิจ (เพิ่มรายได้) เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

๒.๖ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

๒.๖.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนหมายถึงการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็น องค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านการดำเนินการ การบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการจัดการ ผลประโยชน์ โดยอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรม ที่ชุมชนจัดขึ้น^{๖๐}

เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การท่องเที่ยวโดย ชุมชน หมายถึงการท่องเที่ยวที่เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และสถานที่ให้ดำรงอยู่ โดยผนวกการท่องเที่ยวไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์ในชุมชน หรืออาจ กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ไม่รบกวนหรือ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและสถานที่^{๖๑}

กล่าวโดยสรุปความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลง ที่ เกิดขึ้นจากประชาชนภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการปรึกษาหารือ และตัดสินใจแก้ปัญหา ร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น นับเป็นความเจริญที่สร้างความสามัคคีและความสามารถให้แก่บุคคลในชุมชน

๒.๖.๒ ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนา สวนศรี กล่าวว่าสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ ผลจากการดำเนินการ ท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์ตามมาทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ ทางตรง ก่อให้เกิดการสร้าง

^{๖๐} มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด, การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๙๐.

^{๖๑} เทิดชาย ช่วยบำรุง, การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐาน, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๐.

งาน สร้างรายได้กับคนในชุมชน ในทางอ้อม ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นและก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณประโยชน์ของชุมชน^{๖๒}

สินธุ์ สโรบล กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาใช้นั้น จะต้องพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ^{๖๓}

เทิดชาย ช่วยบำรุง กล่าวว่าลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวขนาดเล็กที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้คนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของชุมชน มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและสถานที่ในพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างต้องยึดถือสอดคล้องกับท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต้องทำให้สิ่งสามัญธรรมดาเป็นสิ่งที่พิเศษสำหรับนักท่องเที่ยว^{๖๔}

๒.๖.๓ คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะคำนึงถึงผลประโยชน์และสิ่งที่ชุมชนจะได้รับในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังนี้

๑. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังสมาชิกของชุมชนในฐานะของการเป็นเจ้าบ้านที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์ไม่ต้องผ่านนายหน้าอันเป็นการจัดสรรรายได้ทางตรงให้แก่คนในชุมชน

๒. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับผลประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง การสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่มีส่วนสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกในชุมชน

๓. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน เนื่องจากความพยายามนำวิทยาการสมัยใหม่แบบตะวันตก เข้ามาสู่ชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งต้องมีการสร้างสำนึกร่วมกับชุมชนให้มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนของตนเอง

๔. ต้องเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึกในการเคารพและช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดกับนักท่องเที่ยว

๕. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวมีความเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่มองว่าใครเจริญหรือด้อยกว่า และที่สำคัญการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดสติ เกิดปัญญา ทั้งผู้เที่ยวและผู้ต้อนรับ^{๖๕}

^{๖๒} พจนา สวนศรี, การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม, (กรุงเทพฯ: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔.

^{๖๓} สินธุ์ สโรบล, “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน”, *ประชาคมวิจัย*, ๕๗, ๒๕๕๗, หน้า ๑๗.

^{๖๔} เทิดชาย ช่วยบำรุง, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, หน้า ๑๑๐.

^{๖๕} เทิดชาย ช่วยบำรุง, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

๒.๖.๔ จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ความหมายและความสำคัญการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า การสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ และมีรายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความรักความหวงแหน การสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องทรัพยากรท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน^{๖๖}

สมชาย สนั่นเมือง กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญมาก ทั้งนี้ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยวจะสามารถกำหนดได้ใน ๒ ลักษณะ

๑. ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับทางเศรษฐกิจคือ จะเกิดการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพ การท่องเที่ยว เกิดระบบตลาด ระบบผลิตภัณฑ์ เป็นแหล่งรายได้ และครอบครัวชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมและผลประโยชน์ทางสังคม คือ การพัฒนาทางสร้างสรรค์ในสังคม การติดต่อที่มีรูปแบบมากขึ้น มีการสร้างสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบแก่สังคม เช่น ความปลอดภัย และการมีระเบียบ อีสระของสังคมจะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น

๒. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งทางบวกและลบ คือถ้าบวกจะมีผลทางเศรษฐกิจ สังคม ส่วนทางลบ คือ ความทรุดโทรมของสังคมที่เนื่องจากการจัดการไม่ดี โครงสร้างการบริหารชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุมาจากการจัดการชุมชนไม่ดีเช่นกัน^{๖๗}

๒.๖.๕ มิติของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

พจนา สวนศรี ได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวว่า คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของโครงการการท่องเที่ยว เพื่อชีวิต และธรรมชาติ คือการเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวคนที่เข้าไปเยี่ยมชุมชนให้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา ข้อปฏิบัติ เมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะเดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน เราจึงต้องมองถึงข้อดีและข้อเสียและแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่น่าสนใจและยังได้กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นทางเลือกที่สามารถตอบสนอง และพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาสังคมแบบยั่งยืนได้ ภายใต้มิติต่างๆ ดังนี้

๑. มิติด้านสิ่งแวดล้อม ควรเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

^{๖๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, ไม่ปรากฏหน้า

^{๖๗} สมชาย สนั่นเมือง, โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๕-๖.

๒. มิติด้านการเมือง กิจกรรมนี้ควรเป็นกิจกรรมหนึ่งของการรณรงค์การมีส่วนร่วมของประชาชนระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชน

๓. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมนี้ควรสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการเท่าทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างไร้รากฐาน

๔. มิติด้านเศรษฐกิจ คือการกระจายรายได้ ผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนในพื้นที่ร่วมพัฒนาควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวภายในพื้นที่และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ^{๖๘}

ภักดี รัตนผล กล่าวถึง การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนในทิศทางปัจจุบัน และอนาคต ควรเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐเป็นหน่วยงานสนับสนุน โดยให้ชุมชนท้องถิ่น และภาคเอกชนเป็นหน่วยดำเนินการบริหารจัดการภายใต้วัตถุประสงค์ร่วม คือการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีเหตุผลสนับสนุน ๔ ประการ คือ

๑. ตามข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๒. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความรู้สึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

๓. จากข้อกำหนดและแนวทางในการกระจายอำนาจในการจัดการงบประมาณและการคลังจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ลงสู่ท้องถิ่น อันจะส่งผลให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

๔. จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่า คนในท้องถิ่นจะมีความรู้สึกรักหวงแหนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของเขาเองมากกว่าคนอื่น^{๖๙}

๒.๖.๖ ลักษณะและองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

มนัส สุวรรณ ได้กล่าวว่า ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้องมีการมุ่งมั่นไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่

๑. ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้สมาชิกในชุมชนทุกคนทุกระดับรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

๒. ระดับแผนงานหรือโครงการ จะต้องหาทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ชัดเจนทุกระดับแผน

๓. ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกของชุมชนกลุ่มต่างๆ ทุกชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวศึกษาแผนปฏิบัติ แนวทาง และวิธีปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มี

^{๖๘} พงณา สอนศรี, การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม, ไม่ปรากฏหน้า.

^{๖๙} ภักดี รัตนผล, แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่ม จังหวัดภาคกลางตอนบน, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

การแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติจนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชน ทุกคน ทุกระดับ ดำเนินการไปได้ถูกทิศทางแล้ว

๔. ระดับประเมินผล จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจการติดตามผลปฏิบัติงาน ตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน^{๗๐}

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน อาจตีกรอบได้แตกต่างกัน แต่เดิมรัฐมักมองในแง่ของการเน้นการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมทำงาน และร่วมบำรุงรักษามากกว่าร่วมสมทบด้านวัตถุและเงิน ซึ่งอาจมีความจำเป็นอยู่ก็ตาม โดยภาพรวมแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

- ร่วมศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของชุมชน
- ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
- ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม
- ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุดเพื่อส่วนรวม
- ร่วมบริหารงาน พัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงาน และทุนตามขีดความสามารถ
- รวมทั้งการควบคุม ติดตาม ประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาผลเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วม^{๗๑}

จะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเกิดจากการรวมตัวกันของคนในสังคมหรือชุมชนเพื่อร่วมคิดร่วมทำ และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนบรรทัดฐานของความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร เครือข่าย และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ที่มาจากการสั่งสมประสบการณ์ความรู้สติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อนำมารวมกันแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนได้โดยทุนทางสังคมประกอบด้วย

๑. ทุนมนุษย์คือ ทุนที่เป็นบุคคลทั่วไปและผู้นำชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็น ผู้ที่มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยทุนมนุษย์นั้นต้องเป็นผู้ที่มีความเอื้ออาทร มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และมีจิตสาธารณะที่จะทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

๒. ทุนสถาบัน ประกอบด้วยสถาบันหลักของชาติ ได้แก่สถาบันครอบครัว ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจน สถาบันที่สำคัญในสังคม เช่น สถาบันการศึกษา การปกครอง รวมถึงองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาในชุมชน

๓. ทุนทางปัญญาหรือทุนทางภูมิปัญญา คือ ความรู้ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอันสะท้อนให้เห็นถึง รูปแบบการอยู่ร่วมกันของผู้คน ที่ผสมผสานกันบนพื้นฐานของการไว้วางใจและระบบความสัมพันธ์ จึงก่อให้เกิด ทุนทางสังคมที่เกิดจากการสั่งสม ปรับเปลี่ยน การพัฒนา และการสร้างสรรค์กิจกรรมขึ้นใหม่ตลอด

^{๗๐} มนัส สุวรรณ, การท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สภาพสังคม -เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๑), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๗๑} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, การจัดองค์กรประชาชน: เฉพาะกรณีของกรมการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐-๑๒.

ทุนทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีบุคคลและชุมชนได้รับจากกระบวนการหล่อหลอม เป็นคุณสมบัติติดตัวที่สามารถ นำไปเพิ่มพูนมูลค่าและแสดงออกผ่านพฤติกรรม รวมถึงเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัวสะสม และให้คุณค่าด้านความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่นทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทาง เศรษฐกิจของสินทรัพย์ทุนทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีบุคคลและชุมชนได้รับจากกระบวนการหล่อหลอม เป็นคุณสมบัติติดตัวที่สามารถ นำไปเพิ่มพูนมูลค่าและแสดงออกผ่านพฤติกรรม รวมถึงเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัว สะสม และให้คุณค่าด้านความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่นทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทาง เศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ^{๗๒}ได้แก่

๑. ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ เป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ ซึ่งไม่ได้เพียงจำกัดในรูปแบบเฉพาะมรดก ทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่หมายรวมถึงทุนกายภาพหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ อาคาร บ้านเรือน สิ่งประดิษฐ์ รูปปั้น

๒. ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ อยู่ในรูปของทรัพย์สินทางปัญญา เกี่ยวกับความคิด การปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ภาษา ดนตรีและ เพลง ตำนานพื้นบ้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ มาใช้เป็นทุนด้านการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมนั่นเอง^{๗๓}

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ พลธิ์รักษ์ และคณะ^{๗๔} ศึกษาวิจัยเรื่อง โครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวบูรพาทิศ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยบันทึกค่าพิกัดของแหล่งท่องเที่ยวด้วยระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System:GPS) จากนั้นจัดทำแผนที่ตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวด้วยเทคนิคระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์(Geographic Information System: GIS) และวิเคราะห์กลยุทธ์ทางการตลาดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรีระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรีและสระแก้ว จากการรวบรวมและสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ผลการวิจัย พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น ๓๙ แห่ง ตั้งอยู่ใน จังหวัดฉะเชิงเทรา ๖ แห่ง ชลบุรี ๕ แห่ง ระยอง ๗ แห่ง จันทบุรี ๕ แห่ง ตราด ๗ แห่ง ปราจีนบุรี ๔ แห่ง และสระแก้ว ๕ แห่ง ส่วนการประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งมี คะแนนรวม

^{๗๒} Throsby, D. (2010). The economics of cultural policy. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

^{๗๓} Lee, T. H., and Jan, F. H. (2019). Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability. Tourism Management, 70, 368.

^{๗๔} ณรงค์ พลธิ์รักษ์ และคณะ, “โครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวบูรพาทิศ”, รายงานการวิจัย, คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ๒๕๕๙, บทคัดย่อ.

เท่ากับ ๕๓ คະแนน หากมีคະแนนมากกว่า ๒๗ คະแนน (มากกว่าร้อยละ ๕๐) แสดงว่ามีความ เป็นไปได้สูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากการประเมินแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๓๙ แห่งพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดมีคະแนนมากกว่า ๒๗ คະแนน โดยแหล่งท่องเที่ยวที่มีคະแนนเต็ม ได้แก่ ชุมชนบ้านน้ำเขียว รองลงมา ได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๕๐ คະแนน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และโรงเรียนกาสรกสิวิทย์ได้คະแนนเท่ากัน คือ ๔๘ คະแนน ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวที่ได้คະแนนน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าระแนะ ๓๔ คະแนน เนื่องจากกิจกรรมยังไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว และขาดการบริหารจัดการที่ดี กลยุทธ์การตลาดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย (๑) รูปแบบ ของกิจกรรมที่จัดขึ้นต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเจ้าของวัฒนธรรมกับ นักท่องเที่ยว (๒) การส่งเสริมการตลาด เช่น การลดราคาหรือการจัดแพ็คเกจท่องเที่ยว ผ่านสื่อโซเชียล มีเดีย Facebook, Instagram และ Twitter (๓) ข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวควรเผยแพร่ผ่าน เว็บไซต์หรือสื่อโซเชียลมีเดีย (๔) กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องมีความน่าสนใจ สามารถปรับและเปลี่ยนให้เข้ากับ สถานการณ์และเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวหลายช่วงอายุ (๕) สร้างจุดเด่นหรือความเป็นเอกลักษณ์ให้กับ แหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาให้เกิดกิจกรรมที่มีความแปลกใหม่และน่าสนใจ และ (๖) สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็น โดยเฉพาะควรคำนึงถึงความปลอดภัยในการเดินทางและการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นจากผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์ได้ใน ๒ ประเด็นหลัก คือ (๑) การปรับปรุงกิจกรรมเดิมที่มีอยู่แล้ว และสร้างสรรค์กิจกรรม ใหม่ขึ้น โดยกิจกรรมต้องก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและ นักท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นไปตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ (๒) การวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อดึงดูดและ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว

นันทนิษฐ์ สมคิด^{๗๕} ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่ จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย ๒) เพื่อวิเคราะห์ กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และ ๓) เพื่อเสนอ แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีงานวิจัย นี้เป็นการ วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จำนวน ๑๗ รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากพระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนา ชุมชน ด้านการศึกษาตลอดชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม และผู้ประกอบการธุรกิจสร้างสรรค์ เครื่องมือ ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ

^{๗๕} นันทนิษฐ์ สมคิด , “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี”, **ดัชนีพันธ์ หลักสูตรปรัชญาพุทธศาสนาดุษฎีบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, บทคัดย่อ.

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ๑. ชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย พบว่า มีการพัฒนาที่เน้นระบบเศรษฐกิจที่ผสมผสาน ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม และ ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่า ทางเศรษฐกิจ ยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน มีวัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึง รากเหง้าของตนเอง ทำให้เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษาอนุรักษ์ พัฒนาและต่อยอด เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติและมีการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อ สังคมที่ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คำนึงถึงทางสายกลาง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ ไม่เบียดเบียน ไม่แสวงหาผลกำไรจนเกินระดับความยั่งยืน เพราะเศรษฐกิจในระดับชุมชนมีลักษณะ เป็นองค์กรวม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ๒. กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ มีการลงพื้นที่เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา มีการเคารพความคิดเห็นของกันและกัน มีจิตอาสา ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามร่วมกัน ๓) การพัฒนาความร่วมมือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สร้างกรอบพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและการสร้างจิตสำนึกให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านพื้นที่สีเขียว มีการจัดสรรแบ่งปันประโยชน์อย่างเท่าเทียม และมีการปลูกจิตสำนึกให้หวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการนำเอาเทคโนโลยีมาพัฒนาชุมชนเพื่อลดต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน ๓. แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) สารานุกรม มีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์และ ความพร้อมเพรียงกัน ๒) การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ และ ความเข้าใจวิถีชีวิต และ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนา และแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ๓) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับ พหุภาคี โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิตและการตลาด ๔) เศรษฐกิจ มีการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตและ ความสุขของประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ๕) การมีส่วนร่วม เป็น เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะและ ร่วมลงมือกระทำ อย่างแข็งขัน และ ๖) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบ คุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมี การปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริตและ มีจิตอาสา

รามณรงค์ นิลกำแหง^{๓๖} ศึกษาวิจัยเรื่อง การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรม ๒) เพื่อศึกษาการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ๓) เพื่อศึกษาแนวโน้มการกลับมาเยือนซ้ำ ๔) เพื่อเปรียบเทียบความ

^{๓๖} รามณรงค์ นิลกำแหง, “การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๔ ,บทคัดย่อ.

แตกต่างของการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๕) เพื่อศึกษาปัจจัยการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมและปัจจัยภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัด นครราชสีมา

ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จบการศึกษาระดับปริญญา ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท การศึกษาการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม โดยภาพรวม นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม ด้านโบราณสถาน ศาสนสถาน โบราณวัตถุ โดยได้คะแนนสูงสุดเป็นอันดับแรก และอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยได้คะแนนสูงสุดเป็นอันดับแรก และมีการรับรู้ในระดับมากการศึกษาแนวโน้มการกลับมาเยือนซ้ำชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยจะกลับมาเยือน ซ้ำในจังหวัดนครราชสีมา พร้อมกับกลุ่มเพื่อน ๆ เมื่อมีโอกาสเดินทางเที่ยวอย่างแน่นอน โดยผล การเปรียบเทียบความแตกต่างการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักท่องเที่ยวที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ พบว่า การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ ต่อกันและมีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ดารณี พลอยจั่น^{๗๗} ศึกษาวิจัยเรื่อง ทุนทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งกับกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งที่สามารถเป็นกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเป็นการศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการตีความโดยนำความรู้จากทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งมาพิจารณาเพื่อวิเคราะห์และแยกประเด็นที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่น่าสนใจของชาวเขาเผ่าม้งที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้เด่นชัดแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มได้แก่ การแต่งกาย ภาษา และประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้ง ข้อเสนอแนะคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวควรใช้กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ของชาวเขาเผ่าม้งเพื่อให้มีความรู้ด้านการจัดการการ

^{๗๗} ดารณี พลอยจั่น “ทุนทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งกับกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (๗) ม.ค. - มี.ย. ๒๕๕๙ , หน้าที่ ๖.

ท่องเที่ยว และกลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดเพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะสัมผัสกับประสบการณ์การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในชุมชนของชาวเขาเผ่าม้ง นอกจากนี้ควรวางแผนจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในระยะสั้นแบบไปกลับ และแบบค้างคืน

อัญธิชา มั่นคง^{๗๘} ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางวัฒนธรรมของตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ศึกษาโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนของตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ตลอดจนบทบาทของทุน ทางวัฒนธรรมของตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา คือ ประเพณี ดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรมการจักสานไม้ไผ่ การจักสานผักตบชวา การทำนาแบบดั้งเดิมและการทำนาอินทรีย์ ทุนบุคคลมีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการรวมกลุ่มการสร้างเสริมและส่งเสริมและพัฒนา ชุมชน สำหรับทุนเครือญาตินั้นในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเคารพผู้อาวุโส เคารพกฎระเบียบ กติกาของหมู่บ้าน โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ยังเป็นรูปแบบการผลิตในขั้นพื้นฐานและการแปรรูปผลผลิตที่ได้เป็นผลิตภัณฑ์อย่างง่ายเพื่อใช้ในการดำรงชีพและจัดจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ระบบการจ้างงานยังคงมีการใช้ระบบการลงแขก เกี่ยวข้าวภายในเครือญาติและภายในชุมชน มีการจ้างแรงงานจากชาวบ้านในชุมชนเป็นครั้งคราว บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัด พะเยา พบว่าทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในตำบลบ้านต๋อน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๐๐โดยประชาชนเห็นด้วยมากที่สุดในเรื่อง ชุมชนจะสามารถพัฒนาได้อย่าง ยั่งยืนหากน าภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นอาชีพต่างๆ การที่จะทำให้ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ ส่งเสริมให้ทุนบุคคลมีบทบาท เพิ่มขึ้น มีการถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และให้ประชาชนทุกหมู่บ้าน มีส่วนร่วม การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนจะทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดเป็น พลังในการขับเคลื่อนชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

^{๗๘} อัญธิชา มั่นคง , “บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”, รายงานการวิจัย ,มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง,๒๕๕๘.

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย “ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยทีมวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณบดีนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และ เชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีวิทยการแบบผสมผสาน ดังนี้

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยทีมวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณบดีนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ แยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ๗ ประเภท คือ

๑. แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า เขาน้ำตก ถ้ำ

๒. แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม

๓. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

๔. งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (๑๒ เดือน)

๕. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน

๖. ไร่นา สวนเกษตรต่าง ๆ และ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ

๗. บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือ วิทยากรในท้องถิ่น) ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจงเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุฉิพัง จังหวัดน่าน แนวทางการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม สู่การพัฒนากิจกรรมเชิงปฏิบัติการดังต่อไปนี้

๑. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ผู้นำชุมชนเรื่องสร้างเครือข่ายความร่วมมือการส่งเสริมและสร้างมูลค่าสู่การยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุฉิพัง จังหวัดน่าน

๒. การปฏิบัติการสร้างมูลค่าและยกระดับสินค้าชุมชน ผู้ประกอบการชุมชนด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอกุฉิพัง จังหวัดน่าน

๓. การปฏิบัติการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า ท่องเที่ยวชุมชนด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ในอำเภอกุฉิพัง จังหวัดน่าน

๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

ประกอบด้วย ๗ ตำบล ในอำเภอกุฉิพัง จังหวัดน่าน ดังต่อไปนี้ ๑. ตำบลม่วงตึ๊ด ๒. ตำบลนาปัง ๓. ตำบลน้ำแก่น ๔. ตำบลน้ำเกียน ๕. ตำบลเมืองจัง ๖. ตำบลท่านาว และ ๗. ตำบลฝายแก้ว ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ แยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ๗ ประเภท คือ ๑. แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า เขาน้ำตก ถ้ำ ๒. แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม ๓. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ๔. งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (๑๒ เดือน) ๕. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน ๖. ไร่นา สวนเกษตรต่าง ๆ และ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ

๗. บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือ วิทยากรในท้องถิ่น)

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยในเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ถิ่นอำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน ดังนั้นจึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวนทั้งหมด ๒๔ รูป/คน ประกอบด้วย

องค์กรภาครัฐ จำนวน ๑๒ รูป/คน

พระชนันท์หมื่น ,รศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
ผศ.ดร.เชษฐ์ นิมาทพัฒน์	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ฝ่ายบริหาร
ผศ. สมคิด นันตะ	รองผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์น่าน วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
คุณศุภรดา กานติศยากุล	รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน
นายเรืองเดช จอมเมือง	รองประธานมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ
นายวรายุทธ เขียวปัญญา	กำนันตำบลฝายแก้ว อำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน
นายมนัส กุณนา	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
นายปวิธ คำหอม	ผู้จัดการน้ำฝางโมเดล อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน
นางศุภรดา กานติศยากุล	รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน
ดร.อภิชาติ อนุกุลอำไพ	นายกสมาคม ทรพยากรน้ำแห่งประเทศไทย
นางสาวอรพินท์ อินวงศ์	วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
นายธัชพล ยรรยง	วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

ปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน

นางสาวบานบุรี ไวริม	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
นางสุภาพ คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
นางวงเดือน คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย

ผู้นำชุมชน จำนวน ๗ คน

นายวรายุทธ เขียวปัญญา	กำนันตำบลฝายแก้ว
นางสาวจุรีรัตน์ ศรีชะสุวรรณ	สารวัตรกำนันตำบลฝายแก้ว
นายวัชร สุกนา	ผู้ใหญ่บ้านปัวชัย
นายประภาส อีสละ	ผู้ใหญ่บ้านฝายแก้ว
นายเกตุ ศรีลปศีก	ผู้ใหญ่บ้านดงป่าสัก
นางเจียมจิต ยอดผกา	ผู้ใหญ่บ้านคั้งถี้
นายวุฒิไกร ดวงพิกุล	ผู้ใหญ่บ้านบุพผาราม

ผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน จำนวน ๒ คน

นางสุภาพ	คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
นางดวงเดือน	อินฤทธิ์	กลุ่มจักสานบ้านฮ้วยไฮ

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ได้กำหนดกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน และการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการสำคัญของการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑. แบบสัมภาษณ์ (Inter View) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบลหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและ บุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๒. การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยดำเนินการร่วมกับปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบลหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ที่มีบทบาทด้านการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน และการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๓. การสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงรูปแบบกระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๔. การปฏิบัติการ (Action Plan) เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อการยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่านให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสำรวจรวบรวมข้อมูลเชิงลึก ที่มุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายที่ถูกเจาะจงให้เป็นผู้ให้ข้อมูลสะท้อนข้อมูลระดับบุคคล และ/หรือสะท้อนข้อมูลผ่านการเป็นตัวแทนกลุ่มหรือตัวแทนในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญไว้ก่อนหน้า เมื่อถึงเวลานัดหมายผู้วิจัยก็จะไปตามเวลา แต่บางครั้งก็จะไม่พบผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเนื่องจากออกไปทำงาน ผู้วิจัยต้องเพียรพยายามกลับไปใหม่ เมื่อพบผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญอีกครั้งก็จะทำการสัมภาษณ์ทันที การนัดหมายจึงไม่มีผลต่อโอกาสในการสัมภาษณ์มากนัก หากผู้วิจัยไปพบครั้งแรกแล้วขอสอบถามข้อมูลที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ก็จะถือโอกาสนัดหมายไว้เพื่อทำการสัมภาษณ์ในครั้งต่อไป โดยมีวิธีปฏิบัติ ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกดังนี้

๑. การตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น (Community Meeting) เป็นกระบวนการในขั้นตอนเริ่มต้นของการดำเนินงานวิจัย เป็นการบูรณาการวิจัย เข้าถึงพื้นที่ศึกษาของโครงการ โดยการให้นักวิจัยได้เรียนรู้และสัมผัสกับสภาพแวดล้อมชุมชน อย่างใกล้ชิดเพื่อที่จะได้วางแผนการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการวิจัยต่อไป โดยทั่วไปการตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้นเปรียบเสมือนกับการเรียนรู้ “ภูมิสังคม” ของพื้นที่เป้าหมาย อันประกอบด้วยประเด็นการตรวจเยี่ยมในด้านต่าง ๆ

๒. การสำรวจ/ศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางกายภาพ ชีวภาพ และลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่เป้าหมาย เพื่อที่จะนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การกระจายตัวของชุมชน ความสามารถของชุมชน

๓. การสำรวจ/ศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางสังคมของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น สภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จารีตของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๔. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้นำ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการเข้าพบพูดคุย โดยทั่วไปนักวิจัยจะให้ผู้นำทางซึ่งเป็นบุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นที่รู้จักของสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ประสานให้เกิดการพบปะพูดคุย โดย ประเด็นของการพบปะพูดคุยประกอบด้วย

- การแนะนำตัวของคณะผู้วิจัย
- การชี้แจงวัตถุประสงค์/กระบวนการวิจัยและผลลัพธ์ที่พึงประสงค์
- การสอบถามประเด็นสำคัญของสินค้าของศิลปิน
- การเตรียมพร้อมในการศึกษา/สำรวจ/การสนทนากลุ่มเจาะจง

๕. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากผู้อาวุโสในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เมื่อได้รายชื่อแล้ว ผู้วิจัยก็จะนัดหมายเพื่อสอบถามข้อมูล หรือไม่ก็เชิญผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ด้วยตนเองเพื่อมาร่วมพูดคุยกันเป็นกลุ่มซึ่งสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้เป็นอย่างดี

๖. การเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้จดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยใช้เวลาในช่วงตอนกลางคืนใน

การเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงาน เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique) ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลได้วิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ และวิเคราะห์โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลแล้วมาจัดทำให้เป็นระบบ หาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ ทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อให้นำไปสู่ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์และรูปแบบความเข้าใจกับความหลากหลายและความแตกต่างของข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อนำเสนอรายงานผลการรวมตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๒. เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๓. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๒. การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

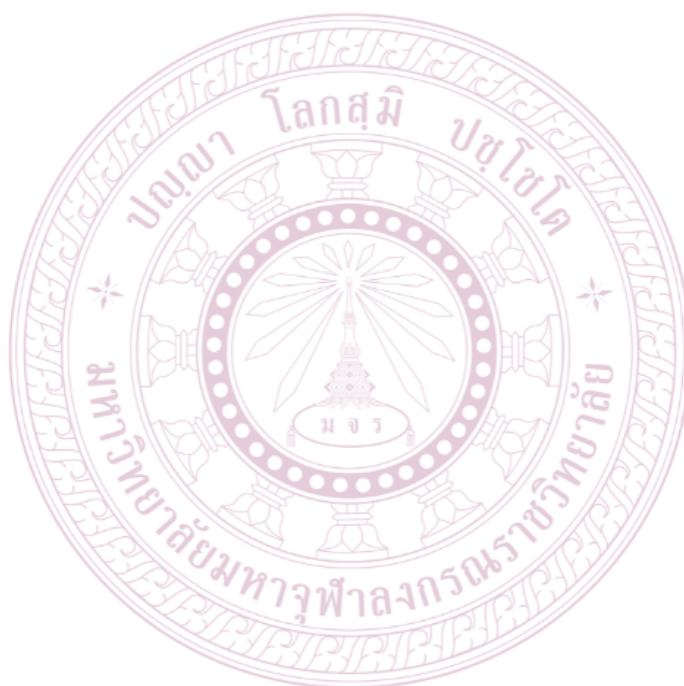
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน เพื่อให้เห็นรูปแบบ แนวทาง การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สู่ความสำเร็จที่ส่งผลกระทบต่อความผาสุกของชุมชนในอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การศึกษาวิจัย “ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” ที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative) และ เชิงปฏิบัติการ (Action Research) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่านโดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ บทความ สัมภาษณ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากการสืบค้นเอกสาร (Documentary research) หนังสือ บทความตีพิมพ์ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ต่าง ๆ จากนั้นได้ศึกษาและคัดเลือกพื้นที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ จำนวน ๗ ตำบลในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ที่ดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน รวมจำนวนทั้งหมด ๕๐ รูป/คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้น ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาสังเคราะห์และวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อนำเสนอเป็นผลการศึกษาของงานวิจัยต่อไป



บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัย “ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ ทั้งนี้ ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นั้น ผู้วิจัยจะศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) และการพัฒนาประเทศภายใต้นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) หน่วยงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวนทั้งหมด ๕๐ รูป/คน จากพื้นที่จำนวน ๗ ตำบลในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยการดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยอันจะนำไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง โดยสรุปผลการศึกษาของงานวิจัย ได้ดังนี้

๔.๑ แนวทางการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาเอกสาร

๔.๒ รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๔.๓ ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๔.๑ แนวทางการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาเอกสาร

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาเอกสาร(Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ พบว่า ทุนทางวัฒนธรรม เป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับชุมชนและสังคม ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืนและเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง การส่งเสริม “ทุนทางสังคม” จึงมีความสำคัญในการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อชุมชนเข้มแข็ง เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง จากครอบครัว การศึกษา ศาสนา และชุมชน เพื่อใช้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ^{๗๙}

ทั้งนี้ ยังพบว่าจังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่น โดยสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมชนเผ่าต่าง ๆ เช่น ชนเผ่าตองเหลือง ชมู ไหหล้า ม้ง และลื้อ ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในเรื่องความสมบูรณ์ของธรรมชาติ จึงจัดว่าอยู่ในระดับที่สูงมาก มีอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายรูปแบบ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ งานจิตรกรรมฝีมือช่างโบราณและสถาปัตยกรรมล้านนาที่เก่าแก่งดงามตามวัดวาอารามต่าง ๆ ตลอดจนการผลิตผ้าทอพื้นเมือง (ผ้าทอลายน้ำไหล และไหล่อ) และงานหัตถกรรมต่าง ๆ จังหวัดน่านได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด โดยอาศัยศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้จากความพยายามในการที่จะพัฒนาให้เป็น “เมืองมรดกโลก”

เช่นนั้นแล้ว เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น พื้นที่จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องเข้าใจทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ เสียก่อน ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าที่บุคคลได้รับจาก

^{๗๙} เพ็ญประภา ภัทรานุกรม, การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชุมชนประสภภัยพิบัติสึนามิ กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา, วารสารร่มพญักษ์, ๒๘ (๒) ,๒๕๕๓), หน้า ๓๔.

กระบวนการหล่อหลอมทางสังคม จนกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ โดยแบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย (Embodied Form) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalization State)^{๔๐} วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นวิถีทางและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้สร้าง สะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรม คือ ความรู้สึนึกคิดและการปฏิบัติของมนุษย์นั่นเอง^{๔๑} ดังนั้น วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นทุนทางสังคมหนึ่งที่จะช่วยยัดเยียดให้ชุมชนเกิดการรวมตัวภายใต้การสำนึกถึง ความสำคัญของจิตวิญญาณของตนเอง มีการสืบสารวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เกิดเป็นเครือข่ายหรือกลุ่มในชุมชนที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ตามมาภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนารวมถึงประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุข เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด^{๔๒}

อย่างไรก็ดี การพัฒนาพื้นที่เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยว แม้จะสามารถแก้ไขปัญหาสภาพเศรษฐกิจของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี แต่การท่องเที่ยวก็เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เพราะฉะนั้น การเลือกนำทุนทางศิลปวัฒนธรรมย่อมทำให้เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามกรอบทิศทางยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีดังกล่าว จำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ที่สอดคล้องกับ

^{๔๐} ชนิตา เสี่ยมไพศาลสุข, เศรษฐกิจของทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๐).

^{๔๑} กาญจนา แก้วเทพ, มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา: พลัสสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมทอกลีแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๐).

^{๔๒} ณัฐรี ศรีทอง, การเพิ่มศักยภาพภาวการณ์เป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๕๑).

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) และการพัฒนาประเทศภายใต้นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) นโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) เป็นกรอบทิศทางการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ตระหนักถึงคุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย คนไทยมีความรู้ความเข้าใจ มีความภูมิใจในงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยของประเทศ และสามารถรักษารากเหง้าของวัฒนธรรมไทยประเทศไทยสามารถเผยแพร่ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยไทยไปทั่วโลก และใช้ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์ หรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ ตลอดจนสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคมด้วยทุนทางศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยได้ ซึ่งในการพัฒนาและยกระดับทุนทางศิลปวัฒนธรรม มีนโยบายที่เกี่ยวข้อง คือ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ และนโยบายรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา พระราชบัญญัติส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย พ.ศ. ๒๕๕๑ แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๙) และมติที่ประชุมคณะกรรมการส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนาและส่งเสริมงานด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ตระหนักถึงคุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย คนไทยมีความรู้ความเข้าใจและเกิดความภาคภูมิใจในงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยของประเทศ และยังคงรักษาไว้ซึ่งรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ ศักยภาพของศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยของไทยในปัจจุบันยังคงมีความสอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว สามารถผลักดันให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคมด้วยทุนทางวัฒนธรรมร่วมสมัยได้ ผ่านการเผยแพร่ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยในภูมิภาคอาเซียนและทั่วโลกสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ในฐานะหน่วยงานหลักของประเทศที่เป็นผู้นำการพัฒนาวงศ์ความรู้และส่งเสริมสนับสนุน และเผยแพร่กิจกรรมสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาสังคมไทยภายใต้เจตนารมณ์ข้างต้น จึงได้จัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อเป็นกรอบทิศทางการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ทางสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ยังได้นำร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ และนโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ มาเป็นกรอบทิศทางการขับเคลื่อนงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยโดยสามารถนำมิติทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ พร้อมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และสร้างสินค้าวัฒนธรรมเพิ่มมูลค่าเพื่อแข่งขันได้ในบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัต^{๔๓}

^{๔๓} สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, นโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), <https://www.ocac.go.th>.

๒) ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ ที่ระบุว่า “เกษตรกรรมมั่นคง ภาคการเกษตรมั่งคั่ง ทรัพยากรการเกษตรยั่งยืน” **เกษตรกรรมมั่นคง** พัฒนาคู่มือความรู้ให้แก่ เกษตรกรสู่ความเป็น Smart Farmers เสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต พัฒนาเกษตรกรรายย่อยให้เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรและเชื่อมโยงเครือข่าย สถาบันเกษตรกรสู่ Smart Group และ Smart Enterprise สร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันเกษตรกรทั้งในด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และการบริหารจัดการ ต่อมา **ภาคการเกษตรมั่งคั่ง** ส่งเสริมและสนับสนุนภาคการเกษตรในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน โดยขับเคลื่อนการวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม ตลอดโซ่อุปทานสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร รวมทั้งขยายบทบาทสู่ภาคบริการ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตร มุ่งสู่เกษตร ๔.๐ ภายใต้ Thailand ๔.๐ พัฒนาระบบสารสนเทศทางการเกษตรที่ทันสมัย ให้เกษตรกร องค์กรเกษตรกร ภาคเอกชน รวมทั้งภาครัฐ นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืน อาทิ เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่เกษตรผสมผสานสร้างทุนทางปัญญาให้แก่บุคลากรและนักวิจัยภาครัฐให้เป็น Smart Officers และ Smart Researchers ตลอดจนเชื่อมโยงและบูรณาการการทำงานของหน่วยงานทุกภาคส่วนโดยใช้กลไกประชารัฐ**ทรัพยากรการเกษตรยั่งยืน** บริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ SDGs และส่งเสริมการทำ การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการทำการเกษตรบริหารจัดการน้ำ ครอบคลุม เพิ่มพื้นที่ชลประทานให้เต็มศักยภาพส่งเสริมการใช้น้ำทางการเกษตรอย่างคุ้มค่า รวมทั้งการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการทำการเกษตร^{๔๔}

๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) มีเป้าหมายหลัก เพื่อให้ได้คนไทยที่มีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองต้นรู้มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อส่วนรวมมีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียงมีความเป็นไทย ทั้งนี้ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยมีความเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ใน ๒ ประเด็นยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย **ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์** โดยมีความเกี่ยวข้องกับเป้าหมายตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ได้แก่ เป้าหมายที่ ๑ “คนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม” และเป้าหมายที่ ๕ “สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาชุมชน สื่อมวลชนและ

^{๔๔} กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙), ๒๕๕๙, <http://www.oic.go.th>.

ภาคเอกชน” ซึ่งกระทรวงวัฒนธรรมจะดำเนินการเพื่อสนองเป้าหมายดังกล่าวโดยการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม อนุรักษ์ และสร้างค่านิยมความเป็นไทยที่งดงาม การสืบสาน สร้างสรรค์มรดก ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการดำเนินการเพื่อประชาชนกลุ่มเป้าหมายนำหลักธรรม ทางศาสนา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและ แข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยมีความเกี่ยวข้องกับ เป้าหมายตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ได้แก่ เป้าหมายที่ ๔ ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ไม่ต่ำกว่า ๓ ล้านล้านบาท และอันดับ ความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว (The Travel & Tourism Competitive Index : TTCI) โดยศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยสามารถสนองเป้าหมาย ดังกล่าวผ่านการเน้นการสร้างคุณค่าเชิง สังคม และมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของศิลปะและวัฒนธรรม ในการวางแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย การส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจกระแสใหม่ อาทิ เศรษฐกิจดิจิทัล เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจบริการที่มี ศักยภาพ เสริมสร้างผู้ประกอบการให้สามารถแข่งขันได้ในบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้น อย่างเป็นพลวัต ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยสามารถช่วยยกระดับมาตรฐานสินค้าพื้นถิ่นในแต่ละพื้นที่ให้ ก้าวไปสู่การเป็นสินค้าวัฒนธรรมเพิ่มมูลค่า ขยายตลาดและสร้างโอกาสทางธุรกิจ นอกจากนี้ด้าน เศรษฐกิจแล้วศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยยังเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมที่มีลักษณะของการเติบโตอย่าง ต่อเนื่อง ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ และถือเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่มีการเคลื่อนไหวทั้งภายในและ ภายนอกประเทศผ่านสังคมยุคดิจิทัลศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยจึงต้องสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศ เพื่อสร้างค่านิยม ทักษะ และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต

๔) การพัฒนาประเทศภายใต้นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลที่ ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม สร้างความเข้มแข็ง จากภายใน เชื่อมเศรษฐกิจไทยสู่โลกด้วยความสมดุลสร้างคนไทยให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” ทั้งด้าน พหุศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษาและจริยศึกษา สร้างสังคมไทยเป็น “สังคมที่เกื้อกูลและแบ่งปัน” โดย น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการดำเนินชีวิต และผนึกกำลังสานพลังประชารัฐ เน้น การพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง และรวมกันเป็นกลุ่มอย่างมีพลัง โดยการเติมเต็มด้วยวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการวิจัยและพัฒนา ต่อยอด ความ ได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ๕ กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย ประกอบด้วย ๑) กลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร เกษตรและไบโอเทคโนโลยี ๒) กลุ่มอุตสาหกรรมเพื่อสุขภาพ ๓) กลุ่มอุตสาหกรรมอุปกรณ์อัจฉริยะ และหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม ๔) กลุ่มอุตสาหกรรมดิจิทัล ระบบการสื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และ ๕) กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง โดยศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนสู่ประเทศไทย ๔.๐ คือ การส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรม สร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง โดยเริ่มจากสินค้าและการบริการทางวัฒนธรรมที่มี ศักยภาพ ๕ F คือ ๑) อาหาร (Food) ๒) ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film) ๓) การออกแบบและแฟชั่น (Fashion) ๔) มวยไทย (Fighting) และศิลปะการป้องกันตัวแบบไทยและ ๕) เทศกาล ประเพณี

(Festival) โดยการดำเนินงาน ดังกล่าวจะต้องมีการบูรณาการและร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ตามแนวนโยบายพลังประชารัฐ เพื่อพัฒนาสินค้าและบริการ ดังกล่าว ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและลูกค้า เชื่อมโยงความร่วมมือทั้งภายในและภายนอก ประเทศ เช่น ประเทศเพื่อนบ้าน กลุ่มสมาชิกอาเซียน ฯลฯ ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการตามกรอบทิศทาง การขับเคลื่อนงานวัฒนธรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)

นอกจากนี้ การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทาง ศิลปวัฒนธรรม ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทาง ศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

๔.๑.๑ แนวคิดภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม

จากแนวคิดภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม พบว่า มรดกภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรม ในปัจจุบันกลายเป็นต้นทุนบ่งชี้คุณค่าพื้นที่และช่วยกำกับความเป็นลักษณะ จำเพาะของชุมชน เมื่อพิจารณามิติคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพราะถือเป็นรากเหง้า และสิ่งสะท้อนตัวตนของผู้คน เป็นบ่อเกิดความเจริญรุ่งเรือง และหากมองในมิติเชิงมูลค่าทาง เศรษฐกิจนับว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่นำมาต่อยอดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ สินค้าและบริการได้^{๘๕} องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้บัญญัติอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. ๒๐๐๓ ขึ้น เพื่อสร้าง องค์ความรู้ ความเข้าใจและข้อตกลงความร่วมมือระดับนานาชาติ ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคี อนุสัญญาดังกล่าวและได้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนเพื่อพิทักษ์สิทธิ อันพึงมีตามอนุสัญญาที่ระบุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ^{๘๖} เช่นนั้นแล้ว ในเชิงพื้นที่ ประชาชน จึงได้นำภูมิปัญญามรดกศิลปวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ผสมรวม กับการสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรม (innovative products/ make changes in an existing product) เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์แปลกใหม่ที่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิม พร้อมสร้างจุดเด่นของสินค้าให้แก่ชุมชนโดยผลิตภัณฑ์เหล่านั้น เป็นผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ และ ประยุกต์ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ในการนำมาสร้างประโยชน์และรายได้ให้แก่ประชาชน ผ่านการมีศูนย์

^{๘๕} Janpetch, K. & Siriwong, P. The Integration of Cultural Capital into a Creative Tourist Attraction through Participatory Process : A Case Study of Ban Chak Ngaew Community, Banglamung District in Chonburi Province. Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences), 10(1) ,2017), 111–121.

^{๘๖} Torpanyacharn, K, A Comparative Study of the Successors Rights of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 and the Intangible Cultural Heritage Convention 2003. Naresuan University Law Journal, 14(1) ,2021), 1–25.

การเรียนรู้ให้ชาวบ้านมีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกันสร้างผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นกิจการนำเสนอต่อตลาดแล้วทำให้ตลาดมีโอกาสเลือกเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับในยุคปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยทุนสมอง สติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ แทนการแข่งขันด้วยการใช้ความได้เปรียบด้านวัตถุดิบ แรงงาน และความสามารถในการผลิตการสร้างสรรค์คุณค่า หรือ Value Creation มีความแตกต่างจาก Value Added ซึ่งแนวคิดการสร้างสรรค์คุณค่า (Value Creation) คือ กระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้บริโภค ด้วยการเพิ่มคุณค่า ซึ่งได้มาจากทุนสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยี เข้าไปในผลิตภัณฑ์หรือบริการ และทำให้เกิดความนิยมการยอมรับจากผู้บริโภค ทั้งนี้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่จะส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ได้รับเพิ่มคุณค่า (Value Added) เข้าไปทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าที่เพิ่มขึ้น ผู้บริโภคได้รับสิ่งที่เพิ่มไปจากผลิตภัณฑ์ทั่วไป

๔.๑.๒ การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มมีหลากหลายแบบ เช่น การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม (repositioned existing product) เป็นการปรับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในแง่ของการใช้งาน โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติหลัก ซึ่งบางครั้งเป็นไปตาม ข้อเสนอของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (new form of existing products) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว (reformulation of existing products) และผลิตภัณฑ์ใหม่ในบรรจุภัณฑ์ใหม่ (new packaging of existing products) ซึ่งหากแต่ละชุมชน สามารถที่จะเรียนรู้ อบรม ด้านความคิดใหม่ๆ ได้ภายในชุมชนเองนั้น ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจะทำให้เกิดการอบรมอย่างต่อเนื่อง ด้านความคิดใหม่ๆ ซึ่งต้องได้รับแรงสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐในแต่ละชุมชน ทั้งนี้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม ถือเป็นการพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคในหลายรูปแบบ ซึ่งมีวิธีการที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการเพิ่มคุณค่า ซึ่งการเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มจะเน้นการดำเนินการควบคู่กันไปทั้งในกลุ่มเจ้าของทรัพยากรในพื้นที่ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและกลุ่มนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ทุนทางวัฒนธรรม นับเป็นอีกหนึ่งในวิธีที่นำมาต่อยอดสินค้าและให้เกิดผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งแก่กรมศิลปากร เนื่องจากกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นภารกิจหลัก ประกอบกับเป็นนโยบายของรัฐบาลด้วยเช่นกัน

โดยกรมศิลปากรกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แก่ชุมชนด้วยการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้นใหม่อีกหลายเส้นทาง เพื่อรักษาองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายให้คงอยู่ ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างสรรค์ พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากทุนทางมรดกศิลปวัฒนธรรมให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ดังมีรายละเอียดการสร้างสรรคต่อยอดผลิตภัณฑ์เป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑. ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แก่ชุมชน โดยส่งเสริมชุมชนในการสร้างผลิตภัณฑ์อันเป็นมรดกภูมิปัญญาให้ท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดฝีมือช่างพื้นถิ่นให้คงอยู่ ประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ ของสำนักศิลปากรในส่วนภูมิภาคหลายโครงการ อาทิ โครงการศิลปะจากแหล่งโบราณคดีสู่งานผลิตภัณฑ์เครื่องถ้วย โดยกลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน ได้นำองค์ความรู้จากลวดลายงานศิลปกรรมต่าง ๆ ในแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ มาสร้างผลิตภัณฑ์เครื่องถ้วย ๔ ประเภท คือ เครื่องถ้วยประเภทชุดอาหาร แผ่นกระเบื้องประดับผนังและพื้น ชุดโต๊ะหมู่บูชา และงานศิลปะประยุกต์ เป็นต้น

๒. การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม โดยนำมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบใหม่เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า

๓. การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจจากแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บูรณาการแหล่งวัฒนธรรม มรดกศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ภาษาวรรณกรรม และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องตามเส้นทาง ซึ่งกรมศิลปากรได้กำหนดเส้นทางไว้เป็นเบื้องต้นแล้วกว่า ๑๐ เส้นทาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาสร้างสรรค์และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มรายได้แล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศ เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยให้ดำรงอยู่ยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น การนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อสร้างประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ชุมชนและประชาชนนั้น ต้องเป็นความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในพื้นที่ที่มีความสนใจสร้างผลิตภัณฑ์ให้ร่วมกันคิดร่วมกันทำอย่างจริงจัง ซึ่งศิลปวัฒนธรรม นับเป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์ขององค์ประกอบในผลิตภัณฑ์และแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการ เพื่อนำมาปรับใช้และประยุกต์ให้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม พร้อมยังคงคุณค่าของความดีงามนั้นไว้ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นมีคุณค่าอย่างยั่งยืนและไม่ล้นหายไปตามกาลเวลา

๔.๑.๓ การใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า ทรัพย์สินทางปัญญา เป็นหนึ่งในทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในรูปแบบที่สัมผัสไม่ได้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ อยู่ในลักษณะของความคิด การปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ภาษา ดนตรีและ เพลง ตำนานพื้นบ้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ มาใช้เป็นทุนด้านการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ที่ได้ถ่ายทอดจากบริบทที่แวดล้อมอยู่ในรูปของความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี การศึกษา ฯลฯ จนกลายเป็นแบบแผนความคิดและการกระทำของคนในสังคม และมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมีส่วนสำคัญที่ทำให้มนุษย์ภายในสังคมนั้น ๆ มีจุดร่วมเชิงวิถีคิดและการแสดงออกซึ่งเป็นตัวตนที่มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อน อันเป็นผลจากการที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และกระบวนการหลอมรวมที่เชื่อมโยงกัน โดยทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน เป็นทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวิถีชีวิตของชาวน่านที่มีมาตั้งแต่ในอดีต มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและความต้องการของสังคม ใน ๓ รูปแบบ คือ ชั้นเป็นรูปเป็นร่าง ชั้นเป็นชั้นเป็นอัน และ ชั้นเป็นสถาบัน รายละเอียด

ดังนี้ ๑) ทูทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง หมายถึง การลงทุนลงเวลาในการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้จนกลายเป็นนิสัยของคนเมืองน่าน เช่น กิจกรรมการบวชป่า ที่ส่งผลให้ชาวน่านมีบทบาทในการผลักดันให้มี พ.ร.บ.ป่าชุมชนขึ้น ๒) ทูทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นขึ้นเป็นอัน หมายถึง ทูวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุดิบต้องได้ สื่อความหมายด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน เป็นที่รู้จักในเวลานี้ เช่น ภาพปู่ม่าน - ย่าม่าน ที่ถูกเรียกขานว่า ภาพกระซิบรักบันลือโลก และ ๓) ทูทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นสถาบัน หมายถึง ความน่าเชื่อถือทางวิชาการและสิ่งที่แสดงออกถึงคุณสมบัติที่สร้างใบรับรองทางความสันติทางวัฒนธรรม ตามธรรมเนียม ตามศรัทธา และตามกฎหมายที่มีอยู่ในจังหวัดน่าน ที่พบเห็นและสามารถกล่าวได้ว่าเป็นทูทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นสถาบันของจังหวัดน่าน

๔.๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวถือว่าเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทย และมีความสำคัญ โดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจส่งผลให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศดีขึ้น ซึ่งเมื่อทบทวนแล้วนั้น พบว่า สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) รวมถึงแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องคำนึงถึงคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยว บุคลากรการท่องเที่ยว และโครงสร้างพื้นฐานรวมทั้งการสร้างความสะดวกของการพัฒนาทั้งในมิติของพื้นที่ เวลา กิจกรรม รูปแบบ และกลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อการสร้างรายได้ และกระจายรายได้สู่ชุมชน และการเตรียมความพร้อมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่การเติบโตในอนาคต บนพื้นฐานของการลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการทำงานอย่างบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ทางการท่องเที่ยวของประเทศ คือ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยว คุณภาพชั้นนำของโลก ที่เติบโตอย่างมีดุลยภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” เพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับ ประชาชน โดยใช้กระบวนการเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่ม เพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทย ท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น และด้วยปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ที่เปลี่ยนไป โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญและสนใจแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ชุมชน รวมทั้งการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น^{๘๗}

ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงต้องเน้นให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเฉพาะด้านมากขึ้น จากการเปิดตัวโครงการท่องเที่ยววิถีไทย ซึ่งในแนวทางนี้จังหวัดน่าน นับว่ามีจุดเด่นในการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีหก เป็ง ซึ่งเป็นประเพณีมีสารพระมหาธาตุแช่แห้ง ๗ วัน ๗ คืน แสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคนเกิดปีเถาะ ซึ่งเป็นพระธาตุประจำปีเกิด ทำให้นักท่องเที่ยวล้นหลามเข้า

^{๘๗} กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๐).

มา สักการะกันอย่างต่อเนื่อง สัมผัสวิถีชีวิตถิ่นภูเพียง ชมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การตีกลอง การแข่งขันจุดบอก ไฟดอก และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ หรือ วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พระธาตุแช่แห้ง เป็นปูชนียสถานเก่าแก่ คูบ้านคูเมืองน่านมานาน สร้างในสมัยพระยาการเมือง รว ๖๐๐ ปี ก่อนพระธาตุแช่แห้ง ถือเป็นพระธาตุคู่ราศรีของคนเกิดปีเถาะ ทุกๆปีในวันเพ็ญ เดือน ๖ หรือขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ จะมีประเพณีนมัสการองค์พระธาตุฯ ในวัดพระธาตุแช่แห้ง ยังมีวิหารหลวง วิหารพระนอน และบันไดนาค ที่มีคุณค่าแบบสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานความคิดความเชื่อทางพุทธปรัชญาไว้อย่างกลมกลืน เป็นต้น

ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ จำเป็นจะต้องอาศัยการรับรู้คุณค่ามรดกวัฒนธรรมในชุมชนของพื้นที่ เพื่อให้การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมโดยมีชุมชนเป็นรากฐาน โดยมีการเปลี่ยนผ่านจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมหาชนสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดน่าน (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๔) ได้ดำเนินการภายใต้วิสัยทัศน์ “เมืองแห่งความสุข เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ธรรมชาติสมบูรณ์ การเกษตรมั่งคั่ง ชุมชนเข้มแข็งท่องเที่ยวยั่งยืน” จากยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยองค์ความรู้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในลักษณะประชารัฐ โครงการยกระดับอุตสาหกรรมเครื่องเงินและผ้าทอน่าน สู่นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ และ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เจริญเติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน จากการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ และคนในชุมชน เพื่อให้ได้แนวทางในการวางแผนพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ซึ่งเป็นส่วนสำคัญเพื่อให้บ้านเป็นเมืองที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนสู่ความสมดุลในทุกมิติอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม เพื่อการสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชน ต้องมีการจัดการการท่องเที่ยวด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และมีการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๔.๒ รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๔.๒.๑ ทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

สภาพภูมิทัศน์และสภาพทั่วไปของ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

อำเภอภูเพียง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดน่าน โดยแยกออกจากอำเภอเมืองน่านตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๐ มีผลตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๐ และได้รับยกฐานะเป็นอำเภอตามพระราชกฤษฎีกา ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๔๖ ก. ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐ โดยมีผลบังคับเมื่อพ้นสิบห้าวัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งส่งผลมีฐานะเป็นอำเภอตั้งแต่วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๐

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะทั่วไปเป็นที่ราบเชิงเขาและริมฝั่งแม่น้ำ พื้นที่ส่วนใหญ่ ๖๕ % เป็นภูเขา ๓๕ % เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและใช้ประกอบอาชีพทางการเกษตร สำหรับส่วนที่เป็น ที่ราบลุ่มอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำน่าน ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดน่าน เนื้อที่/พื้นที่ ๕๐๘.๒๓๖ ตร.กม.

ที่ตั้งและอาณาเขต อำเภอกู่เพียงตั้งอยู่ทางตอนกลางของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเมืองน่านและอำเภอสันติสุข

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอแม่จริม

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเวียงสา

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอเมืองน่าน

การแบ่งเขตการปกครอง การปกครองของอำเภอกู่เพียงมี ๗ ตำบล ๖๑ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. ตำบลม่วงตึ๊ด	๕	หมู่บ้าน
๒. ตำบลนาปัง	๖	หมู่บ้าน
๓. ตำบลน้ำแก่น	๑๐	หมู่บ้าน
๔. ตำบลน้ำเกีฮ่วน	๕	หมู่บ้าน
๕. ตำบลเมืองจั่ง	๑๑	หมู่บ้าน
๖. ตำบลท่านาว	๗	หมู่บ้าน
๗. ตำบลฝายแก้ว	๑๗	หมู่บ้าน ^{๘๘}

บริบทชุมชนจำแนกตามพื้นที่ในอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน จำนวน ๗ ตำบล ดังต่อไปนี้

๑. บริบทชุมชนตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

“ชุมชนน่าวอยู่ การท่องเที่ยวเด่น เน้นหลักธรรมชาติ สืบสานประเพณีวัฒนธรรม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง”

องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๓ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๖๓.๖๐ ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลม่วงตึ๊ด เป็นที่ราบลุ่มอยู่ทางฝั่งทิศตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ๕ สาย ประกอบด้วยแม่น้ำน่าน,ลำห้วยน้ำเกีฮ่วน, ลำห้วยพะยอม, ลำห้วยบั้ง, ลำห้วยกลาง มีบึงและหนองน้ำ และอื่น ๆ อีก ๘ แห่ง จึงทำให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์ สภาพอากาศโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ปกติจากสภาพภูมิประเทศดังกล่าว จึงทำให้ประชากรในพื้นที่มีอาชีพด้านการเกษตรประมาณ ร้อยละ ๗๐

^{๘๘} สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ,ประวัติความเป็นมาของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน,แหล่งที่มา: <https://district.cdd.go.th/phuphiang/about-us>, [๑๑ มีนาคม ๒๕๖๗].

การปกครอง องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด มีหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบ จำนวน ๕ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ ๑ บ้านป่าหัด หมู่ที่ ๒ บ้านร้องตอง หมู่ที่ ๓ บ้านหนองเต่าหมู่ที่ ๔ บ้านม่วงตึ๊ด หมู่ที่ ๕ บ้านศรีบุญเรือง

อาชีพ ตำบลม่วงตึ๊ดมีพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่อยู่ติดกับที่อยู่อาศัยกลางหมู่บ้าน ตำบล เช่น นาข้าว และพืชไร่ หลังฤดูเก็บเกี่ยว เช่น ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ข้าวโพด ข้าวเหนียว ยาสูบ และพืชผัก พืชไร่บางส่วนและไม้ดอก เช่น เบญจมาศ พื้นที่การทำนา อาศัยน้ำฝนเป็นหลักส่วนพืชไร่หลังนาได้รับน้ำจากห้วยน้ำเกียน น้ำบาดาล อ่างเก็บน้ำ และสถานีสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้า การปลูกข้าวส่วนใหญ่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน มีบ้างที่จำหน่ายให้กับโรงสีและพ่อค้าต่างถิ่นในรูปข้าวเปลือก ผลผลิตพืชผัก พืชไร่บางส่วนจำหน่ายในตลาดท้องถิ่นส่งผลผลิตที่เหลือมักมีพ่อค้ามารับซื้อถึงไร่นา สำหรับไม้ผลมีพื้นที่ปลูกไม่มากเพราะให้ผลผลิตช้าและไม่แน่นอน มีพื้นที่ปลูกกระเจี๊ยบกระจาย เช่น ลำไย มะม่วง มะขามหวาน กระท้อน ลิ้นจี่ เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษของอำเภออุ้มผาง จังหวัดน่านได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา และในปัจจุบันได้รับการยกระดับและพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ภาครัฐ เอกชน และชุมชนได้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของระดับจังหวัด ตลอดจนสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนในตำบลม่วงตึ๊ด อำเภออุ้มผาง จังหวัดน่าน



วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง



หนองน้ำครก



บ้านโคมคำ



วัดศรีบุญเรือง

ภาพประกอบที่ ๔.๑ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลม่วงตึ๊ด อำเภออุ้มผาง จังหวัดน่าน

๒. บริบทชุมชนตำบลนาปัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลนาปัง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๑๑.๖๕๙ ตารางกิโลเมตร หรือ ๗,๒๘๗ ไร่ โดยทั่วไปของตำบลนาปัง เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำน่าน ลักษณะพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาด มีความลาดชันประมาณร้อยละ ๒ – ๕ ทางด้านตะวันออก และลดต่ำลงไปทางทิศตะวันตก ริมฝั่งแม่น้ำน่าน มีลำคลองธรรมชาติ คือ ลำห้วยน้ำแก่น ไหลผ่านตำบลทางทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกลงสู่แม่น้ำน่าน การใช้ประโยชน์ที่ดินของตำบลนาปังกว่าร้อยละ ๗๐ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนา ทำไร่ ไม้ผล และพืชผัก ปลูกกระจายทางตอนเหนือและตอนกลางของพื้นที่ตำบล

การปกครอง

จำนวนหมู่บ้านทั้งหมด ๖ หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ บ้านน้ำลาด ๒ บ้านนาปัง ๓ บ้านม่วงใหม่ ๔ บ้านก้อดแก้ว ๕ บ้านสบแก่น และหมู่ที่ ๖ บ้านม่วงใหม่พัฒนา

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม



วัดนาปัง จังหวัดน่าน

หอธรรม วัดนาปัง จังหวัดน่าน

ภาพประกอบที่ ๔.๒ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลนาปัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๓. บริบทชุมชนตำบลน้ำแก่น อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

“ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนน่าอยู่ เศรษฐกิจดี ทุกชีวิ้อยู่ดีมีสุข”

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลน้ำแก่น สภาพภูมิประเทศของตำบลน้ำแก่น เป็นที่ราบสูงประกอบด้วยภูเขาสูงเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ลาดเอียง และที่ราบลุ่มเล็กน้อย ไม่มีแม่น้ำขนาดใหญ่มีเพียงลำห้วยขนาดเล็ก

การปกครอง

จำนวนหมู่บ้านทั้งหมด ๑๐ หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ บ้านน้ำแก่นเหนือ ๒ บ้านน้ำแก่นกลาง ๓ บ้านใหม่บ้านน้ำแก่น ๔ บ้านนาเหลียงม่วงขาว ๕ บ้านน้ำแก่นใต้ ๖ บ้านใหม่ร่มเย็น ๗ บ้านนาล้อม ๘ บ้านไรสามัคคี ๙ บ้านแก่นอุดร และ หมู่ที่ ๑๐ บ้านแก่นนคร

อาชีพ

การเกษตร ประชากรในตำบลน้ำเกียน ร้อยละ ๗๐ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ยางพารา

๔. บริบทชุมชนตำบลน้ำเกียน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ลักษณะภูมิประเทศ

องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน เดิมเป็นสภาตำบลน้ำเกียน ได้รับประกาศจัดตั้งยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลจากกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

ตั้งอยู่เลขที่ ๑๗๓ หมู่ที่ ๔ ตำบลน้ำเกียน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน มีเนื้อที่ประมาณ ๘๘ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๔๓,๖๐๐ ไร่ โดยมีระยะทางห่างจากอำเภอกุเพียง ๓ กิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๕ กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๖๗๐ กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาเดินทางจากองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน ถึงอำเภอกุเพียงประมาณ ๕ นาที

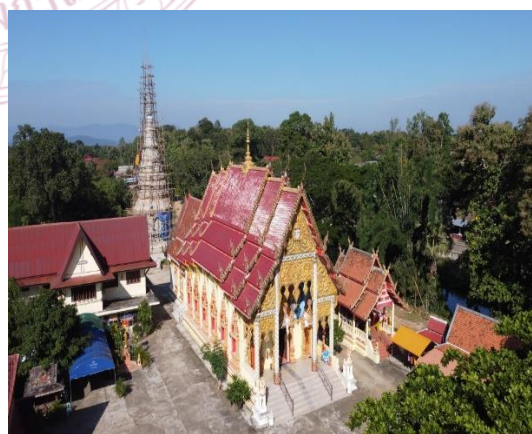
การปกครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียนได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับการประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ แบ่งการปกครองออกเป็น ๕ หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ บ้านน้ำเกียนใต้ ๒ บ้านน้ำเกียนเหนือ ๓ บ้านต้นกอก ๔ บ้านใหม่พัฒนา และหมู่ที่ ๕ บ้านใหม่สันติสุข

อาชีพ

อาชีพราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร เช่น การทำไร่ ทำสวน พืชสวนส่วนใหญ่ได้แก่ ข้าวโพด ยางพารา ถั่วเหลือง ข้าว โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะมุ่งผลิตเพื่อจำหน่ายผลผลิตโดยตรง ไม่มุ่งเน้นในด้านการแปรรูปหรือแบบครบวงจร

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม



วัดโป่งคำ ตำบลน้ำเกียน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ภาพประกอบที่ ๔.๓ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลน้ำเกียน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๕. บริบทชุมชนตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศขององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง เป็นที่ราบสูง ตั้งอยู่ฝั่งซ้าย และขวาของแม่น้ำน่าน เป็นระยะทางประมาณ ๒๐ กิโลเมตร และแม่น้ำยาว (สาขาแม่น้ำน่าน) เป็นระยะทางประมาณ ๕ กิโลเมตร จึงทำให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์ สภาพของดินฟ้าอากาศโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ปกติ สภาพพื้นที่มีทั้งเป็นที่ราบ ที่ลาดเชิงเขาและภูเขา ด้านทิศตะวันออกกับทิศเหนือของชุมชนเป็นภูเขาสูงอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่น้ำน่านด้านตะวันออกตอนใต้ และมีที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านบริเวณตอนกลางซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนและเป็นที่ลาดสูงชันไปด้านทิศตะวันตก และมีลำห้วยสายต่าง ๆ จำนวนมาก

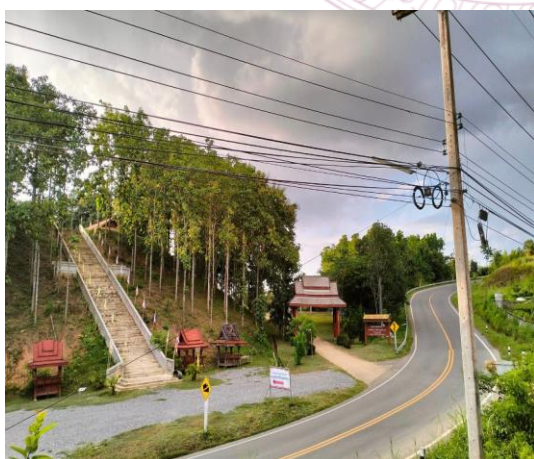
การปกครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจังแบ่งการปกครองออกเป็น ๑๑ หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่บ้านที่ ๑ บ้านหาดเค็ด ๒ บ้านเมืองจังใต้ ๓ บ้านหาดผาชน ๔ บ้านเมืองหลวง ๕ บ้านเมืองจังเหนือ ๖ บ้านจัดสรร ๗ บ้านสบยาว ๘ บ้านราษฎร์สามัคคี ๙ บ้านใหม่สามัคคี ๑๐ บ้านเมืองจังใหม่พัฒนา และ หมู่ที่ ๑๑ บ้านมงคลเจริญสุข

อาชีพ

อาชีพราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร เช่น การทำไร่ ทำสวน พืชสวนส่วนใหญ่ได้แก่มะม่วง ลิ้นจี่ และลำไย ส่วนพืชไร่ ได้แก่ ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ข้าวโพด โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะมุ่งผลิตเพื่อจำหน่ายผลผลิตโดยตรง ไม่มุ่งเน้นในด้านการแปรรูปหรือแบบครบวงจรเกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้แรงงานจากสัตว์น้อยลง โดยหันมาใช้เครื่องจักรมากขึ้น เช่น รถไถเดินตาม, รถไถขนาดใหญ่, เครื่องพ่นยาแบบแรงอัดแรงสูง, เครื่องสีผลผลิต ฯลฯ ส่วนเครื่องปลูกเก็บเกี่ยว, เครื่องเก็บเกี่ยวยังไม่มีการนำเข้าใช้เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่ใช้พื้นที่ราบจึงต้องอาศัยแรงงานคน โดยสามารถจำแนกอาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่ตำบลเมืองจัง

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม





พุทธสถานม่อนแสงดาว ตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง น่าน
ภาพประกอบที่ ๔.๔ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๖. บริบทชุมชนตำบลท่านาว อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลท่านาวมีภูมิประเทศทางกายภาพเป็นที่ราบลุ่มของริมฝั่งแม่น้ำน่านขนานเป็นแนวยาว ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดน่านมีเนื้อที่ทั้งหมดทั้งตำบล ๓๔.๔๖ ตารางกิโลเมตร ๒๑,๕๓๗ ไร่

การปกครอง

ตำบลท่านาวมีจำนวนหมู่บ้านในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลท่านาว จำนวน ๗ หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ บ้านกอก ๒ บ้านท่านาว ๓ บ้านหัวนา ๔ บ้านหนองรัง ๕ บ้านนาซ้อย ๖ บ้านหนองแดง และ หมู่ที่ ๗ บ้านแซ่กลาง

อาชีพ

การประกอบอาชีพของประชากรตำบลท่านาว จะประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น ค้าขาย ทำการเกษตร รับจ้าง รับราชการและเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่จะทำการเกษตร บริเวณพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำน่าน จะปลูกไม้ผล เช่น ลำไยมะม่วง ปลูกข้าว ปลูกพืชผัก เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสง มะเขือยาว ถั่วเขียว กระเทียม หัวหอม และพืชไร่ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ การประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก คิดเป็นร้อยละ ๖๐ ของอาชีพทั้งหมด โดยข้อมูลการเกษตร ตำบลท่านาว ประจำปี ๒๕๖๑ ที่เกษตรกรขึ้นทะเบียนพืชไว้กับสำนักงานเกษตรอำเภอกุเพียง ปี๒๕๖๑/๖๒

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม



วัดหนองแดง ตำบลท่านาว อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ภาพประกอบที่ ๔.๕ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลท่านาว อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๗. บริบทชุมชนตำบลฝายแก้ว อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลฝายแก้วอยู่ห่างจากที่ทำการอำเภอกุเพียงไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๓ กิโลเมตร มีพื้นที่ ๒๑๗.๙๕ ตารางกิโลเมตร เนื้อที่ ๑๓๖,๒๒๐.๘๒ ไร่ มีเขตการปกครองรวม ๑๗ หมู่บ้าน ประชากรรวมทั้งสิ้น จำนวน ๑๒,๐๒๘ คน แยกเป็นชาย ๖,๑๓๘ คน หญิง ๕,๘๙๐ คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๔,๙๖๑ ครัวเรือน

การปกครอง

ตำบลฝายแก้ว แบ่งเขตการปกครองเป็นจำนวน ๑๗ หมู่บ้าน โดยเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้วทั้ง ๑๗ หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ บ้านท่าล้อ ๒ บ้านแสงดาว ๓ บ้านฝายแก้ว ๔ บ้านทุ่งน้อย ๕ บ้านน้ำใส ๖ บ้านหัวเวียงเหนือ ๗ บ้านปัวชัย ๘ บ้านน้ำต่วน ๙ บ้านบุปผาราม ๑๐ บ้านดงป่าสัก ๑๑ บ้านห้วยคำ ๑๒ บ้านแหด ๑๓ บ้านคั้งถี่ ๑๔ บ้านห้วยไฮ ๑๕ บ้านนิคม ๑๖ บ้านหนองเจริญ และหมู่ที่ ๑๗ บ้านแสงดาวพัฒนา

อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ในตำบลฝายแก้วประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพหลักที่สำคัญ ได้แก่ การปลูกข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง และไม้ผลอื่น ๆ

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม



วัดท่าล้อ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

ภาพประกอบที่ ๔.๖ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลฝายแก้ว อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

จะเห็นได้ว่า ต้นทุนทางวัฒนธรรมของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ชุมชนมีศักยภาพและความสามารถในการจัดการทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณี โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสิ่งแวดล้อม สามารถนำมาต่อยอดเพื่อให้มีกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและน่าสนใจ สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ที่สามารถสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เกิดกระบวนการการเรียนรู้ศิลป วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ซึ่งการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งได้ ควรคำนึงถึงเป้าหมายของนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการลงมือทำกิจกรรมของชุมชนเพื่อให้เกิดมูลค่าด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนมีต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่สวยงามและอุดมสมบูรณ์

๔.๒.๒ รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

จากการศึกษาผลการศึกษารูปแบบส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มช่วยสร้างประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ชุมชนและประชาชน ซึ่งได้อาศัยความร่วมมือของภาครัฐและเอกชนมาช่วยสร้างผลิตภัณฑ์ ได้ร่วมกันคิดร่วมทำอย่างจริงจังและเกิดการสร้างสรรค์สินค้าและบริการของท้องถิ่น เป็นสินค้าและบริการ ทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร และมีมูลค่าเพิ่มในตัวเอง ซึ่งสามารถช่วยดึงดูดให้กลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศเดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่เคยมีในท้องถิ่นตน อันเป็นการนำวัฒนธรรมมาช่วยเกื้อหนุนกับคนในพื้นที่และสร้างให้เกิดการท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะที่ยวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้ การจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยการสนับสนุนและการพัฒนาขององค์กรภาครัฐในระดับต่าง ๆ ทั้งจากส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องทำงานร่วมกันแบบบูรณาการในแลกเปลี่ยนข้อมูล สำหรับส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม โดยการสร้างเมืองเก่าขึ้นให้เป็นเมืองที่มีชีวิต สามารถช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่สมดุลของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน ซึ่งชุมชนสามารถเป็นผู้กำหนดกรอบกติกาการอยู่ร่วมกันด้วยตนเอง อีกทั้งน่านยังมีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์และอาคารสถาปัตยกรรมและ อันเป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่งผลนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่ จึงเกิดเป็นรายได้ภายในพื้นที่ส่งผลให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจจะสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็ง โดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่ จะเป็นการรวมกลุ่มกันในการสร้างผลิตสินค้าและบริการของเชิงพื้นที่ เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นกระบวนการเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาในเชิงพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาต่อไป ซึ่งการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือที่ต่อเนื่องของทั้งชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับพื้นที่

๔.๒.๑ รูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม

การพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่และปัจจัยความพร้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยว โดยเฉพาะความร่วมมือของกลุ่มผู้นำชุมชนและแกนนำ ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น

องค์การบริหารส่วนตำบล มหาวิทยาลัย เป็นต้น ในการฝึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โดยการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม ชุมชนจำเป็นต้องมีรูปแบบการคิดและตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ร่วมกัน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบ ดังนี้

๑. มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้กลุ่มคนที่มีความเข้าใจเรื่องเดียวกัน ในการร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

๒. การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามามีการจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้ และ

๓. การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว ดังนั้น วิสัยทัศน์ทั้งหมด ๓ รูปแบบ ที่กล่าวมานั้น ต้องมีพื้นฐานการคิดจากพื้นที่เอง ซึ่งเป็นตัวแสดงหลักที่จะสื่อต่อคนภายนอก โดยมีการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด

อย่างไรก็ดี การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในพื้นที่และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้ความชัดเจนขึ้นโดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ ๔ ประการด้วยกัน ได้แก่

๑. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อการกันและกันได้

๒. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

๓. เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔. เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องรายได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยวมักจะทำให้ความสำคัญเรื่องรายได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์

กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมอง การท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ควรเริ่มจาก ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการ ท่องเที่ยวนี้อาจจะจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน^{๘๙} มีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชน ในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของ การท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ ๒ สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ กลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและ ผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ ร่วมกัน

ขั้นที่ ๓ ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษา ได้แก่ การสำรวจทางกายภาพ ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน) แผนที่ รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ) ศึกษา ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการ ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวและ ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งผล การศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ใน ขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนา ชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่า เพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็ได้

ขั้นที่ ๕ ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละ ชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บาง ชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึง เอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำไปสู่การเผยแพร่ออกไป ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบ นิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น ปรับปรุงบ้านพักและ ความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชน แต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของ ชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับ การท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ ๖ วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์การที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน

^{๘๙} พจนานุกรม ศ. ๒๕๔๖. เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ ๘-๑๕ การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ สู่ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้ง ชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ ๗ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ ๘ ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้ อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็น ทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ ๙ ประเมินผล ในขั้นตอนประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น ๒ ส่วน คือ การ ประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ ๓-๖ เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ ๑๐ พัฒนาองค์ความรู้การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อ เสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็น ตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวาง มาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง ๑๐ ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปกติตนเอง แต่สิ่งที่ยากก็ คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามใน แต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระดมสำนึกของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่น อยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็น การเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการ ท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

๔.๒.๒ การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทาง ศิลปวัฒนธรรม จำเป็นจะต้องคิดวิเคราะห์และประเมินก่อนจะดำเนินการหรือการตัดสินใจในการ ทำ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ว่าพื้นที่นั้น พร้อมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวหรือไม่ โดย จำเป็นจะต้องคำนึงถึงความรู้และศักยภาพการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ อำเภอกู เพียง จังหวัดน่าน โดยการพัฒนาหรือการปรับปรุง ต้องพิจารณาความน่าสนใจของท้องถิ่นว่ามีเพียง พอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ หรือ การปรับปรุง สภาพบริบทโดยรวมของพื้นที่ที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือระบบ นิเวศ จากข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกูเพียง

จังหวัดน่าน ๑. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ๒. แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม ๓. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ๔.งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี ๕. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน ๖.การประกอบอาชีพหลักในชุมชน และ ๗. ธุรกิจท่องเที่ยวด้านการบริการชุมชน เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว สำหรับศักยภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชน พร้อมต้องพิจารณาว่าพื้นที่มีความรู้เพียงพอต่อการบริหารจัดการมาน้อยเพียงใด มีรายละเอียดดังนี้

๑) ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวในเชิงพื้นที่ พื้นที่จำเป็นต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมกำหนดทิศทางของพื้นที่ ซึ่งการจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มา ซึ่งชุมชนนั้น เป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวตนเองจะช่วยให้คนในพื้นที่เข้าใจความต้องการและศักยภาพของพื้นที่ สามารถนำวัฒนธรรมดึงออกมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ซึ่งพื้นที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นคนในพื้นที่ จำเป็นจะต้องมีความรู้ในการจัดการท่องเที่ยว มีสามารถเข้าถึงข้อมูลเพียงพอและผ่านกระบวนการไตร่ตรอง และคิดเปรียบเทียบหรือเชื่อมโยงกับความคิดของคนอื่น ความรู้ที่เกิดจากความเข้าใจจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการที่จะส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพและความสามารถของพื้นที่ โดยข้อมูลที่จะนำไปสู่การตัดสินใจสามารถแบ่งประเภทของความรู้ออกเป็นความรู้ที่ฝังใน (Tacit Knowledge) ซึ่งอยู่ในตัวคนอันเกิดจากประสบการณ์ ภูมิปัญญาหรือสัญชาตญาณ และความรู้ที่แสดงออกจากเด่นชัด ซึ่งสามารถจัดเก็บไว้รูปของเอกสาร เป็นความรู้ที่สามารถเก็บรวบรวมได้อย่างชัดเจน

ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งผู้นำและคนในชุมชนต้องมีความรู้ในการกำหนดกระบวนการทิศทางและรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง และรู้ว่าคนในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนนั้นมีจุดขายที่หลากหลาย ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต การอนุรักษ์รวมทั้งมีการพัฒนา

๒) ศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว ต้องเริ่มต้นจากบุคคล โดยคนในชุมชนต้องรู้จักประวัติศาสตร์และภูมิหลังของชุมชนเพื่อนำสู่การบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนคนในชุมชนมีความพร้อมต่อการเรียนรู้ มีความร่วมมือร่วมใจในการทำงานร่วมกันได้ ทั้งนี้ ยังจำเป็นต้องอาศัยศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งหมายถึงทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานกันมาคนในชุมชนต้องเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสามารถนำทรัพยากรมาจัดการอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ซึ่งการจัดการความสัมพันธ์ของคนกับทรัพยากรต้องอาศัยความสามารถในการจัดการสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องอาศัยผู้นำที่ได้รับการยอมรับ ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ในการมองอนาคตของชุมชน เข้าใจเรื่องราวของการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกทั้งองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมทั้งประชาชนทั่วไปด้วย

ทั้งนี้ ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวอาจต้องใช้ในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุม องค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) องค์ประกอบด้านพื้นที่คือการดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วย ทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะหรือคงความเป็นเอกลักษณ์ ๒) องค์ประกอบด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในแหล่ง ท่องเที่ยวและพื้นที่ใกล้เคียง ๓) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือความ หลากหลายของกิจกรรม และ ๔) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จำเป็นจะต้องใช้ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ นำมาวิเคราะห์และปรับ โปรแกรมการท่องเที่ยวตามที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวได้ภายในพื้นที่ ซึ่งการ รู้จักพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจะนำไปสู่ความเข้าใจพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป้าหมาย เช่น นักท่องเที่ยว ชาวตะวันตกชอบการท่องเที่ยวแบบผจญภัย เดินป่า หรือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น ชอบภูมิ ปัญญาการท่องเที่ยว ผ้า ชอบความสนุกสนาน กิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ หรือนักท่องเที่ยว ที่นิยมการ ชื้อของที่ระลึก ของฝาก เป็นต้น ทางชุมชนต้องดำเนินการ สร้างหรือพัฒนาจากพฤติกรรม นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการ ในขณะเดียวกันก็ยังคงความเป็นตัวตนของ ชุมชน และ นำไปสู่การตลาดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเชิญ กลุ่มเป้าหมายมาเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อรับฟัง ข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวทดลองและนำไปปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ดังนั้น การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ได้อย่างเต็ม ประสิทธิภาพ พยายามค้นหาเอกลักษณ์ของพื้นที่ จึงส่งเสริมการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อ พื้นที่ และเตรียมความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวผ่านทุนทางวัฒนธรรม การ เสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับ กระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความเพลิดเพลินและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ตั้งกิจกรรมการเพิ่มมูลค่าและ คุณค่าของการท่องเที่ยว ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ดังต่อไปนี้



การลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมการสร้างเครือข่ายและพัฒนาชุมชน



ประชุมร่วมกับชุมชนในการวางแผนการจัดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวในตำบล
ฝายแก้ว อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน



การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและส่งเสริมการพัฒนาและการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการ
ท่องเที่ยวในตำบลฝายแก้ว อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน

ภาพประกอบที่ ๔.๗ กิจกรรมการส่งเสริมและยกระดับการท่องเที่ยว อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน



การส่งเสริมในการช่วยยกระดับและสร้างมูลค่าของการท่องเที่ยวด้วยการประชาสัมพันธ์แหล่ง
ท่องเที่ยวผ่าน สื่อ Facebook, Instagram, TikTok, Twitter, YouTube หรือ LINE

ภาพประกอบที่ ๔.๘ การสร้างมูลค่าของการท่องเที่ยวในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทาง
ศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน พบว่า ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลกระทบต่อความผาสุก
ของชุมชนนั้น คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย

๑. การวิเคราะห์สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน พบว่า ปัจจัยสำคัญในการพัฒนา คือ ต้อง
เข้าใจสภาพแวดล้อมละบริบทของพื้นที่และความต้องการของชุมชนให้ชัดเจนเสียก่อน เริ่มจากสำรวจ
ปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หรือชวนคิดต่อปัญหาที่
กำลังเผชิญอยู่ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาที่แท้จริง ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยให้การดำเนินงาน
ตามกระบวนการในการดำเนินกิจกรรม เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้และตอบสนองความต้องการที่มี
ร่วมกันของประชาชน และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต และทัศนคติของคนในชุมชน ซึ่งความ
ร่วมมือของชุมชน จะเป็นกลไกหลักในการดำเนินสิ่งเหล่านั้นให้สำเร็จ และชุมชนจะสามารถพึ่งพา
ตนเองได้ เป็นชุมชนเข้มแข็ง อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนของชุมชน และเกิดการรับรู้ของ
ประชาชนอย่างแท้จริง และนำมาสู่การวิเคราะห์แนวทางเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนของชุมชน
อย่างแท้จริง

๒. การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต พบว่า หากจะใช้ทุนทางวัฒนธรรม
มาพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวจำเป็นต้องส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคมและ
วัฒนธรรม โดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น การวางแผนที่
เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต จัดสรรแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทาง

วัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม เพื่อเพิ่มมูลค่าและมาตรฐานการให้บริการให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยวยาวนานขึ้น ทำให้ประทับใจจนต้องกลับไปเที่ยวซ้ำอีก พร้อมวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เพราะการท่องเที่ยวรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น มีการวางแผนพิจารณาด้านราคาและคุณค่าด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นมานำเสนอและประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการใน ท้องถิ่นและป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลาย

๓. การกำหนดกิจกรรม พบว่า การกำหนดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยว โดยมีบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกู่เพียง ให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาร่วมกันจัดกิจกรรม แต่นักท่องเที่ยวประเภทจะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวน้อย อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย ยกตัวอย่างกิจกรรมที่ผ่านมา วิทยาลัยสงฆ์นครน่านมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติฯ ร่วมกับชุมชนบ้านคั้งถี้ ได้จัดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวของสถาบันการศึกษาในพื้นที่บ้านคั้งถี้ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ภายใต้โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ ๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย (ตำบลฝายแก้ว) เป็นกิจกรรมการจัดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวของสถาบันการศึกษาในพื้นที่บ้านคั้งถี้ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เป็นพื้นที่ ที่สามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างรักดี เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงนำหลักการของ Smith ที่ได้จัดประเภทและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาและเสริมสร้างกิจกรรมตามความเหมาะสม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๔. การดำเนินกิจกรรม พบว่า มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบลหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ซึ่งมีบทบาทด้านการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน นั้นมีผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งมีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนตำบลฝายแก้ว จังหวัดน่าน เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการยกระดับสินค้าผลงานด้านศิลปะการสร้างสรรค์พุทธศิลปกรรมในเชิงพาณิชย์ (สร้างพระพุทธรูปไม้และหัตถกรรมพื้นบ้าน) ชุมชนต้องการยกระดับฝีมือและการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อให้มีศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาเกิดขึ้นในตำบลฝายแก้ว อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๕. การประเมินผลกิจกรรม การสร้างความเข้าใจให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจการติดตามผลปฏิบัติงาน ตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยว จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้องค์กรชุมชนหรือประชาคมมีบทบาทต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งจะเป็นการทำงานร่วมกันกับพหุภาคี โดยร่วมเสนอความคิดและระดมความคิดเห็นในการศึกษาสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวว่า มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไขปัญหามา ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำแผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข พื้นฟู พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนั้น กลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทั้งระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย ซึ่งเน้นความสำคัญให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการมีส่วนร่วมในการประเมินผลเหล่านั้น ขณะที่ มีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ หรือให้การสนับสนุน

ดังนั้น ปัจจัยความสำเร็จที่ได้จากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุญเชียง จังหวัดน่านส่งผลกระทบต่อความผาสุกของชุมชนในอำเภอกุญเชียง จังหวัดน่าน ต้องอาศัยองค์ประกอบหลัก ๆ คือ ศักยภาพของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชน สถาบันทาง สังคมในชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของความผาสุกของชุมชนที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทของสังคมไทย ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๓ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอกุญเชียง จังหวัดน่าน

การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่านนั้น สามารถสร้างทุนทางวัฒนธรรมให้กับพื้นที่ได้ จากการเสวนาและรวบรวมข้อมูลจากดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลป วัฒนธรรม และวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อสร้างประโยชน์จากการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้ การจ้างงาน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะที่เดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม และหาแนวทางส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุญเชียง จังหวัดน่าน โดยคณะวิจัยได้จัดกิจกรรมการเสวนาโดยการบูรณาการในวันเปิดศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาแม่ต๋อน รักษาบ้านน่าน วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ณ วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกุญเชียง จังหวัด

น่าน ประกอบด้วย ๔ ประเด็น คือ ๑. การวางแผนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ๒. การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชน ๓. รูปแบบการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม ๔. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม ดังนี้

๑. การวางแผนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

พบว่า ประเด็นการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตาม แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนในจังหวัดน่านจังหวัดน่านควรมีแนวทางร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนหันมาร่วมมือกันในการที่จะผลักดันให้จังหวัดน่านมุ่งสู่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งได้มีการประชุมเพื่อวางแผนจัดทำโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับการดำเนินการดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และแม้ว่าจังหวัดน่าน จะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของที่มีหลากหลายและพร้อมต่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามา แต่ก็ยังพบว่าการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านยังขาดการบริหารจัดการในด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาที่เหมาะสม จึงทำให้จังหวัดน่านจำเป็นต้องอาศัยการดำเนินการสำรวจและพัฒนาเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวภายในจังหวัดให้เกิดการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม ผ่านการให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นสำคัญ สอดคล้องกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบล หน่วยงานภาครัฐและเอกชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ตามคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“การสร้างทุนวัฒนธรรมให้กับพื้นที่นั้น นับเป็นกลไกทางการตลาดที่สำคัญ เพราะการสร้างภาพลักษณ์ให้แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่มีลักษณะโดดเด่นทางศิลปวัฒนธรรมแบบที่ไม่สามารถพบเจอได้ในที่ไหน แต่หากจะต้องการชมพิพิธภัณฑ์สถานหรือต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านจะต้องนึกถึง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่านเท่านั้น ซึ่งเรื่องนี้ประชาชนไม่สามารถจะทำได้เพียงฝ่ายเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและแนวทางจากภาครัฐในการช่วยให้ความรู้ด้านการตลาด วิธีการประชาสัมพันธ์ หรือการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความโดดเด่น และดึงศักยภาพของพื้นที่ขึ้นมา ให้มีเกิดภาพลักษณ์ ความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน” (ผศ. สมคิด นันตะ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“วางแผนการตลาดพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสามารถสร้างมูลค่าให้กับผลงานได้ ต้องมีความเป็นเอกลักษณ์ แสดงวัฒนธรรมที่มีค่ามากกว่าเงินตรา นำมาแสดงให้นักท่องเที่ยวเห็นว่า วิถีชีวิต เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหารมีเรื่องราว มีวัฒนธรรมที่งดงาม เพื่อดึงดูดความสนใจและเป็นจุดเด่นของพื้นที่”(ผู้จัดการวิสาหกิจชุมชน ชีววิถีตำบลบ้านน้ำเกียน ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“งานศิลปะศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลักของศิลปินล้านนา เป็นผลงานที่มีความโดดเด่นสามารถสร้างมูลค่าให้พื้นที่ได้ เพราะไม่เพียงสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่แต่สอดแทรกถึงความเข้าใจในคติ

ธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเป็นการตลาดที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม นำสินค้าที่เป็นจุดเด่นภายในจังหวัด มาเป็นเอกลักษณ์เรียกให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสนใจ ซึ่งไม่สามารถหาได้จากที่อื่น...ชาวบ้านและกลุ่มศิลปินล้านนาได้นำทุนตรงนี้มาเป็นส่วนช่วยในการเรียกผู้คนเข้ามาท่องเที่ยว” (ผศ.ดร.เชษฐ นิมาตพัฒน์, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“การตลาด จำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ว่ามีสถานที่ใดในพื้นที่ของที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ในทุกช่องทางที่ง่ายต่อการเข้าถึง เมื่อประชาสัมพันธ์ควรมีรูปแบบที่น่าสนใจให้มีความเข้าใจในบริบทของชุมชนสื่อถึงความโดดเด่นของอำเภอเพียงว่ามีอะไรน่าชม น่าเที่ยว ไปมาอย่างไร และก็จะมีกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมไปกับคนในชุมชน ได้เห็นถึงวัฒนธรรม...เมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ก็จะอยากกลับมาเที่ยวซ้ำอีกหรือบอกให้คนอื่นมาเที่ยวพื้นที่เรา” (คุณศุภรดา กานตียากุล รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“ปัจจุบัน การส่งเสริมการตลาดมีเยอะแยะมากมาย เช่น การลดราคาหรือการจัดแพ็คเกจท่องเที่ยว ผ่านสื่อโซเชียล มีเดีย Facebook, Instagram และ Twitter ซึ่งข้อมูลข่าวสารพวกนี้ ส่วนควรเผยแพร่ผ่าน เว็บไซต์หรือโซเชียลมีเดีย เพราะเป็นสิ่งที่คนเข้าถึงได้ง่ายและสนใจคนปัจจุบัน ยิ่งหลังโควิด-๑๙ ถ้าที่ท่องเที่ยวไหนมีกิจกรรม น่าสนใจคนก็ยิ่งเยอะ นี่เป็นสิ่งที่ต้องทำ” (นายเรืองเดช จอมเมือง รองประธานมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ อ.สันติสุข จ.น่าน, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

ดังนั้น การวางแผนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์ จะช่วยให้แสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ได้รับรู้ประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งยังช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งการตลาดลักษณะนี้ช่วยพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อดึงดูดและกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว

๒. การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชน

พบว่า จังหวัดน่านให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยองค์ความรู้ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้น่านเป็นเมืองที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ผ่านกลยุทธ์ ๕ ข้อ คือ เริ่มจาก ๑) การค้นหาพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ๒) การบริหารจัดการภาครัฐและชุมชน ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ๓) การพัฒนาศักยภาพทรัพยากร มนุษย์ด้านการท่องเที่ยว ๔) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวหนาแน่น (Intensive tourism) และ ๕) การยกระดับแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเป็นสากลและยั่งยืน สอดคล้องกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนและ

บุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ตามคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ฐานะคนในพื้นที่ที่มองว่าการจะยกระดับพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำเป็นจะต้องมองความเป็นจริงตามบริบทชุมชน ควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งพื้นที่ควรมีความเข้าใจก่อนและก็จะจัดการสิ่งเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ...โดยรวมแล้วก็คือพื้นที่ก็ต้องเขามามีส่วนร่วมตั้งแต่การทำความเข้าใจในการที่จะใช้พื้นที่นั้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะหากเกิดการพัฒนาเพียงฝั่งเดียว เช่น จากผู้ประกอบการหรือราชการ แต่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือขาดความเข้าใจ ก็อาจจะมีปัญหาที่หลังได้” (นายวรายุทธ เขียวปัญญา กำนันตำบลฝายแก้ว ,ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“แต่ละพื้นที่แต่ละตำบลต่างก็มีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่น่าสนใจด้วยกันทั้งนั้น คือถ้าเราสามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือผลักดันให้เกิดความน่าสนใจ และเอื้อต่อการรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีแผนจัดเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่มีสถานที่เรียนรู้ เยี่ยมชมธรรมชาติ หรือมีดนตรีการแสดง พร้อมทั้งครบวงจรรองรับต่อการมาเที่ยวก็จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสนใจกันได้มากขึ้น... จังหวัดน่าน แคว้นอำเภอกู่เพียง ก็มีหลายตำบลที่มีสถานที่ที่น่าสนใจแล้ว ถ้ามีการจัดสรรให้เดินทางสะดวกหรือชุมชนร่วมมือกันจับมือยกระดับให้มีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง มีบริการรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวเพื่อเดินทางไปชุมชนท่องเที่ยว เกิดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนก็จะช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวภายในจังหวัดให้โดดเด่นกว่าที่อื่นๆ ได้...” (นายมนัส ภูณนา สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

ดังนั้น การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสำคัญต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมจังหวัดน่าน โดยเฉพาะการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ที่มีอยู่ให้เกิดการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและคนในชุมชนมีรายได้ ควบคู่กับการร่วมดูแลรักษาสีงแวดล้อมของชุมชนที่นำไปสู่สร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตได้เป็นอย่างดี และเสริมสร้างความร่วมมือในชุมชนเป็นการพัฒนาที่สร้างความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างองค์กรรัฐบาลกับกลุ่มชุมชนและพลเมืองให้มีความยั่งยืน

๓. รูปแบบการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม

พบว่า รูปแบบการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม เริ่มได้จากการสำรวจทรัพยากรที่มีของชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลว่าพื้นที่ที่มีความพร้อมต่อการผลักดันและการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะหรือสถานที่อันโดดเด่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ โดยของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่านนั้น เริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายตั้งแต่ปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกู่เพียง

จังหวัดน่าน เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน เพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนและจุดเด่นของชุมชนโดยอาศัยบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ร่วมให้คำปรึกษา แนะนำกระบวนการต่างๆ เพื่อวิเคราะห์หาจุดเด่นในแต่ละด้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน โดยชุมชนเป็น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติให้น้อยที่สุดมีการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพที่ดีเสมอ เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืน สอดคล้องกับปราชญ์ชุมชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ตามคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“จะส่งเสริมเครือข่ายภาคประชาชนให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งประชาชนก็ต้องเข้าใจและเรียนรู้พื้นที่ตนเองให้ท่องแท้ก่อน เพื่อนำสิ่งเหล่านั้นไปแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน...ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีความสามารถเข้าใจในพื้นที่อยู่แล้ว แต่เพื่อให้ทำงานง่ายทุกกลุ่มก็ควรสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน เพื่อให้สามารถพึ่งพาความสามารถของพื้นที่ได้...” (นายปวิธ คำหอม ผู้จัดการน้ำผางโมเดล อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ,ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“ศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิอยู่ใยา่แทบทุกพื้นที่ของจังหวัดน่าน โดยแสดงถึงเอกลักษณ์และความ สมานฉันท์ปรองดอง ซึ่งการส่งเสริมและยกระดับศิลปวัฒนธรรม สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ สินค้าและบริการทางวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ รากวัฒนธรรม ผ่านเครือข่ายความร่วมมือภายในพื้นที่เพื่อผลักดันให้พลังของเครือข่าย นำพาศิลปวัฒนธรรมไปสู่เวทีสากล ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็เอกลักษณ์ทางทุนวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าที่สุดของจังหวัดน่าน นั่นก็คือ หัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน” (คุณศุภรดา กานติศยากุล รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน ,ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“การยกระดับศิลปวัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลากหลายฝ่าย เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาตั้งแต่ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ คนที่ทำงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในการช่วยยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีความเป็นมาตรฐาน... การที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมของจะช่วยให้วัฒนธรรมประจำถิ่นนั้นถูกกลืนและสูญหายตามกาลเวลา เพราะการรักษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่เป็นหน้าที่ของเครือข่ายในพื้นที่ที่จะเป็นแรงกำลังสำคัญที่ช่วยผลักดันเรื่องต่างๆ เพราะต้องยอมรับว่าการส่งเสริมเรื่องเหล่านี้ไม่สามารถอาศัยได้จากคนคนเดียวหรือกลุ่มใดกลุ่มเดียว แต่ต้องอาศัยศักยภาพและความสามารถของเครือข่ายในการขับเคลื่อนเรื่องเหล่านี้ เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดำเนินการได้สืบไปรุ่นต่อรุ่น” (ดร.อภิชาติ อนุกุลอ่ำไพ นายกสมาคมทรัพยากรน้ำแห่งประเทศไทย ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

ดังนั้น รูปแบบการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม มีความจริงจังหรือความเข้มแข็งของกลุ่มผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ หรือข้าราชการ และกลุ่มเครือข่ายชุมชนได้พยายามหาแนวทางร่วมกันในการปรับเปลี่ยนแนวทางในการช่วยกันส่งเสริมและยกระดับการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ทันยุคสมัยขึ้นเหมาะสมกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากนั้นยังพบว่าความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีทิศทางที่ดีทำให้ความร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชนหรือเครือข่าย มีแนวโน้มที่เป็นไปด้วยดี ซึ่งหากดำเนินงานเช่นนี้อย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายกับชุมชนอื่นในการสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่านแล้วทำให้สามารถนำมาพัฒนาและแก้ปัญหาในพื้นที่ได้

๔. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม

พบว่า ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม คือ ระบบความสัมพันธ์และวิถีชีวิตร่วมกัน ทั้งการประกอบอาชีพที่มีเป้าหมายแห่งการพัฒนาร่วมกัน ต้องสร้างการเรียนรู้และจัดการทรัพยากรร่วมกันสามารถกำหนดขอบเขตกิจกรรมการผลิต รวมถึงวิสาหกิจชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวชุมชน จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการเพื่อให้ประสบความสำเร็จและสามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นหัวใจหลักและความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งผ่าน กระบวนการพัฒนาศักยภาพอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น คน ทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีมาพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม ตามคำสัมภาษณ์

“ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จในการขยายผล ส่วนหนึ่งคือความผูกพันกันของคนในชุมชน เมื่อชุมชนรักใคร่กลมเกลียวกัน การทำอะไรก็จะเกิดด้วยความเต็มใจ มีความสุขและความสามัคคีที่จะทำ ซึ่งเมื่อเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นในความรู้สึกของผู้คน การพัฒนาก็จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งหน่วยของการพัฒนาเริ่มได้จากตั้งแต่ระดับหมู่บ้านหรือตำบล แม้เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดแต่ก็พัฒนาได้ง่ายที่สุดหากชุมชนนั้นมีความเชื่อมั่นในพลังของชุมชน ความมีจิตใจดี ชาวบ้านรักกัน ชอบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะทำอะไรก็ย่อมสำเร็จได้ง่าย” (ผศ.ดร. เชษฐ นิยมมาทพัฒน์ ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“การจะสร้างความสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยคุณลักษณะที่เอื้อต่อการสร้างพลังด้านจิตใจหรืออุดมการณ์ ให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เหมาะสมต่อการใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ควรมีปฏิสัมพันธ์ที่สื่อสารเข้าใจซึ่งกันและกันมีความเข้าใจวิถีชีวิตของพื้นที่ สมมติเป็นภาครัฐเข้ามาช่วยเพื่อการพัฒนาเราปรับได้ก็ควรมีความเข้าใจที่ตรงกันทั้งสองฝ่ายรวมถึงไม่ละเลยความต้องการของพื้นที่จริง ๆ เพราะเมื่อเกิดความเข้าใจการทำงานก็ราบรื่น ชาวบ้านมีความเป็นที่ดี อยู่ดีกินดีมีความสุข โดยไม่ต้องไปอาศัยคंटันทุนที่ไกลตัว แต่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและอย่างดี”

(ดร.อภิชาติ อนุกุลอำไพ นายกสมาคม ทรัพยากรน้ำแห่งประเทศไทย, ผู้ให้สัมภาษณ์,
๒๕๖๖)

ดังนั้น ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม คือ ความร่วมมือและความพึงพอใจของประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม เกิดความเป็นได้ทั้งการส่งเสริมวัฒนธรรมและการผลิตภัณฑจากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างมูลค่าเพิ่มจากกระบวนการส่งเสริมและยกระดับ ซึ่งมีส่วนร่วมที่นำไปมาจากความสามารถ ทักษะภูมิปัญญาชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งช่วยกันยกระดับและร่วมกันปรับเปลี่ยนจากสถานที่ ผลิตภัณฑของชุมชนให้เหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่มา โดยเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ เกิดการเจริญเติบโต เป็นส่วนที่ช่วยให้ชุมชนเสริมสร้างพลังให้แก่กันและกันว่า ชุมชนมีความสามารถจะดำเนินการสิ่งใดได้บ้าง จนพื้นที่กลายเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวภายในและนอก จนสามารถสร้างชื่อเสียง สร้างรายได้แก่คนในชุมชนให้ได้มากขึ้น อันนำมาซึ่งความผาสุกของคนในชุมชน

กิจกรรมการเสวนาการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน โดยภาคี
เครือข่ายระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น และวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน





ภาพประกอบที่ ๔.๙ กิจกรรมการเสวนาการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม
จังหวัดน่าน

จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน พบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นจากประชาชนภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการปรึกษาหารือ และตัดสินใจแก้ปัญหา ร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น นับเป็นความเจริญที่สร้างความสำนึกและความสามารถให้แก่บุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามกรอบทิศทางยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีดังกล่าว จำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์

เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) และการพัฒนาประเทศ ภายใต้นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ สะท้อนว่าภาครัฐบาลให้ความสำคัญกับชุมชนในการนำความรู้และทรัพยากรในพื้นที่มาผลิตเป็นสินค้าและบริการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของเศรษฐกิจฐานรากให้สามารถสร้างรายได้กระจายรายได้สู่ชุมชน สนับสนุนสินค้าชุมชน และยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พัฒนาช่องทางการตลาดเชื่อมโยงกับระบบพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ และสร้างพลังสังคม พลังชุมชน รวมทั้งสร้างการเรียนรู้ ฝึกอบรมกลุ่มอิสระในการร่วมขับเคลื่อน และพัฒนาประเทศ โดยการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่านดังนี้

โครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า การส่งเสริมและสนับสนุน การเพิ่มขีดความสามารถ ด้านการแข่งขัน ทั้งในเชิงโครงสร้างและภาคการผลิต อุตสาหกรรมและบริการ ด้วยองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม มีผลต่อการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรมและช่วยสร้างมูลค่าสูง สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) เป็นกรอบทิศทางการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ตระหนักถึงคุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย คนไทยมีความรู้ความเข้าใจ มีความภูมิใจในงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยของประเทศ และสามารถรักษารากเหง้าของวัฒนธรรมไทยประเทศไทยสามารถเผยแพร่งานด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยไทยไปทั่วโลก และใช้ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์ หรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ ตลอดจนสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคมด้วยทุนทางศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยได้ ซึ่งในการพัฒนาและยกระดับทุนทางศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ทั้งนี้ โครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรม

๑) ภาคประชาชนและผู้นำชุมชน พบว่า แต่ละตำบลปราชญ์ชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านและพื้นที่มากที่สุด เป็นตัวเชื่อมที่สำคัญชาวบ้านและภาคส่วนอื่น ๆ มีบทบาทสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้าน และสามารถระบุหรือช่วยให้พากฝ่ายอื่นเข้าใจถึงบริบทในพื้นที่ ทุนที่เป็นบุคคลทั่วไปและผู้นำชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็น ผู้ที่มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยทุนมนุษย์นั้นต้องเป็นผู้ที่มีความเอื้ออาทร มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และมีจิตสาธารณะที่จะทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

๒) ภาคเอกชน พบว่า ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบล มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน มีมีส่วนร่วมการพัฒนาเศรษฐกิจท่องเที่ยวชุมชน แต่ควรดำเนินภายใต้แนวทางพื้นฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนมีปรับปรุงเกิดเป็นกฎ กติกา เพื่อรองรับการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชน ทั้งด้านนิติกรรม การซื้อขาย การผลิต การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอดคล้องกับ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน จะมีผลมาจากการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่ด้วยการดำเนินงานโดยภาครัฐ ภาคประชาชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเพียงฝ่ายเดียว โดยต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการพัฒนาที่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างเต็มที่ พร้อมกันนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนตำบล ก็ควรมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการสนับสนุนการพัฒนาวัฒนธรรมที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว

๓) ภาครัฐ พบว่า หากภาครัฐมีแผนพัฒนาความเป็นเศรษฐกิจฐานรากสำหรับการพัฒนาให้แก่ชุมชนได้ชัดเจน ชุมชนในระยะยาว ดังนั้น การส่งเสริมการพัฒนาจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการสร้างสรรค์ คิดค้นพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและกลุ่มอาชีพ เพื่อทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง โดยองค์กรพัฒนาเอกชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ เป็นผู้เข้าร่วมสนับสนุนส่งเสริมทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเกิดจากการรวมตัวกันของคนในสังคมหรือชุมชนเพื่อร่วมคิดร่วมทำ และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนบรรทัดฐานของความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร เครือข่าย และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ที่มาจากการสัมผัสประสบการณ์ความรู้ สติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อนำมารวมกันแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนได้โดยทุนทางสังคม

๔) ภาคส่วนท้องถิ่น พบว่า ภาคส่วนที่สำคัญอย่างบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ก็นับเป็นอีกกำลังสำคัญที่ใกล้ชิดกับคนในท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นเป็นทรัพยากรเป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อดุสสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้าหัตถกรรม พิพิธภัณฑสถานทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดกต่าง ๆ สุดท้ายนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยทั้งจากคนในท้องถิ่น ภาครัฐและเอกชน ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน

กล่าวโดยสรุป ตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนความสำคัญของการท่องเที่ยวชุมชน โดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวช่วยสร้างรายได้เป็นเงินตราให้กับผู้ประกอบการและกระจายเข้าไปในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่นนั้นแล้ว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาลตำบล และอบจ.) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและรัฐบาล ขณะที่ บทบาทขององค์กรชุมชนหรือประชาคมต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นจะต้องทำงานร่วมกันกับพหุภาคี โดยร่วมเสนอความคิดและระดมความคิดเห็นในการศึกษาสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวว่า มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและปัญหา จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไขปัญหาส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำแผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข พื้นฟู พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนั้นกลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทั้งระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย เช่นนั้นแล้วโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่จะช่วยขับเคลื่อนพื้นที่จำเป็นจะต้องอาศัยกลไกนโยบายและแผนงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นย่อมเป็นภาระหน้าที่ของคนในท้องถิ่นร่วมกันคิดร่วมกันทำ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเดินทางมาเที่ยวได้การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั่นเอง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเพเพียง จังหวัดน่าน ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพเพียง จังหวัดน่าน ๓) เพื่อการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพเพียง จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้เทคนิควิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เลือกพื้นที่วิจัยแบบเจาะจง เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๕๐ คน ร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอกุเพเพียง จังหวัดน่าน ดังนั้นจึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การเสวนา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนา จากการศึกษา การวิเคราะห์ สังเคราะห์สามารถสรุปผลการศึกษา สรุปผลการศึกษา และ ข้อเสนอแนะ ในการศึกษาได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

๕.๑.๑ อภิปรายผล

๕.๑.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

๕.๑.๑ แนวทางการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องจาก การศึกษาเอกสาร

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องจาก การศึกษาเอกสาร พบว่า จังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่น โดยสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมชนเผ่าต่าง ๆ เช่น ชนเผ่าตองเหลือง ชมู ไทลื้อ ม้ง และลั้วะ ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในเรื่องความสมบูรณ์ของธรรมชาติ จึงจัดว่าอยู่ในระดับที่สูงมาก มีอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายรูปแบบ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ งานจิตรกรรมฝีมือช่างโบราณและสถาปัตยกรรมล้านนาที่เก่าแก่งดงามตามวัดวาอารามต่าง ๆ ตลอดจนการผลิตผ้าทอพื้นเมือง (ผ้าทอลายน้ำไหล และไทลื้อ) และงานหัตถกรรมต่าง ๆ จังหวัดน่านได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด โดยอาศัยศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้จากความพยายามในการที่จะพัฒนาให้เป็น “เมืองมรดกโลก”

แนวทางการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาเอกสาร(Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ พบว่า ทุนทางวัฒนธรรม เป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับชุมชนและสังคม ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืนและเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง การส่งเสริม “ทุนทางสังคม” จึงมีความสำคัญในการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อชุมชนเข้มแข็ง เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงจากครอบครัว การศึกษา ศาสนา และชุมชน เพื่อใช้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

๑.แนวคิดภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม พบว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในปัจจุบันกลายเป็นต้นทุนบ่งชี้คุณค่าพื้นที่และช่วยกำกับความเป็นลักษณะจำเพาะของชุมชน เมื่อพิจารณามิตีคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพราะถือเป็นรากเหง้าและสิ่งสะท้อนตัวตนของผู้คน เป็นบ่อเกิดความเจริญรุ่งเรือง และหากมองในมิติเชิงมูลค่าทางเศรษฐกิจนับว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่นำมาต่อยอดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและบริการได้^{๙๐} องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้บัญญัติอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. ๒๐๐๓ ขึ้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจและข้อตกลงความร่วมมือระดับนานาชาติ ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าวและได้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนเพื่อพิทักษ์สิทธิ์

^{๙๐} Janpetch, K. & Siriwong, P. The Integration of Cultural Capital into a Creative Tourist Attraction through Participatory Process : A Case Study of Ban Chak Ngaew Community, Banglamung District in Chonburi Province. Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences), 10(1) ,2017), 111–121.

อันพึงมีตามอนุสัญญาที่ระบุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ^{๙๑} เช่นนั้นแล้ว ในเชิงพื้นที่ ประชาชนจึงได้นำภูมิปัญญามรดกศิลปวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ผสมรวมกับการสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรม (innovative products/ make changes in an existing product) เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์แปลกใหม่ที่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิม พร้อมสร้างจุดเด่นของสินค้าให้แก่ชุมชนโดยผลิตภัณฑ์เหล่านั้น เป็นผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ และประยุกต์ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ในการนำมาสร้างประโยชน์และรายได้ให้แก่ประชาชน ผ่านการมีศูนย์การเรียนรู้ให้ชาวบ้านมีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกันสร้างผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นกิจการนำเสนอต่อตลาดแล้วทำให้ตลาดมีโอกาสเลือกเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับในยุคปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยทุนสมอง สติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ แทนการแข่งขันด้วยการใช้ความได้เปรียบด้านวัตถุดิบ แรงงาน และความสามารถในการผลิตการสร้างมูลค่า หรือ Value Creation มีความแตกต่างจาก Value Added ซึ่งแนวคิดการสร้างมูลค่า (Value Creation) คือ กระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้บริโภค ด้วยการเพิ่มคุณค่า ซึ่งได้มาจากทุนสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยี เข้าไปในผลิตภัณฑ์หรือบริการ และทำให้เกิดความนิยมการยอมรับจากผู้บริโภค ทั้งนี้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่จะส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ได้รับเพิ่มคุณค่า (Value Added) เข้าไปทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าที่เพิ่มขึ้น ผู้บริโภคได้รับสิ่งที่เพิ่มไปจากผลิตภัณฑ์ทั่วไป

๒. การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม พบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มมีหลากหลายแบบ เช่น การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม (repositioned existing product) เป็นการปรับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในแง่ของการใช้งาน โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติหลัก ซึ่งบางครั้งเป็นไปตาม ข้อเสนอของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (new form of existing products) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว (reformulation of existing products) และผลิตภัณฑ์ใหม่ในบรรจุภัณฑ์ใหม่ (new packaging of existing products) ซึ่งหากแต่ละชุมชน สามารถที่จะเรียนรู้ อบรม ด้านความคิดใหม่ๆ ได้ภายในชุมชนเองนั้น ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจะทำให้เกิดการอบรมอย่างต่อเนื่องด้านความคิดใหม่ๆ ซึ่งต้องได้รับแรงสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐในแต่ละชุมชน ทั้งนี้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม ถือเป็นการพัฒนาปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคในหลายรูปแบบ ซึ่งมีวิธีการที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการเพิ่มคุณค่า ซึ่งการเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มจะเน้นการดำเนินการควบคู่กันไปทั้งในกลุ่มเจ้าของทรัพยากรในพื้นที่ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและกลุ่มนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ทุนทางวัฒนธรรม นับเป็นอีกหนึ่งวิธีที่นำมาต่อยอดสินค้าและให้เกิดผลิตภัณฑ์และการบริการทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งแก่กรมศิลปากร เนื่องจากกรมศิลปากรเป็น

^{๙๑} Torpanyacharn, K, A Comparative Study of the Successors Rights of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 and the Intangible Cultural Heritage Convention 2003. Naresuan University Law Journal, 14(1) ,2021), 1–25.

หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นภารกิจหลัก ประกอบกับเป็นนโยบายของรัฐบาลด้วยเช่นกัน

๓. แนวทางในการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แก่ชุมชนด้วยการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม (กรมศิลปากร) กำหนดรวมทั้งการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้นใหม่อีกหลายเส้นทาง เพื่อรักษาองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายให้คงอยู่ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างสรรค์ พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากทุนทางมรดกศิลปวัฒนธรรมให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ดังมีรายละเอียดการสร้างสรรคต่อยอดผลิตภัณฑ์เป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑. ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แก่ชุมชน โดยส่งเสริมชุมชนในการสร้างผลิตภัณฑ์อันเป็นมรดกภูมิปัญญาให้ท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดฝีมือช่างพื้นถิ่นให้คงอยู่ ประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ ของสำนักศิลปากรในส่วนภูมิภาคหลายโครงการ อาทิ โครงการศิลปะจากแหล่งโบราณคดีสู่งานผลิตภัณฑ์เครื่องถ้วย โดยกลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน ได้นำองค์ความรู้จากลวดลายงานศิลปกรรมต่าง ๆ ในแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ มาสร้างผลิตภัณฑ์เครื่องถ้วย ๔ ประเภท คือ เครื่องถ้วยประเภทชุดอาหาร แผ่นกระเบื้องประดับผนังและพื้น ชุดโต๊ะหมู่บูชา และงานศิลปะประยุกต์ เป็นต้น

๒. การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม โดยนำมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบใหม่เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า

๓. การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจจากแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บูรณาการแหล่งวัฒนธรรม มรดกศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ภาษาวรรณกรรม และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องตามเส้นทาง ซึ่งกรมศิลปากรได้กำหนดเส้นทางไว้เป็นเบื้องต้นแล้วกว่า ๑๐ เส้นทาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาสร้างสรรค์และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มรายได้แล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศ เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยให้ดำรงอยู่ยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น การนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อสร้างประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ชุมชนและประชาชนนั้น ต้องเป็นความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในพื้นที่ที่มีความสนใจสร้างผลิตภัณฑ์ให้ร่วมกันคิดร่วมกันทำอย่างจริงจัง ซึ่งศิลปวัฒนธรรม นับเป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์ขององค์ประกอบในผลิตภัณฑ์และแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการ เพื่อนำมาปรับใช้และประยุกต์ให้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม พร้อมยังคงคุณค่าของความดีงามนั้นไว้ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นมีคุณค่าอย่างยั่งยืนและไม่ล้นหายไปตามกาลเวลา

๕.๑.๒ รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

จากการศึกษารูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทาง

ศิลปวัฒนธรรม ชุมชนจำเป็นต้องมีรูปแบบการคิดและตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ร่วมกัน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบ ดังนี้

๑. มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้กลุ่มคนที่มีความเข้าใจเรื่องเดียวกัน ในการร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

๒. การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้ และ

๓. การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว ดังนั้น วิสัยทัศน์ทั้งหมด ๓ รูปแบบ ที่กล่าวมานั้น ต้องมีพื้นฐานการคิดจากพื้นที่เอง ซึ่งเป็นตัวแสดงหลักที่จะสื่อต่อคนภายนอก โดยมีการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด

อย่างไรก็ดี การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในพื้นที่และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ ๔ ประการด้วยกัน ได้แก่

๑. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อการกันและกันได้

๒. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

๓. เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔. เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องรายได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยวมักจะให้ความสำคัญเรื่องรายได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิธีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ควรเริ่มจากก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการ

ท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน^{๓๒} มีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชน ในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ ๒ สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ ๓ ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษา ได้แก่ การสำรวจทางกายภาพ ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน) แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ) ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวและ ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งผลการศึกษาจะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็ได้

ขั้นที่ ๕ ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้องปลอดภัย ไม่ทำลายระบบ นิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชน แต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติและรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ ๖ วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ สู่ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ ๗ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

^{๓๒} พจนานุกรม, สอนศรี, ๒๕๔๖. เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ ๘-๑๕ การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ขั้นที่ ๘ ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้ อาจมีการจัดท่องเที่ยว นำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็น ทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ ๙ ประเมินผล ในขั้นตอนประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น ๒ ส่วน คือ การ ประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ ๓-๖ เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ ๑๐ พัฒนาองค์กรการฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อ เสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็น ตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวาง มาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง ๑๐ ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปดินั่นเอง แต่สิ่งที่ยากก็ คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามใน แต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตือรือร้นของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่น อยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็น การเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของ การท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

๕.๑.๓ ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเวียง จังหวัดน่าน

จากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเวียง จังหวัดน่าน พบว่า การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ พยายามค้นหาเอกลักษณ์ของพื้นที่ จึงส่งเสริมการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวให้ สอดคล้องต่อพื้นที่ และเตรียมความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางวัฒนธรรม การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัด ปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความเพลิดเพลินและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ตั้งกิจกรรมการเพิ่มมูลค่าและ คุณค่าของการท่องเที่ยว ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุเวียง จังหวัดน่าน โดยมีขั้นตอนการส่งเสริมให้กับ ประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม เริ่มได้จากการสำรวจทรัพยากรที่มีของชุมชน เพื่อ รวบรวมข้อมูลว่าพื้นที่มีความพร้อมต่อการผลักดันและการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะ หรือสถานที่อันโดดเด่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ โดยของอำเภอกุเวียง จังหวัดน่านนั้น เริ่ม จากการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายตั้งแต่ปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หน่วยงาน

ภาครัฐและเอกชน และบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนเพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนและจุดเด่นของชุมชนโดยอาศัยบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ร่วมให้คำปรึกษา แนะนำกระบวนการต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์หาจุดเด่นในแต่ละด้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน โดยชุมชนเป็นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติให้น้อยที่สุดมีการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพที่ดีเสมอ เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืน สอดคล้องกับปราชญ์ชุมชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๕.๒ อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยและอภิปรายข้อค้นพบใหม่จากการทำวิจัย ดังนี้

จากผลการวิเคราะห์ผลการศึกษาส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

จากผลการวิเคราะห์ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาเอกสารนั้น อภิปรายว่า ทุนทางวัฒนธรรม เป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับชุมชนและสังคม ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืนและเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง การส่งเสริม “ทุนทางสังคม” จึงมีความสำคัญในการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อชุมชนเข้มแข็งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้เพื่อรักษาองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายไปคงอยู่ ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างสรรค์ พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากทุนทางมรดกศิลปวัฒนธรรมให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ดังมีรายละเอียดการสร้างสรรคต่อยอดผลิตภัณฑ์เป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑. ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แก่ชุมชน โดยส่งเสริมชุมชนในการสร้างผลิตภัณฑ์อันเป็นมรดกภูมิปัญญาให้ท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดฝีมือช่างพื้นถิ่นให้คงอยู่ ประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ ของสำนักศิลปากรในส่วนภูมิภาคหลายโครงการ อาทิ โครงการศิลปะจากแหล่งโบราณคดีสู่งานผลิตภัณฑ์เครื่องถ้วย โดยกลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน ได้นำองค์ความรู้จากลวดลายงานศิลปกรรมต่าง ๆ ในแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ มาสร้างผลิตภัณฑ์เครื่องถ้วย ๔ ประเภท คือ เครื่องถ้วยประเภทชุดอาหาร แผ่นกระเบื้องประดับผนังและพื้น ชุดโต๊ะหมู่บูชา และงานศิลปะประยุกต์ เป็นต้น

๒. การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม โดยนำมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบใหม่เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า

๓. การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจจากแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บูรณาการแหล่งวัฒนธรรม มรดกศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ภาษาวรรณกรรม และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องตามเส้นทาง ซึ่งกรมศิลปากรได้กำหนดเส้นทางไว้เป็นเบื้องต้นแล้วกว่า ๑๐ เส้นทาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาสร้างสรรค์และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มรายได้แล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศ เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยให้ดำรงอยู่ยั่งยืนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง จากครอบครัว การศึกษา ศาสนา และชุมชน เพื่อใช้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาเชิงพื้นที่ เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม ดังนี้ ๑) แนวคิดภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม พบว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในปัจจุบันกลายเป็นต้นทุนบ่งชี้คุณค่าพื้นที่และช่วยกำกับความเป็นลักษณะจำเพาะของชุมชน เมื่อพิจารณามิติคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพราะถือเป็นรากเหง้าและสิ่งสะท้อนตัวตนของผู้คน เป็นบ่อเกิดความเจริญรุ่งเรือง และหากมองในมิติเชิงมูลค่าทางเศรษฐกิจนั้นว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่นำมาต่อยอดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและบริการได้^{๙๓} องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้บัญญัติอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. ๒๐๐๓ ขึ้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจและข้อตกลงความร่วมมือระดับนานาชาติ ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าวและได้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนเพื่อพิทักษ์สิทธิ์อันพึงมีตามอนุสัญญาที่ระบุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ^{๙๔} เช่นนั้นแล้ว ในเชิงพื้นที่ ประชาชนจึงได้นำภูมิปัญญามรดกศิลปวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ผสมรวมกับการสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรม (innovative products/ make changes in an existing product) เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์แปลกใหม่ที่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิม พร้อมสร้างจุดเด่นของสินค้าให้แก่ชุมชนโดยผลิตภัณฑ์เหล่านั้น เป็นผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ และ

^{๙๓} Janpetch, K. & Siriwong, P. The Integration of Cultural Capital into a Creative Tourist Attraction through Participatory Process : A Case Study of Ban Chak Ngaew Community, Banglamung District in Chonburi Province. Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences), 10(1) ,2017), 111–121.

^{๙๔} Torpanyacharn, K, A Comparative Study of the Successors Rights of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 and the Intangible Cultural Heritage Convention 2003. Naresuan University Law Journal, 14(1) ,2021), 1–25.

ประยุกต์ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ในการนำมาสร้างประโยชน์และรายได้ให้แก่ประชาชน ผ่านการมีศูนย์การเรียนรู้ให้ชาวบ้านมีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกันสร้างผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นกิจการนำเสนอต่อตลาดแล้วทำให้ตลาดมีโอกาเลือกเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับในยุคปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยทุนสมอง สติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ แทนการแข่งขันด้วยการใช้ความได้เปรียบด้านวัตถุดิบ แรงงาน และความสามารถในการผลิตการสร้างสรรค์คุณค่า หรือ Value Creation มีความแตกต่างจาก Value Added ซึ่งแนวคิดการสร้างสรรค์คุณค่า (Value Creation) คือ กระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้บริโภค ด้วยการเพิ่มคุณค่า ซึ่งได้มาจากทุนสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยี เข้าไปในผลิตภัณฑ์หรือบริการ และทำให้เกิดความนิยมการยอมรับจากผู้บริโภค ทั้งนี้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่จะส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ได้รับเพิ่มคุณค่า (Value Added) เข้าไปทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าที่เพิ่มขึ้น ผู้บริโภคได้รับสิ่งที่เพิ่มไปจากผลิตภัณฑ์ทั่วไป ๒) การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม พบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มมีหลากหลายแบบ เช่น การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม (repositioned existing product) เป็นการปรับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในแง่ของการใช้งาน โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติหลัก ซึ่งบางครั้งเป็นไปตามข้อเสนอของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (new form of existing products) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว (reformulation of existing products) และผลิตภัณฑ์ใหม่ในบรรจุภัณฑ์ใหม่ (new packaging of existing products) ซึ่งหากแต่ละชุมชน สามารถที่จะเรียนรู้ อบรม ด้านความคิดใหม่ๆ ได้ภายในชุมชนเองนั้น ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจะทำให้เกิดการอบรมอย่างต่อเนื่องด้านความคิดใหม่ๆ ซึ่งต้องได้รับแรงสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐในแต่ละชุมชน ทั้งนี้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม ถือเป็นการพัฒนาปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคในหลายรูปแบบ ซึ่งมีวิธีการที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการเพิ่มคุณค่า ซึ่งการเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มจะเน้นการดำเนินการควบคู่กันไปทั้งในกลุ่มเจ้าของทรัพยากรในพื้นที่ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและกลุ่มนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ทุนทางวัฒนธรรม นับเป็นอีกหนึ่งวิธีที่นำมาต่อยอดสินค้าและให้เกิดผลิตภัณฑ์และการบริการทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งแก่กรมศิลปากร เนื่องจากกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นภารกิจหลัก ประกอบกับเป็นนโยบายของรัฐบาลด้วยเช่นกัน ๓) แนวทางในการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แก่ชุมชนด้วยการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม (กรมศิลปากร) กำหนดรวมทั้งการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้นใหม่อีกหลายเส้นทาง เพื่อรักษาองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายไปคงอยู่ ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างสรรค์ พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน นอกจากนั้น ยังก่อให้เกิดการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากทุนทางมรดกศิลปวัฒนธรรมให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

ส่วนในเรื่องผลการศึกษารูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพเพียง จังหวัดน่าน เริ่มได้จากการสำรวจทรัพยากรที่มีของชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลว่าพื้นที่ที่มีความพร้อมต่อการผลักดันและการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะหรือสถานที่อันโดดเด่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ โดยของอำเภอกุเพเพียง จังหวัดน่านนั้น เริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายตั้งแต่ปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกุเพเพียง จังหวัดน่าน เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน เพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนและจุดเด่นของชุมชนโดยอาศัยบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ร่วมให้คำปรึกษา แนะนำกระบวนการต่างๆ เพื่อวิเคราะห์หาจุดเด่นในแต่ละด้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน โดยชุมชนเป็นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติให้น้อยที่สุดมีการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพที่ดีเสมอ เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืน การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ควรเริ่มจากก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน มีรายละเอียด ดังนี้ ๑) ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชน ๒) สร้างการมีส่วนร่วม ๓) ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน ๔) วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ๕) ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน ๖) วางรูปแบบการบริหารจัดการ ๗) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๘) ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ๙) ประเมินผล ๑๐) พัฒนางค์กรการฝึกอบรม กระบวนการทั้ง ๑๐ ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปกติตนเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตุ้นสำนึกของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย สุภาสิณี นุ่มเนียม^{๔๕} ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องการลดการใช้สารเคมี การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักการเกษตรพอเพียงแก่เกษตรกรตำบลหน้าโคก อำเภอดงหลวง จังหวัดแพร่ นครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่าความต้องการรับความรู้ของเกษตรกรโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เกษตรกรมีความต้องการรับความรู้ด้านการลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรตามหลักการเกษตรพอเพียง ในลำดับแรก คือ การป้องกัน/กำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีผสมผสานและชีววิธี และความรู้ด้านการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ ทางทางการเกษตร ในลำดับแรก คือ ความรู้ทาง

^{๔๕} สุภาสิณี นุ่มเนียม, แนวทางส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องการลดการใช้สารเคมี การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักการเกษตรพอเพียงแก่เกษตรกรตำบลหน้าโคก อำเภอดงหลวง จังหวัดแพร่ นครศรีอยุธยา, วารสารฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๕๘.

การตลาดเพื่อลดความเสี่ยงในการลงทุน สำหรับแนวทางส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม พบว่า ประกอบด้วยแนวทางส่งเสริมความรู้ที่คำนึงถึงส่วนประกอบ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านเนื้อหาความรู้ ควรส่งเสริมความรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร ๒) ด้านรูปแบบการส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม ควรกระทำควบคู่กันไป ๒ รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าโคกกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหน้าโคกเป็นแกนกลางในการประสานงาน และการมีส่วนร่วมที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าโคกเป็นแกนกลางในการประสานงาน และ ๓) ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้ ควรส่งเสริมความรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน วิธีการส่งเสริมความรู้ที่ได้จากการประชุมระดมความคิด พบว่า มี ๓ แนวทาง ได้แก่ การส่งเสริมความรู้แก่เกษตรกรโดยรวม การส่งเสริมความรู้โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายตามประเภทของพืชที่ปลูก ตามลักษณะความเป็นเจ้าของพื้นที่เพาะปลูก และตามขนาดพื้นที่เพาะปลูก และการส่งเสริมความรู้แบบจัดตั้งหรือพัฒนาเกษตรกรต้นแบบแล้วขยายเครือข่าย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

๑. ให้ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวในเชิงพื้นที่ให้กับชุมชนเพื่อชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มา ซึ่งชุมชนนั้นเป็นเจ้าของ
๒. ควรสร้างความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในพื้นที่ที่มีความสนใจให้ร่วมกันคิดร่วมกันทำอย่างจริงจังเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน
๓. หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมจังหวัด กำหนดเป็นนโยบายในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดทางการศึกษา ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดจนนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นที่ได้รับการพัฒนาแล้ว เพื่อเกิดกระบวนการและองค์ความรู้ใหม่ๆ
๒. ควรวิจัยในประเด็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของการพัฒนาสินค้าชุมชนให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืนต่อไป
๓. ชุมชนควรให้ความสำคัญกับต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมอย่างแท้จริง สร้างความภูมิใจ และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์เชิงประจักษ์ เพื่อนำไปสู่การเผยแพร่ในระบบสื่อออนไลน์ หลากหลายรูปแบบ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๐.

จุฑาทิพย์ อุมะวิชณี. ชีวิตและการรู้จัก .(พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

ชนัญ วงษ์วิภาค. ประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗.

ชูเกียรติ นพเกตุ. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน...จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.

ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์. การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

ดารณี พานทอง. ทฤษฎีการจูงใจ .(พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ การบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๒.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.

ธวัชชัย ฤกษ์ณะประกรกิจ. การพัฒนาจิตใจเพื่อคลายเครียด .(พิมพ์ครั้งที่ ๒). ขอนแก่น: คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น , ๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี. การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ขององค์กร. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน , ๒๕๔๔.

พงศธร เกษสาลี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน .Community Based Tourism Handbook. กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๕๓.

พจนา สวนศรี. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๕๖.

พยอม ธรรมบุตร. หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ .การจัดองค์กรประชาชน: เฉพาะกรณีของกรมการพัฒนาชุมชน . กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

ภักดี รัตนผล. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่ม จังหวัดภาคกลางตอนบน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๕๕.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

ราณี อลิชัยกุล. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๖.

รากรณ์ ระกุลสฤต. จิวิทยาการปรับตัว. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า .กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม สำหรับใช้ประโยชน์เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและการศึกษา, ๒๕๖๒.

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. ประกายความคิดสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

วิทยา นาควัชร. เคล็ดลับความสุขและความสำเร็จ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาตนเองและนักบริหาร, ๒๕๓๙.

วีระ ไชยศรีสุข.สุขภาพจิต .(พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์ ,๒๕๓๙.

ศัสนีย์ ฉัตรคุปต์. สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ : สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๕๕.

ศิริชัย กาญจนวาสี. ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม. (พิมพ์ครั้งที่ ๖). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สมชาย สนั่นเมือง. **โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ**. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.

สมชาย สำราญเวชพร. **อารมณ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๖.

สัญญา วิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สัญญา วิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

อภิชัย มงคล และคณะ. **ความสุขและสุขภาพจิตในบริบทของสังคมไทย**. สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย:

กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ ดร.และศรinya แสงลี้มสุวรรณ. “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานครและมหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕.

ณรงค์ พลธิราช และคณะ. “โครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวบูรพาทิศ”. **รายงานการวิจัย**. คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙.

นันทนิษฐ์ สมคิด. “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี”. **ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑

มนัส สุวรรณ. การท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สภาพสังคม -เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๑.

รามณรงค์ นิลกำแหง. “การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๔

รามณรงค์ นิลกำแหง. “การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๖๔ .

อัญธิชา มั่นคง . “บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านตู่ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”. รายงานการวิจัย .มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ,๒๕๕๘.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา . สถานการณ์การท่องเที่ยวปี ๒๕๖๑ และ

แนวโน้มปี ๒๕๖๒. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.mots.go.th/ewtdl_link.php?nid=๑๑๒๗๓.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ

๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙). ๒๕๕๙ . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.oic.go.th>

พร จาตุศรี .พิทักษ์สถาบันอนาคตไทยศึกษา .[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/๑๒๓๘๐๘>.

พระมหาสุทิตย์ อากาโร (อบอูน) .ตัวชี้วัดความสุข: กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

๒๕๕๓ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://uc.thailis.or.th/Catalog/Bibltem.aspx?BibID=b๐๑๔๓๓๐๔๒>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.ข้อมูลและตัวชี้วัดของดัชนีชี้วัด

ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

https://www.nesdb.go.th/ewtdl_news.phpnid=๓๕๒๘&filename=index

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary/index.Php>

๕. ภาษาอังกฤษ

Bourdieu, Pierre. The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.) Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood, 1986.

Janpetch, K. & Siriwong, P. The Integration of Cultural Capital into a Creative Tourist Attraction through Participatory Process : A Case Study of Ban Chak Ngaew Community. Banglamung District in Chonburi Province. Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences). 10(1), 2017.

Lee, T. H., and Jan, F. H. Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability. Tourism Management, 2019.

Throsby, D. The economics of cultural policy. Cambridge. UK: Cambridge University Press, 2010.

Torpanyacharn, K. A Comparative Study of the Successors Rights of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 and the Intangible Cultural Heritage Convention 2003. Naresuan University Law Journal. 14(1), 2021.



ภาคผนวก ก

เครื่องมือวิจัย /รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ





เครื่องมือของการเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทาง ศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน

คำชี้แจงการวิจัย เรื่อง ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทาง
ศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน แบ่งแนวทางการสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ

ตอนที่ ๑ สัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุน
ทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอกุญเพียงจังหวัดน่าน

ตอนที่ ๓ การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม
อำเภอกุญเพียงจังหวัดน่าน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล
 เพศ..... อายุ..... ปี ศาสนา..... ระดับการศึกษา.....
 อาชีพ..... สถานภาพ.....
 ตำแหน่งงาน.....
 เบอร์โทรศัพท์.....

ตอนที่ ๒ ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่าน ทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๒.๑ มีการวางแผนร่วมกันในการในการจัดการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่าน
ทุนทางศิลปวัฒนธรรมชุมชนอย่างไร

๒.๒ ต้องการวางแผนจัดการระบบการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง

๒.๓ ต้องการวางแผนให้ผู้สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ประชาชน ศิลปวัฒนธรรม
นักท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

๒.๔ ปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่าน
ทุนทางศิลปวัฒนธรรมมีหรือไม่ และมีวิธีการจัดการอย่างไรบ้าง

๒.๕ กระบวนการบริหารกลุ่มทั้งหมดข้อใดสำคัญที่สุดต่อการดำเนินงาน ทำไมถึงสำคัญ
และสำคัญอย่างไร

๒.๖ กระบวนการบริหารพัฒนาข้อใดที่กลุ่มไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
เพราะอะไร

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน

๓.๑ การดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตาม แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนใน
จังหวัดน่าน ควรมีแนวทางเช่นไร

๓.๒ การคัดเลือกพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อกำหนดระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทาง
ศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่านควรพิจารณาถึงสิ่งใดสำคัญที่สุด

๓.๓ กระบวนการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อย่างมีส่วน
ร่วมของคนในชุมชน

๓.๔ การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชน

๓.๕ รูปแบบการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม

๓.๖ ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม

๓.๗ การส่งเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อกำหนดระดับการท่องเที่ยวผ่าน
ทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์
เพื่อประโยชน์ทางวิชาการในครั้งนี้

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวนทั้งสิ้น ๒๔ รูป/คน แบ่งเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ดังนี้

๑. องค์ภคภาครัฐ จำนวน ๑๒ รูป/คน

พระชยานันท์มณี ,รศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
ผศ.ดร.เชษฐ นิยมมาทพัฒน์	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ฝ่ายบริหาร
ผศ. สมคิด นันตะ	รองผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์น่าน วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
คุณศุภรดา กานติศยากุล	รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน
นายเรืองเดช จอมเมือง	รองประธานมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ
นายวรยุทธ เขียวปัญญา	กำนันตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
นายมนัส กุณนา	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
นายปวิธ คำหอม	ผู้จัดการน้ำฝางโมเดล อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน
นางศุภรดา กานติศยากุล	รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน
ดร.อภิชาติ อนุกุลอำไพ	นายกสมาคม ทรพยากรน้ำแห่งประเทศไทย
นางสาวอรพินท์ อินวงศ์	วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
นายธัชพล ยรรยง	วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

๒. ปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน

นางสาวบานบุรี ไวริม	กลุ่มจักสานบ้านบัวชัย
นางสุภาพ คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านบัวชัย
นางวงเดือน คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านบัวชัย

๓. ผู้นำชุมชน จำนวน ๗ คน

นายวรยุทธ เขียวปัญญา	กำนันตำบลฝายแก้ว
นางสาวจรีรัตน์ ศรีชะสุวรรณ	สารวัตรกำนันตำบลฝายแก้ว
นายวัชร	ผู้ใหญ่บ้านบัวชัย
นายประภาส อีสละ	ผู้ใหญ่บ้านฝายแก้ว
นายเกตุ ศรีลบศึก	ผู้ใหญ่บ้านดงป่าสัก
นางเจียมจิต ยอดผกา	ผู้ใหญ่บ้านคั้งถี่
นายวุฒิไกร ดวงพิกุล	ผู้ใหญ่บ้านบุพผาราม

๔. ผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน จำนวน ๒ คน

นางสุภาพ คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านบัวชัย
นางดวงเดือน อินภูธร	กลุ่มจักสานบ้านฮ้วยไฮ



ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ,ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์



๑๒๔

ที่ อว ๘๐๕๒/ ว๘๖

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม/สัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่องแผนงานวิจัย เรื่อง ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ความทราบแล้วนั้น เพื่อให้การดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

ในการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยในพื้นที่ชุมชนของท่าน รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วยนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระชยานันท์มณี, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ



ภาคผนวก ค
ประมวลภาพจากการศึกษาภาคสนาม/การสัมภาษณ์

ภาพกิจกรรมการเสวนาการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน โดย
ภาคีเครือข่ายระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น และวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน



